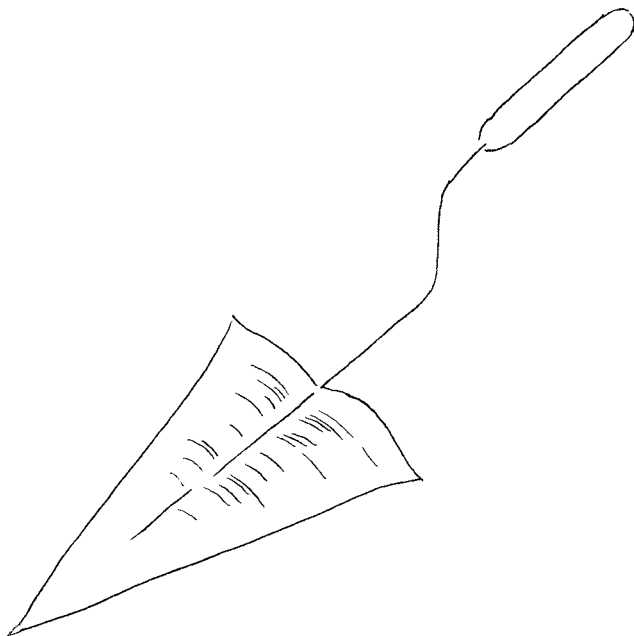

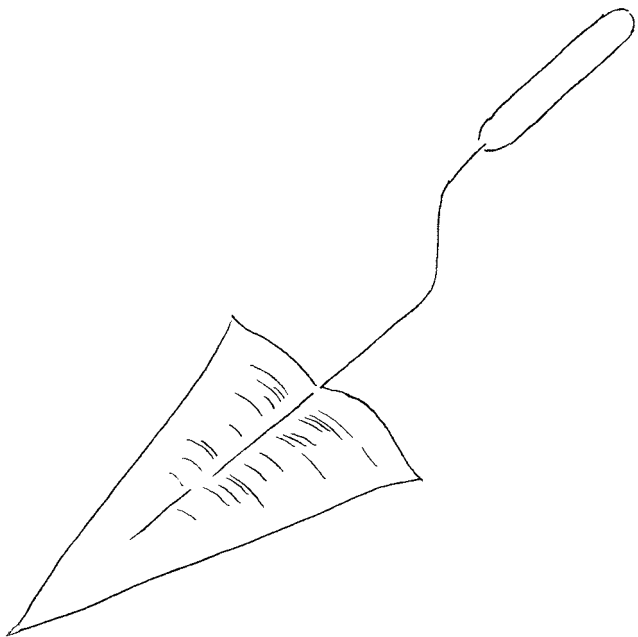
NOVINÁŘEM

V BRNĚ

MORAVSKOSLEZSKÝ KRUH

NOVINÁŘEM

V BRNĚ

Karel Altman Stanislav K. Neumann
Jaromír Blažejovský Ladislav Plich
Hana Fasurová Jan Polešovský
Vladimír Fux Antonín Přidal
Bohumil Hlaváček Jaroslav Seifert
Antonín Hošťálek Ladislav Soldán
Jiří Hraše Jana Soukupová
Květoslav Chvatík Eva Šlapanská
Ludvík Kavín Václav Štěpánek
Hana Kraflová Jaroslav Štěpaník
Ludvík Kundera Edvard Valenta
Darina Lukášová Ladislav Vencálek
Věra Mikulášková

MORAVSKOSLEZSKÝ KRUH /
BRNO 2011

MINISTERSTVO
KULTURY

B | R | N | O

Editors © Antonín Hošťálek, Blanka Švábová, 2011

Illustrations © Jan Steklík, 2011

© Moravskoslezský kruh, o. s., 2011

ISBN 978-80-254-9623-7

Ladislav Soldán

Otec zakladatel: F. M. Klácel

František Matouš Klácel (1808–1882). Patřil k významným rodákům z České Třebové. Jako publicista užíval rovněž pseudonymu František Třebovský, respektive F. Terebowich. V našem příspěvku se soustředíme na jeho novinářské působení. F. M. Klácel byl zakladatelem českého tisku v Brně a vůbec na Moravě, leč též sociálně utopickým myslitelem, ve svých filozofických názorech vycházel z Hegela a byl autorem množství encyklopedických a vzdělávacích příruček. Pozornost by si zasloužila rovněž jeho tvorba básnická a překladatelské počiny.

Klácelovo rozsáhlé dílo dnes pozvolna upadá do zapomenutí, přestože vzbudilo značný zájem u českých vlastenců druhé poloviny 19. století a poté v období vlády marxistické ideologie, kdy se u nás hojně publikovalo o revolučním roce 1848 v celém Rakousku-Uhersku naplněném snahou o přeměny národnostní i sociální.

V rodišti navštěvoval triviální (základní) školu, v blízké Litomyšli školu hlavní a gymnázium, načež do roku 1827 tzv. filozofii. Zde na něho měl určující vliv profesor filozofie Bonifác Buzek. V témže roce odešel do augustiniánského kláštera v Brně (Matouš je jeho řádové jméno), v období 1829–32 absolvoval brněnský teologický ústav, rokou 1833

byl vysvěcen na kněze a po složení rigoróz na olomoucké univerzitě jmenován profesorem filozofie na brněnském filozofickém učilišti. Coby filozof usilující navázat na podněty G. W. F. Hegela v estetice, i pokud se týká obecné teorie věd, debutoval spiskem v němčině (1836). Přičemž o šest let později publikoval v češtině stať *Mostek aneb Sestavení skromných myšlének o tom, na čem každému záležitosti má*, v níž nastínil hlavní zásady etického učení svého učitele B. Buzka v oné formě, kterou poté uplatňoval v publicistické činnosti i v novinářské praxi. V češtině dále zveřejnil stať *Kosmopolitismus a vlastenectví s obzvláštním ohledem na Moravu*; ta bývá charakterizována jako pokus o programově protišovinistickou a utopicko-socialisticky laděnou koncepci národního hnutí jako předstupně k všelidskosti a humanitě. Zatímco mezi studenty měl Klácel značnou autoritu jako český vlastenec a básník, některé jeho filozofické práce nebyly povoleny cenzurou. Jednu z nich později přepracoval a vydal česky s titulem *Dobrověda*. Pro své filozofické názory a podezření z panslavismu byl z profesury odvolán. Krátce pak pobýval v Praze ve vlasteneckých kruzích a po návštěvě Drážďan jej mecenáš A. Veith pozval do Liběchova k pořádání zámecké knihovny. Na základě zákroku církevních úřadů byl v roce 1845 donucen k návratu do Brna. Od roku 1846 se v Brně pokoušel založit časopis. Avšak až od ledna 1848 zde začal pod nominálním redaktorstvím J. Ohéřala vycházet první moravský list v české řeči s názvem *Týdeník s obrovským Klácelovým podílem redaktorským i přispěvatelským*. V Brně ale začaly převládat německé vlivy; Klácel se proto uchýlil do Prahy, kde se v rámci protirakouského hnutí, které nabylo podoby ozbrojeného povstání, podílel na činnosti Národního výboru. Po porážce povstání odešel do České Třebové a poté zpět do Brna, aby se znovu ujal redakční práce v *Týdeníku*. Od listopadu

1848 až do roku 1851 vydával z pověření zemských stavů Moravské noviny, od roku 1849 ve spolupráci s A.V. Šemberou. V nich téhož roku publikoval kromě jiného Listy politické adresované Ludmile; rozuměj Boženě Němcové. Tento soubor vyšel knižně s titulem *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu*; roku 1850 pokračoval v Moravských novinách novým cyklem stejné adresátce s titulem Světozor s tematikou obecných otázek přírody. V listu mohl najít čtenář obsáhlé informace o založení moravského spolku matičního typu s názvem Národní jednota sv. Cyrila a Metuda, jejímž členem byl Klácel od roku 1849 do nuceného odchodu v roce 1851 (nejprve zde působil jako starosta, poté vedl přírodovědný odbor). Zároveň skončil také Klácelův pokus o utvoření Českomoravského bratrstva (členy byli B. Němcová s manželem, J. Helcelet, I. J. Hanuš s manželkou i další osobnosti). Moravské noviny se od roku 1852 změnily v Moravský národní list, v němž Klácel působil do konce uvedeného roku jako redaktor. A jako přispěvatel byl činný i později; a to i po roce 1861, kdy list (od roku 1858 opět s titulem Moravské noviny) začal být na rozdíl od svých počátků zaměřen centralisticky. Poté se Klácel vlastenecké společnosti začal odcizovat. Také proto publikoval řidčeji a věnoval se více přírodopisu a staral se o pokusnou zahradu ve starobrněnském klášteře. Neshody s novým představeným augustiniánského klášteře Johannem Gregorem Mendelem i další komplikované osobní vztahy se staly podnětem k jeho emigraci do Ameriky létě 1869.

Na severním kontinentu navázal na svoje novinářské aktivity. Převzal v městech Racine a posléze v Iowa City vydávání časopisu Slovan americký, který redigoval do roku 1872. Připojil se k volnomyšlenkářskému hnutí a pro nově vytvořenou Jednotu svobodomyslných založil Hlas jednoty svobodomyslných. Po roztržce s vydavatelem přešel

i s listem do Chicaga a zde krátkodobě vydával časopis *Svojan*. V USA dále redigoval *Hlas jednoty svobodomyšlných a krátkodobě Hospodáře amerického*. Soustředění na publicistiku a na vědecké bádání neprospívala skutečnost, že Klácel střídal místa pobytů. A tak jeho činnost nacházela mezi krajany malý ohlas a dostával se do značných finančních potíží. Před smrtí napsal závěť shrnující základní teze svého učení. Pohřben byl v Belle Plaine v USA, kde mu byl postaven na českém hřbitově pomník.

Pro představu značného rozsahu Klácelových novinářských aktivit dodejme, že kromě novin a časopisů, které redigoval, přispíval doma do množství periodik a kalendářů: například do *Časopisu pro katolické duchovenstvo*, *Časopisu českého muzea*, *České včely*, *Koledy*, *Květů*, *Zlatých klasů* a mnoha jiných. F. M. Klácel byl tvůrcem prvního českého slovníku cizích slov (*Slovník pro čtenáře novin*) a koncipoval také četné slovníky terminologické a encyklopedie, z nichž řada byla publikována jenom v jím redigovaných novinách (například mytologický *Slovník pověry*) nebo zůstala v rukopise.

Ediční poznámka:

Podkladem text hesla František Matouš Klácel (autor vm = Vladimír Macura) in Vladimír Forst a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2 H — L / sv. II K — L + Dodatky A — G*. Academia, Praha 1993, s. 691–695.

O autorovi:

Ladislav Soldán (1938). Literární kritik, básník (pseudonym Ladislav Jurkovič), překladatel z jihoslovanských jazyků. Novinářsky spolupracoval s Lidovou demokracií, publikuje v časopisu KAM. Významné práce: Ke genezi kritika, Mladý Bedřich Václavek a F. X. Šalda, Jaroslav Hašek, Karel Dostál-Lutinov a Nový život.

Hana Fasurová

*První číslo Rovnosti
psal Krkoška v hostinci*

V čísle třináct na brněnském Josefově, dnešní Bratislavské ulici, stával kdysi hostinec U Průšů. Tam, v srdci „českého Manchesteru“, jak se Brnu přeplněnému tkalci a textilními továrnami přezdívalo, se v roce 1885 zrodil nejstarší, téměř nepřetržitě vycházející deník v Evropě — tehdejší časopis Rovnost.

První číslo mělo osm stran a bylo zdarma. Další již stálo pět krejcarů. „Číslo toto rozesíláme na ukázkou; kdo list náš odebíratí nehodlá, ať zašle je nazpět. Kdo první číslo podrží, toho považovati budeme za odběratele,“ napsal tehdy vydavatel Jan Opletal spolu se zakládajícím redaktorem Pankrácem Krkoškou.

V záhlaví stálo „List sociálních demokratů českých“ a mottem listu bylo „Rovnost, volnost, bratrství“. První číslo vyšlo vlastně již o týden dříve, avšak rakouská vláda celý náklad zkonfiskovala a vydavatel jej musel do týdne opravit.

Tenkrát čtyřiaadvacetiletý Krkoška trávil v hostinci U Průšů většinu svého času. „Nic nehleděl na to, že u vedlejšího stolu na sebe křičí dva opilci,“ popsal ztížené podmínky vznikaní listu historik Rovnosti Otakar Franěk. Krkoška za svoji práci redaktora čtrnáctideníku dostával pět zlatek. Přitom

i nelukrativní povolání učitele, které Krkoška původně vykonával, vynášelo třicet zlatých.

První čísla Rovnosti vycházela v nákladu zhruba šesti set výtisků. Peněz nebylo nazbyt a politické ovzduší rakouského mocnářství lehkému peru příliš neprospívalo. Sami vydavatelé leckdy museli sáhnout do kapes, aby zaplatili provozní náklady listu. „Museli několikrát dokonce zastavit své kapesní hodinky, aby mohli vyplatit náklad v tiskárně nebo koupit poštovní známky na expedici,“ popsal těžké začátky listu jeho pozdější přispěvatel Josef Hybeš.

Rovnost začala vycházet jako list dělnické třídy s cílem sjednotit rozpolcenou sociálnědemokratickou stranu. „Založení listu tohoto má být prvním krokem ku všeobecnému smíření. Zakladatelé kojí se nadějí, že počínání jejich potká se s úspěchem a se zdarem,“ přeje si Krkoška v úvodníku prvního čísla.

Krkoškův literární talent se realizoval hlavně ve fejto-nech, které vycházely v rubrice Kapucinády, to jest rozjímání o hloupých textech. První číslo obsahovalo i rubriky Ruch místní, Hovorna či Listárna, Tovární pozorovatel. V „Denních událostech“ poukazuje Krkoška na cenzuru ze strany rakouské vlády.

„Tužka státního zastupitelství děsně řádila ve sloupcích prvního vydání. Na třech místech způsobeny obsáhlé mezery v našem listě,“ píše Krkoška, který zemřel na tuberkulózu v pouhých sedmadvaceti letech.

Ediční poznámka:

Poprvé vyšlo v Rovnosti 2008.

O autorce:

Hana Fasurová (1978). Vystudovala italskou filologii a žurnalistiku na Masarykově univerzitě v Brně. V letech 2007–2009 pracovala jako

První číslo Rovnosti psal Krkoška v hostinci

redaktorka Brněnského deníku Rovnost. Od roku 2010 působí jako šéfredaktorka magazínu Metropolis. Specializuje se na balet, její recenze na baletní představení se objevují na internetovém portálu www.operaplus.cz.

Stanislav Kostka Neumann

S Brnem za zády

Nějakých patnáct měsíců strávených v kriminále bylo za mnou. Také léta života polobohémského, léta vášnivých debat politických a literárních i nočních alotrií. Také idyllické styky s přírodou, dny zahradnické práce a nekonečných toulek. Také galerie politiků, spisovatelů, výtvarníků, studentů a dělníků, žen dobře i špatně vychovaných. A přece jsem byl teprve na prahu života: teď teprve byla postavena rostlina vyhnaná v městském skleníku do volné půdy a na drsný vzduch.

Ve Vídni jsme třeli nouzi s bídou; nedovedl jsem vydělávat. Byly dny, kdy jsem stál ve vídeňském okolí nad velikou cihelnou, zející z hlubiny jako bolavé útočiště vyděděných, a uvažoval jsem, mám-li sejít dolů a přihlásit se o práci. Běželo jen o první krok, vždycky těžký. Neučinil jsem ho z jakési zbabělosti, ač nechyběla věru opravdová chuť. Bylo to ostatně dobře.

Život, který se rád na mne tvářil přísně už tehdy, když mě poslal pod Novoměstskou věž a na Bory, byl na mne nakonec vždycky jakžtakž hodný. Z bídy vídeňské vyhnal mne nyní do bídy moravské, ale měl věru na mysli toliko mé dobro.

Řeckovická idyla (1905), útočiště z nouze u rodičů mé ženy, byla pro mne jakousi přestupnou stanicí: literárně,

politicky, lidsky. Zde jsem svlékal ze sebe pomalu město a dával se pronikati venkovskými větry a paprsky k chemickému procesu, který mne v nitru rozkládal a rozprašoval strusky po městských požárech a proměňoval je v pohnojené, na něž mohlo již padnout pravé zrní. Literárně odkládal jsem brýle mámení a učil se hledět vlastníma očima. Politicky a sociálně vnucoval se mi rozdíl mezi ideologií a skutečností.

V domku, polozakrytém ovocnými stromy malé zahrádky, v jednom ze zeleného špalíru vroubícího spokojenou a tichou okresní silničku, mohl to být zcela snesitelný počátek vitae novae, nebýt chudoby a mé buřičské krve.

Žena s krásným děťátkem stávala u vrátek, když jsem odcházel do lesa, zarostlý a dosti ošumělý pantáta s holí. Měl jsem jich na vybranou: k Bílovicím, Adamovu, Vranovu, Sváté Kateřině, Zinzendorfu a Veverské oboře, lesy hodné ještě svého jména, kde lišky dávaly opravdu dobrou noc i dobré jitro. Na vysokých kopcích nebylo měšťáků, na mechových stezkách se chodilo tak tiše, že hajný se mne lekl a já jeho, když jsme se náhodou potkali, jen báby s dlouhým hákem, neúnavné shromažďovatelky chrastí a dříví, potkal člověk leckde, ale ty náležely jaksi k věci a zeptaly se nejdříve: „Fotr, kolik je hodin?“

Příroda, třebaže přítomná doba dějinná se domnívá, že ji musí hubit prakticky i teoreticky, příroda je nejlepší škola kázně. Kasárny, nehledíc k tomu, že byly velkým právem nazvány školou zločinu, mohou disciplínu jen znechutit; továrny, námezdná práce provádějí kázeň jha ve prospěch nepracujících; škola je stále ještě v jakémsi předhistorickém stavu. Ale příroda, jsouc mnohem přísnější, je přítom něžná, jsouc mnohem tvrdší, je shovívavá, je neústupná, a přece snášelivá, je nevtíravý pedagog, který tě učí, aniž to pozoruješ. Mezi dvacátým a třicátým rokem poslal bych

každého člověka na pět let do přírody místo na vojnu, střílet by se tu také naučil, aby mohl hájit zájmy své třídy, stal se otužilým, křepkým, pružným, široce by dýchal, široce myslil. Poslal bych do ní také spisovatele, ovšem nikoli jako letní hosty villegiatury, spíše jako když A. V. Frič chodil na kaktusy do Mexika nebo Kordiller, ale s dobrou marxistickou literaturou, aby snad nepřišli jako on na špatné myšlenky diplomatické a politické a naučili se politicky myslet jasně a neosobně. A pak místo beletrie etnologie, místo estetiky biologii, místo filozofických břeček dvacátého věku kulturní historii a sexuologii s sebou! Vždyť jsou obyčejně tak úžasně nevědomí a líní, že se člověk ani divit nemůže, stávají-li se téměř přes noc z revolučních a proletářských spisovatelů katoličtí poeti a rozlézá-li se vůbec záluďné katolické estétství po celé literatuře v těchto hodinách rozkladu jedné kultury a civilizace.

Kolik marných oklik ducha byl bych si tehdy uspořil, kdybych byl místo anarchistických traktátů četl v lavicích přírody Marxe, místo Strindberga nebo Altenberga, ba i místo Nietzscheho a Burckhardta osvícené etnology (...)

(...) Kolik filozofů a proroků se domnívá mít právo k řešení největších otázek člověka, aniž znají jeho skutečnost, abecedu osvícené antropologie, etnologie, sociologie atd. Jaké ideologie omračují vzdělance, aniž jsou něčím více než tápáním a blábolením slepců. A jak jsme k nim shovívaví, jak se chlubíme učeně jejich strakatým peřím, netušíce, že naše moudrost je z cel velikého blázince nedospělých lidských mozků!

Později, v Bílovicích, když za krásných večerů letních se vraceli bratři Čapkové¹ z procházky mimo domek, v němž jsem bydlil, zastavili se tu a tam pod mým oknem s modrou květovanou záclonou. Měli tehdy už za sebou první krůčky k literární kariéře a natahovali si své milové boty. Tehdy

snad mohli už pracovat, aniž měli čistého límce. Ale byli stále hladcí, přívětiví, shovívaví. Já však chodil na pařezy, jmelí, hrabal jsem se v obchodní zahradě mistra Bandoucha a jezdil jsem s kolečkem. V lesích shazoval jsem okovy ze svého pudu k materialismu — nikoli ovšem materialismu idealistů.

A tak se někdy tento můj pud dostal do konfliktu s jejich filozofickým vzděláním. Hádávali jsme se o materialism. Ach, nebylo-liž tehdy už psáno ve hvězdách, že já z lesů půjdu k marxismu a oni z pravidelných villegiatur k pragmatismu?! A pak ovšem rozdíl pokračoval: Já si prohlédl pragmatismus, bratři Čapkové se jistě nepodívali do skutečného Marxe: já pragmatism naučil se nenávidět pro jeho ošemetnou praxi, oni si zachovali pro marxism jistě ten shovívavý, soucitný úsměv, který mívají pro všechno, pro četníka jako zloděje, pro boháče jako dělníka. Nepředbíhejme však.

Moje mimikry na moravském venkově byly dosti snadné a rychlé. Byl jsem příliš zaměstnán obdivem volné přírody, abych mohl pocítit nějakou tesknici po velkém městě. Ostatně měl jsem Brno za zády a pravidelné styky s literaturou i Prahou.

V Řečkovících vydal jsem několik čísel svých Šibeniček². Jméno měly ovšem z Machara, básníka mého raného mládí, který si možná ty mstivé verše znova procezuje zuby nikoli již tak spravedlivě, neboť nejméně sluší básníkům se mstít za utrpená příkoří osobní. Já zůstal těm veršům věren od svého mládí, třeba jsem přesvědčen, že postačí jednou těch šibeniček mnohem méně.

Z kreslířů tvořili jádro Šibeniček V. H. Brunner, František Gellner, Zdeněk Kratochvíl (T. R. Chvojka), všickni tři právě na cestě ze svého mladého tápání. Brunner, svědomitý, citlivý, pružný naslouchač době a vývoji výtvarného umění, v podstatě lyrik; Gellner, samouk pospíchající

do francouzské školy, bojovný racionalista; Kratochvíl, zatrpkle mudrující individualista, nevyhýbající se ošklivosti, pravý opak brunnerovské čistoty a lyrické lahodnosti — to bylo po dlouhé době renouveau českého kreslířství, jaké se nám již nevrátilo. Slovesná stránka Šibeniček byla slabá a zůstala slabá až do konce jejich života, i když přešly do nákladu Josefa Svozila, vydavatele Moravského kraje, i když pak po letech byly obnoveny v posledním roce válečném za jiné redakce v nakladatelství Fr. Borového.

Mně přispíval hlavně Jiří Mahen prózami dobře psanými, ale obsahově mlhavými, poněkud také Rudolf Těsnohlídek se zdarem ještě menším. Já se tehdy stále ještě učil psát. Nějaké chabé prózy a epigramy jsem v nich otiskl, kromě překladů z Verhaerena. Také malou veršovanou satiru: Jsem anarchista. To znamená, že vnitřní moje proměna dala se mnohem pomaleji než vnější mimikry.

Zatím jsem prožíval nouzi s bídou a drobné zkušenosti s venkovským lidem. (...) Řečkovice byly tehdy obec kormutlivá a neuvědomělá; mnohaletým vydrženým starostou byl tu jakýsi německý baron, v jeho hospodě žid prodával kořalku a v obecním úřadě rozhodovali klerikální sedláci. Několik neděl jednou týdně jsem posílal na pokojnou dědinu své papírové hromy, až mě řečkovští tatíci vypověděli z obce, vzavše si za záminku můj konkubinát, který prý vzbuzuje „pohoršení“³. Tato příhoda pobavila mnoho lidí v Praze, v Brně i jinde, mne nevyjímajíc; Gellner ji zvětšil kresbou i epigramem, tuším, v Horkého Krameriovi, socialisté udělali o tom v Řečkovicích schůzi, na které mluvil Vlastimil Tusar⁴. Jinak se nic nestalo, dr. Adolf Stránský⁵ podal mi odvolání, měl jsem dosti kdy zařídít se po své chuti, neboť jsme byli jisti, že to nakonec vyhraje.

Nicméně bylo by se málem řečkovickým klerikálům přece podařilo dostat se mi na kobytku jinak. Při jakési větší

zábavě, na které se sešla nejen veselá a vzdělanější mládež domácí, nýbrž i celá místní honorace, zaprovokoval jsem si trochu, spíše z nějaké vzteklé nálady než v dobré míře. Když na jevišti zpíval kterýsi mladík ve vojenské čepici vlastenecký kuplet, mimo jiné o tom, že budeme umírat za vlast, vykřikl jsem: „Ale za vlast Františka Josefa ne!“ Minulo to zdánlivě bez ozvěny, ale když jsem ráno sladce dospával, probudili mne četníci, kteří mě, jak jsem se pak dověděl, celou noc hlídali, nevím, zda ze šetrnosti nebo spíše proto, aby se mnou nemusili v noci putovat pěšky do Brna. Bylo mi, jako bych z nebe spadl, neboť trvalo to dosti dlouho, než jsem se rozpomněl na své večerní alodium. Ale nezbylo mi než se obléknout, vydat se s nimi kousek po silnici a pak tramvají do Brna a na Cejl. Řídící učitel Filkuka mě udal.

To už jsme nebydlili v domku pod ovocnými stromy, nýbrž ve vlastním bytě u erární silnice, jehož majitelkou byla skvělá stará čarodějnice, jednooká, se srdcem celkem dobrým a dokonce ještě mladistvým. Na Cejlu poseděl jsem si týden ve společnosti brněnských pasáků, hodně trapné. Byl tu také mlynář, který si zapálil mlýn, a jeden lupič ze řemesla, holomek naivní jako novorozeně. Jejich erotické zábavy byly zvláště odporné. To byl můj poslední prozatím kriminál, prozatím, neboť doba je zlá pro neusměrnitelné duchy.

Žaloba zněla poté na urážku veličenstva. Co jim řekneme? ptal se mne doktor Stránský jednoho večera v brněnské kavárně. Neřekl jsem: pro Františka Josefa ne, řekl jsem: pro vlast Františka Josefa ne, odpověděl jsem prostě. Máte pravdu, pravil dr. Stránský se šibalským úsměvem; nevěřil mi. Český soud v poloněmeckém tehdy Brně byl Čechům v podobných případech příznivý. Svědci nesvědčili proti mně, kromě uduvače Filkuky.

Dr. Stránský v krátkém plaidoyeru dokazoval, že udání se stalo ze msty, a přitom učinil pokus, který ho osobně

zajímal. Zkoušel nosnost českých soudců. I kdybych byl prý svůj výkřik pronesl tak, jak praví žaloba, nebyla by to urážka veličenstva, protože občané nejsou povinni za císaře umírat, nýbrž žít a pracovat. Tak nějak to řekl. Soud mne osvobodil, poněvadž nepokládal Filkuku za svědka dosti spolehlivého a nezaujatého, ale prohlásil, že to urážka veličenstva byla. Tak daleko člověk ty naše soudce přece jen nedostane, povzdychl si dr. Stránský se zřejmým interese. Byly to idylické doby ve staré monarchii, která na tohle věru nepadla...

Hlavním kamenem úrazu pro mne byla v Řečkovících ostatně chudoba. Vedlo se nám z počátku velmi zle, než jsem se dosti ochočil, abych byl také schopen „najít si místo“, bylo nutno tu a tam jít na dluh, a venkov nenávidí chudobu mnohem více než město. Bojí se, aby s ní neměl nějaká vydání. Později, když jsem už měl „místo“ i příjmy, bylo pozdě: respekt byl pryč. (...) V Moravském kraji (1906–1907)⁶ jsem se učil. Žurnalistice? Nikoli. Učil jsem se vůbec teprve psát. Odnášeli si to především rozmanití literáti moravští, idylický provincialismus, moravský „separatismus“, tu a tam i někdo z Prahy. Mám doma hrstku těchto článků a fejetonů vystřižených, samé krátké výbuchy, prudké, hlučné a neurvalé, jako když se divoký motocykl rozjede po venkovské silnici: chce dopravit prostého občana k nějakému cíli a činí přitom ohlušující hlomoz. Moje krev pracovala tehdy jako pohonný benzín. Celý Moravský kraj byl takový. Byli bychom se upolemizovali. Ledacos z toho bych snad ještě podepsal, ledacos již nikoli, všechno však bylo by nutno jaksi učesat, ovšem bez pomády, oleje a lesklé pěšinky, lepším věděním i uměním, aby to bylo snesitelné.

Moravský kraj byl časopis pokrokový neboli ani ryba, ani rak. Mohl se tehdy na Moravě podobat štice, kdyby byl

věděl, co chce. Ale nevěděl to ani jeho šéf Josef Svozil, který dal přednost ženě před kolárkem, nevěděl to Karel Rouček, druhý páter vyklouz, nevěděl to neurastenik Luis Křikava, který pobyl v redakci několik neděl, ale nedovedl vůbec pracovat, nevěděl to druhý neurastenik Rudolf Těsnohlídek, který přišel naposled a v té době se probíral z lyrických mlh ke skutečnému životu, a nevěděl jsem to ani já: měl jsem sice již zárodek jakési páteře, pudem jsem byl veden k tvrdě objektivnímu poměru k věcem, ale byl jsem také na přechodu: nepozorovatelně jsem svlékal anarchism a v jakési izolaci snil jsem jen o „věrnosti sobě“.

Touto „věrností sobě“ rozuměl jsem prozatím a především upřímnost: chtěl jsem se řídit pouze svou povahou, nepřijímat nauk, v nichž byly prvky mé povaze odporující, nepřetvařovat se z úcty k nějaké pověře nebo autoritě. Pořád jsem stále ještě nepokládal anarchistický komunism za vrchol lidské moudrosti, neboť obsahoval přece ideální metu, které po mém soudu se nemohl vzdát člověk, jenž ji jednou pochopil, měl jsem jakési výčitky svědomí, když jsem cítil, že se rozcházím s prostředky doktríny. A tak jsem tedy z jakýchsi rozpaků stavěl proti každé doktríně „věrnost sobě“. To byla ovšem metoda do jisté míry velmi nebezpečná. Člověk musí velmi mnoho vědět a znát, velmi mnoho právě z těch věcí, kterým je nejméně učeno a které lze nejobtížněji poznat, než má jakési právo pokládat se za osobnost, která si z vlastního nitra může dávat účelné zákony.

V těchto moravských letech srůstal jsem s přírodou jako se ztraceným a znovu nalezeným rájem. Mezi lesy, skalami a vodami, stále sám na dlouhých procházkách docela neturistických, měl jsem tolik možností přehnísti svůj poměr k světu a společnosti. Jaká příležitost k filozofování! K nějakému ješitnému přežvykování abstraktních pojmů!

Počínal jsem jinak formulovati svobodu:

*Svoboden býti, toť kvést a zráti
po zákonech svého růstu,
neohlížet se napravo, vlevo nešilhati,
nevěřit hýření, neřku-li pústu.*

Počínal jsem si formulovati kladný poměr k přírodě:

*Jen abych nehradil sebe, toho jest nejvíce dbáti,
bytosti rytmus sblížiti s rytmem země,*

ale přitom jsem si ponechával jakási zadní dvířka:

*na pevné půdě co nejpevněji státi
a vteřinu pochopit jemně...*

Vteřinu pochopit! Tato dvě slova znamenala pro mne náramně mnoho. A jako se pamatuji na ten vysoký břeh Svítavy, plný balvanů, na němž byly tyto verše tepány za doprovodu říčky, na tomto místě velmi rozdováděné, pamatuji si také, kterak mi našeptával tehdy můj smysl pro konkrétní, pozitivní i relativní ten poslední verš. Vteřinu pochopit! Stále znova chápat skutečnost kolem sebe, stále znova novou. A poněvadž to člověku nedá, aby se nerval, narodil-li se coby rváč, znamenalo to pro mne tedy nejen jíti s vývojem, nýbrž také bojovat za hodnoty, které přináší, a proti všemu, z čeho činí předsudek a veteš, proti všemu, co chce čelit jeho nezbytnému postupu. Tak jsem to tehdy asi cítil, poněkud nejasně ještě.

Literární bilance mých prvních tří let moravských nebyla valná. Básnická knížka Hrst květů z různých sezón sláтанá z básní a veršů více nebo méně příležitostných, trocha kulturní a politické žurnalistiky, více nebo méně bojovné, to bylo všecko. Šibeničky jsem po svém vstupu do redakce

Moravského kraje předal do nákladu Svozilovi, vyšel jich tu necelý ročník: živořily finančně i obsahově. Brunner, Kratochvíl a Gellner zůstali sice naší chloubou, ale literární rámec, do něhož byly zasazeny jejich obrázky, nestál za nic a administrace také nedbalá. Měly pražské aspirace, ale neměly pražských možností, ubývalo mi styků s Prahou, byla mi jaksí stále vzdálenější, a pro důkladnou korespondenci redakční nebo osobní nemíval jsem nikdy mnoho smyslu. A Morava, která se v nich tu a tam také objevila, nemohla jim rozhodně prospět.

Odcizoval jsem se Praze, poněvadž jsem se odcizoval své minulosti. Většina lidí, setrvačnější ve svých zálibách i předsudcích, bývá jata steskem, je-li nucena opustit náhle veliké město s jeho velkými i malými požitky a „živořit“ na venkově. Mně se však zdálo naopak, že na venkově počínám teprve opravdu žítí, a tak jsem počínal na Prahu hledět spatra. S troskami své minulosti pod nohama sblížil jsem se s venkovem rychle, příroda to udělala, líbezná okolí brněnské: aklimatizoval jsem se bez teskníc. A učil jsem se teď poznávat venkovany a maloměšťáky, které jsem znal nejméně, všednodenní zájmy a všednodenní politiku, jimiž jsem dříve hodně opovrhoval. Má politická bilance těchto prvních let moravských byla však ještě horší mé bilance literární: nestal jsem se ani politickou šarží, ani aspoň politickým příslušníkem; zbytky anarchistického kréda mne chránily, imunizovaly a bylo mi souzeno, abych ještě dlouho zůstal zevně i vnitřně mimo strany, nikoli však indiferním k jejich alotriím a k politickému dění (...). V Bílovicích nad Svitavou, pokročilejších než Řečkovice, neměl jsem už značnějších svízělů s domorodci. V karty jsem hrával se sedláky, řezníky, hajnými i četníky, rybolov jsem si zamiloval, o houbách jsem věděl daleko široko. Tak se připravilo všechno jaksí samo kolem mne, abych měl důstojný

rámec pro blahosladenství, které si mělo zazpívat v Knize lesů, vod a strání a ze srdce si popovídat ve dvou svazcích S městem za zády.

Vysvětlivky:

- 1 Bratři Čapkové jezdili do Bílovic na letní byt. Našla jej jejich sestra Helena, která v Brně studovala na dívčí škole Vesna.
- 2 Šibeničky. Humoristický časopis. Původně příloha Nového kultu, v řeckovickém období Neumannově samostatný titul.
- 3 Autor byl ženat s Kamilou rozenou Krémovou a do Brna přišel se svojí novou družkou Boženou Hodačovou.
- 4 Vlastimil Tusar (1880–1924). Sociálnědemokratický novinář a politik. Byl druhým československým ministerským předsedou. V letech 1908–1911 byl šéfredaktorem Rovnosti, která byla za jeho vedení přeměněna v deník.
- 5 Adolf Stránský (1855–1931). Zakladatel Lidových novin, právník, politik.
- 6 Moravský kraj — vydavatel a vedoucí redaktor Josef Svozil.

Ediční poznámky:

Text poprvé vyšel v knize Vzpomínky, vydané roku 1931. Přetištěn je z knihy: Stanislav Kostka Neumann: Konfese a Konfrontace I, Básně, fejetony, vzpomínky. Vydal Československý spisovatel v Praze roku 1988. Editori Jiří Holý a Milada Chlěbcová. Podkapitola Básník a politika. Titulek redakční, text je krácen.

O autorovi:

Stanislav Kostka Neumann (1875–1947). Novinář a básník, literární a výtvarný kritik, překladatel z francouzštiny a ruštiny. V Brně byl vůdčím duchem humoristických Šibeniček, přispíval do Moravského kraje a Lidových novin. Zde skoncoval s anarchismem a začal se zajímat o přírodu, zde napsal knihu fejetonů S městem za zády (1912) a sbírku poezie Knihu lesů a vod strání (1914).

Karel Altman

Novináři kvasící a hodující

Náročná práce žurnalistická zajisté není prosta leckdy značného duševního vypětí, které je nezbytné kompenzovat patřičnou relaxací. Že k ulehčení novinářských strastí i k celkovému odlehčení nejednou dosti tíživé atmosféry v redakcích brněnských periodických listů, ale třeba jen vytvoření všeobecné pohody, patřilo i popíjení opojných nápojů, o tom není třeba pochybovat. Šlo samozřejmě o sféru, která obvykle nebyla příliš okatě stavěna na odiv veřejnosti, a tudíž byla jejím zrakům spíše skryta. Naštěstí nejedno plastické líčení redakčních hodokvasů nám zanechali očití svědkové a nadto i aktivní účastníci oněch redakčních sedánek, těch skromnějších i těch opulentnějších, tady především sami brněnští novináři. A tak by o této veselejší stránce života brněnských žurnalistů novinářů mohla být napsána třeba celá kniha, která by jistě měla co povědět i dnešním čtenářům. Zde však můžeme vylíčit pouze něco málo, jež — věrme — alespoň připomene dávné časy novinářské slávy v Brně.

Tak třeba víme, že v dobách, kdy v místnosti šéfa Lidových novin, Arnošta Heinricha, zvané *šéfárna* nebo *heinrichárna*, šustily rukopisy, ale cinkaly skleničky s jiskrným mokem, dostávala tato prostora ještě třetí název *mikulov*,

zřejmě podle lokality, jež byla redakčním znalcům vína jeho vítaným zdrojem. Eduard Golombek velebil svého pana šéfa slovy nelíčeného vděku a obdivu: „O dobré zásobené mikulova pečoval Heinrich stále, stejně jako o dobrou společnost, která se v něm scházela. Nestalo se zřídka, že veliká Heinrichova místnost pomalu ani nestačila pojmout hosty, jichž bylo deset i dvacet. Sluhové snášeli všechny volné židle z redakce a často se objevily někde na zdi nebo v redakčním cancbuchu karikatury, zobrazující zápas pracujících redaktorů o židle, které jim sluhové berou uprostřed práce.“ Debat v šéfově kanceláři se totiž neúčastnili všichni korporativně a současně, ale pouze ti, kteří zrovna nebyli zaneprázdněni, neboť „zatímco byli v mikulově hosté, ostatní redakce naprosto pravidelně a bez ohledu na to, co se dělo vedle, dokončovala noviny.“ Kdo však z redaktorů mohl a chtěl, byl zván, ostatně sám Heinrich občas svým typickým humorem bodře zahlaholil na celou redakci neformální pobídkou, adresovanou podřízeným: „Tak co, chudá pakáži, ještě nejste hotovi? Kdo má chuť na kousek dobré slivovice, může si, až bude hotov, přijít.“

Novináři z Lidovek totiž neholdovali pouze vínu z jižní Moravy. Měli sklon připít si občas i výtečnou pálenkou. Ostatně jejich šéf byl i v tomto ohledu dokonalý znalec a ctitel tohoto moku, o němž se s uznáním tradovalo, že „má bystrý postřeh chuťový a labužnický, a že nad špatnou číškou se dovede zamračit jako nad nepovedenou zprávou.“

Čas od času sám velký Heinrich pozval některého z mladých redaktorů, které neformálně zasvěcoval do umění novinářského, na „kousek slivovice“. A to nebylo možno odmítnout, přestože onen kousek slivovice měl obvykle punc zlé předzvěsti. Kousek slivovice totiž zpravidla znamenal kus rozhovoru, při kterém se vypila třeba celá láhev. Elév, pozvaný panem šéfem, nejenže musel nalévat, ale také

držet krok v pití. Tomuto obřadu ovšem musela předcházet teoretická průprava. „To víte,“ pravil Heinrich, „u nás pije každý jenom tolik, kolik snese. Kdo nechce, nemusí pít vůbec, aspoň zůstane na ty, kterým to chutná. To je samozřejmé. Ale slivovice to je dobrá. Kdo pije dobré a čisté věci, jako je slivovice nebo víno, není žádný alkoholik. Alkoholici, to jsou lidé, kteří pijí všelijaké bryndy a míchaniny.“

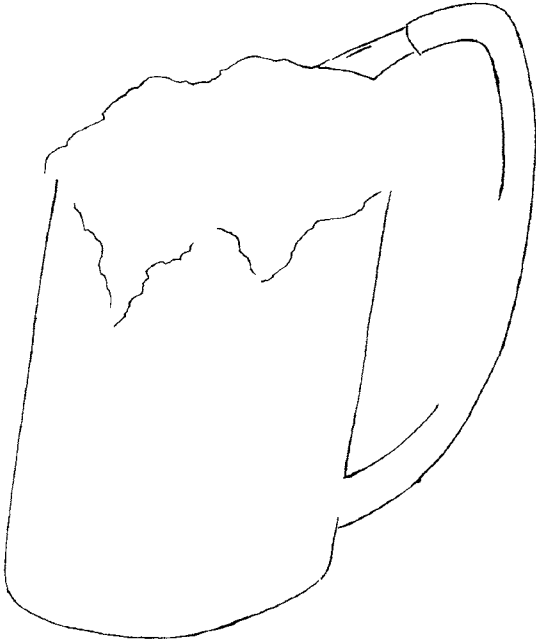
Ale v Lidovkách nezůstávalo pouze u kvalitního moku. Vedle dobrého vína a slivovice se v mikulově leckdy podávala některá z moravských specialit. „Tak nabízel Heinrich svým hostům znamenité hanácké klobásy, o nichž se vypravovalo, že mají dvojí maso, a to vepřové a kozí, nebo tmavé, skoro černé, dobře prouzené klobásy valašské, jindy to byly luhačovické trdelníky nebo raci z Rokytne.“ Jak však zarputile tvrdil Eduard Golombek, „neznamená to, že by se v mikulově zdůrazňovalo kulinářství moravské. Vždy se na stole objevily také pražští taliáni nebo pražské párečky se slanými pražskými rohlíky anebo vůbec pražský nářez.“

K opojnému moku si páni redaktoři Lidových novin uměli najít cestu, i když na pitíčko neměli právě dosti peněz. Jeden takový způsob, jak ho nabýt, vylíčil právě citovaný Golombek. Ovšem tentokrát ho nezažil sám na vlastní kůži, ale zasvěceně mu o něm vyprávěl jeden z redakčních kolegů. Ten, když byl mlád, se teprve zaučoval u jiného žurnalisty, starého mazáka, k němuž byl tehdy přidělen. Redakční eso neustále kouřilo z dlouhé dýmky a také popíjelo pivo, což jistě něco stálo. Jenomže už pár dní po výplatě — po prvním v měsíci — na pivo prostě nebylo „a žízeň neustávala“, jak to lakonicky konstatoval zkušenosti nabývající elév. A právě to byla pro zkušeného redaktora ta pravá příležitost se před učedníkem takřikajíc vykasat. Nejprve mu promluvil do duše: „Víš, chlapče, být redaktorem, to je velká výhoda. Jsi bez peněz a máš žízeň. Co uděláš? Vody? Ne!

Vody se nenapiješ, voda ohlupuje.“ Toto konstatování si ovšem vyžádalo následné konstruktivní řešení takové překerní situace. A tak starý mazák hned vzápětí už zalistoval v telefonním seznamu, a když našel, co hledal, učedníku novinařiny stroze oznámil: „Tak to máme... Ano, tady máme pivovar a tam si zavoláme.“ Skutečně vytočil číslo pivovaru a k telefonu chtěl samotného pana ředitele, kterému bez obalu oznámil, že má zrovna před sebou jistou zprávu pro své noviny, která by byla správně onoho pivovaru velmi, skutečně velmi nepříjemná. Pivovarský ředitel rychle pochopil, že věc je vážná, ale rychle našel její řešení, neboť obratem nabídl pětadvacet lahví piva. Cti dbalý redaktor Lidových novin na oplátku svatosvatě slíbil, že zprávu neuveřejní, a tak už nic nebránilo tomu, aby za půl hodiny bylo „výpalné“ v redakci. Sotva za poslíčkem zapadly brány redakční, už starý žurnalistický vlk zálibně prohlížel sklenici chmelového moku proti světlu, což snad ani nemohl nedoprovodit náležitým poučením, adresovaným — jak jinak — tomu mladému, nastupujícímu vlkovi: „Tak vidíš, nikdo se nemá tak jako redaktoři, dobré povolání sis vybral!“

Novinářské hodokvasy se však neodbývaly pouze mezi redakčními zdmi. Za patřičným posílením vyráželi brněnští novináři i do zcela přirozeného prostředí, jaké představují hostinské podniky. Ostatně náplň práce novinářů z Lidových novin lapidárně charakterizoval Arnošt Heinrich slovy: „Když nás noviny potřebovaly, byli jsme na místě. Když jsme neměli co dělat, seděli jsme v hospodě.“

V hostinských podnicích různého typu se u nás odedávna scházejí lidé různého stavu i profese. Mnozí z nich tak činí pravidelně a často, aby se tu sblížovali i sdružovali do různých neformálních skupinek a společností, ale třeba také formálně zakotvených spolků, jež zde mají své stabilní

sídlo. To už v 19. století samozřejmě platilo i v moravské metropoli, kde snad vždy byly krčemné podniky vyhlášené svou vyhraněnou klientelou, která vykonávala stejné povolání. Rozmanité radosti i strasti, jež vyplývaly ze společně sdílené profese a o kterých si mohli vyměňovat informace, vyprávět si o nich a navzájem si radit o dalším postupu při řešení problémů, jim dávaly nosné téma, které je významnou měrou spojovalo a tmelilo.

Není proto žádným překvapením, že svá oblíbená místa měli v brněnských hostinských zařízeních rozličného typu také zdejší novináři. Z dokladů o jejich společném pravidelném vyhledávání vhodných hostinců, kaváren či hospod, jež máme k dispozici, víme o počátcích takového jejich počínání, jež spadají do posledních desetiletí 19. století. Právě v té době se vydávání periodik u nás utěšeně rozvíjelo, a proto i v Brně působil značný počet žurnalistů. Víme, že nejprve se scházeli spíše náhodou při kávě, například v kavárně Evropa na Ferdinandově, dnešní Masarykově třídě, při obědě v restauračních místnostech či v zahradě Besedního domu nebo při večeři v hostinci U Mejstříků na Rudolfské ulici, pozdější České.

V osmdesátých letech 19. století se však začali pravidelně setkávat v útulné hospůdce U Talácků na Bednářské, dnešní Jugoslávské ulici, přece jen dosti vzdálené středu města. Ještě po letech vzpomínali, že to bylo příjemné místo na tehdejším konci Brna, vzdálené městskému hluku. V restauraci, která měla dvě čisté a pěkně vymalované místnosti — šenkovnu a zvláštní velkou místnost pro tzv. lepší hosty — se jim dobře sedělo. Zvláště když se tu nepily žádné patoky, ale výtečné pivo ze Starobrněnského pivovaru.

Novináři nebyli u Talácků jedinými zdejšími štamgasty. Často sem zavítali i členové některého z brněnských spolků, kteří tady pořádali zábavy i různé přednášky. Je

pravděpodobné, že je sem přiváděli právě zde usedlí novináři, kteří byli současně členy těchto sdružení.

Strategická poloha tohoto hostince měla ještě jednu výhodu. Když se tu sešlo velké shromáždění zvědavých i zábavomilových Brňanů, kteří by se sem ani všichni nevešli, mohli se přesunout do blízkého hostince Sebastopol, který byl kromě obligátních místností vybaven též velkým sálem a nadto i rozlehlou letní zahradou, kde se všude mohlo příjemně posedět a pobavit se.

Z pravidelně se scházející skupinky novinářů se postupem času vyvinula stabilnější stolní společnost jako kompaktnější, vůči ostatním hostům podniku uzavřenější sdružení. V ní u Talácků pravidelně zasedali vedle Josef Jirouška, Jindřicha Dvořáka a Emanuela Hatláka z deníku Hlas také Josef Hübner a Josef Merhaut z Moravské orlice, Benjamin Popelka z Brněnských novin, Pankrác Krkoška z Rovnosti a František Malota z Obecních novin.

Prostý výčet titulů předních brněnských deníků — listů, v jejichž politické orientaci byly zásadní, ne-li propastné rozdíly — podává nezpochybnitelný důkaz stavovské hrdosti a osobní nezávislosti nad politickými direktivami, které určovaly profil listů, jejichž stránky zaplňovali svými zprávami a články. Do svých osobních vztahů si žurnalisté prostě nenechali příliš mluvit. V té době byla novinářina relativně dobře placená, vynikajících novinářů si šéfové listů považovali, což nepochybně zvyšovalo profesní sebevědomí novinářských „pánů od pera“.

U Talácků se scházeli jednou týdně, aby si sdělovali novinky a vzájemně si udíleli rady ze svého oboru. Jak se však zdá, nešlo v tomto případě o účelové profesní sdružení, jaké se kdysi — zhruba ve stejné době — vytvořilo v Praze a jež vešlo ve známost pod označením „novinářská burza“. Tato pražská burza spočívala především ve vzájemné

výměně aktuálních zpráv, které se pak druhého dne objevovaly v pražských listech.

Brněnské volné sdružení žurnalistů bylo sice neformální, avšak v rámci hostince zjevně vyhraněné a nadto také uzavřené vůči ostatním kmenovým hostům i náhodným návštěvníkům podniku; jak totiž vzpomínají pamětníci, bylo pouze pro novináře a pro nikoho jiného. Kroužek neměl žádné stanovy, ani zvolený výbor. Nezbytné organizační záležitosti byly vykonávány více méně spontánně, na základě pouhé domluvy. Každé schůzce proto předsedal nejstarší člen společnosti, který se zrovna dostavil. Žádné protokoly ze zasedání, jako tomu bývalo při oficiální spolkové činnosti, takto sdružení novináři pochopitelně nepsali, referáty účastníci podávali libovolně a usnesením byla jen jakási porada o zlepšení toho kterého jevu, nic více. Tento program, spočívající ve volné rozpravě o některém dobovém nešvaru, doplnil jeden ze starších žurnalistů slovy: „A když nebude nic na denním pojednání neb sdělení, pobavíme se trochu vzpomínkami na své mládí a na naši minulost, abychom i my starší mezi vámi mladými také trochu omládlí a osvěžili se.“

Takové schůzky žurnalistů se konaly pravidelně každé pondělí večer v sedm hodin a vždycky o půl desáté byl rozchod. Na novináře prý byla zábavná podívaná, když se tak spolu u Talácků sešli. Srazili k sobě dva dlouhé stoly, prostřeli je a zasedli za ně. V debatách probírali mimo jiné politiku, ideje socialismu, národní hospodářství, divadlo, nové romány a povídky a tříbili si na všechno své názory.

Čas od času každý z pravidelných účastníků na večírku referoval o některé literární nebo politické události a nebo o tom, jak a co by se mělo psát.

Tento kroužek novinářů však neměl delší trvání; jeho členové se u Talácků scházeli snad jen tři roky. A později vzala

za své i tato hospůdka. Na začátku 20. století byl dům, ve kterém se nacházela, zbořen, aby se mohla rozšířit ulice.

Někteří z redaktorů si pak dávali dostaveníčka v hostinci U Mejštríků, kde zasedali ve zvláštní místnosti. Právě u Mejštríků byl založen brněnský pěvecký spolek Hlahol po vzoru stejnojmenného spolku pražského. U jeho zrodu stáli samozřejmě i novináři, kteří se pak stali spolkovými zpěváky. V té době mezi nimi vynikal Emanuel Hatlák, který byl považován za jednoho z nejlepších českých žurnalistů v Brně. Byl statné postavy, nosil mohutný knír, měl široce rozložená ramena a v rukou prý sílu za čtyři redaktory. Když pak v hostinci začal některý host dělat „brajgl“, pan hostinský Mejštrík zašel mezi zpěváky a zamířil rovnou k Emanu Hatlákovi, kterého vybídl: „Pojďte tam usadit toho rebelanta, ať nám tam nedělá kravál!“ Redaktor Hatlák vstal, v hostinské místnosti si „rebelanta“ přeměřil od hlavy k patě a jenom řekl: „Tady bude ticho!“ A ticho tam bylo.

Také hostinec U Mejštríků byl později zrušen. Na jeho místě pak provozoval cukrářství Emanuel Toman.

Už na konci 19. století se novináři i různí lidé z uměleckých kruhů scházeli ve výčepech vína pod víchem, jak bylo tehdy zvykem nejen v Prešpurku, jenž tímto typem hostinského podniku proslul snad nejvíce. Mezi těmito svéráznými výčepy proslula zvláště Heinrichova buda kdesi za dnešním náměstím Konečného. V ní zasedali přátelé šéfredaktora Lidových novin Arnošta Heinricha, „lidé ze všech společenských kruhů brněnských, ovšem tak vybraní, aby byli sympatičtí všem“, jak je charakterizoval dávný kronikář. Byli mezi nimi nejen Heinrichovi kolegové z profese, tedy brněnští novináři, ale vysokoškolští profesoři, divadelníci, literáti, dále pak úředníci a živnostníci, politici i lidé, které politika vůbec nezajímala, všichni v takové směsici, „že o demokratismu klubu bylo těžko pochybovatí“.

Lidé z okruhu Lidových novin, kromě šéfredaktora Arnošta Heinricha zvláště Karel Pelant, František Gellner, Jiří Mahen a Rudolf Těsnohlídek také sedávali v proslulé Národní kavárně hotelu Slavia na Solniční ulici, v Brichtově kavárně na Rudolfské, dnešní České ulici, v hostinci U Stříbrné koule na Velkém, dnešním náměstí Svobody, a v časech první světové války pak alespoň někteří z nich v Pleskačově restauraci na Solniční ulici. Do Jonákovy, pozdější Stopkovy plzeňské pivnice to měli jenom přes ulici, neboť redakce Lidovek sídlila hned naproti. V těchto podnicích se s nimi scházeli i četní externisté, když přijeli do Brna — novináři, recenzenti a referenti z různých krajů, stejně jako básníci a jiní spisovatelé. O jejich setkáních psal na začátku našeho století vzletnými slovy literát Jaroslav Marcha: „Noci prosezené v kavárnách v nekonečných hovorech a otázkách o věcech, které nás bavily a zajímaly, povolební dny a pak konečné výsledky, kdy se setrvalo celé noci blízko centra zpráv, hovory známou heinrichovskou mluvou, humorné i sarkastické, boje a polemiky, potírání nepomazaných a nežádoucích, všecko, čím Brno, jeho ulice i jeho duše žila a hořela, bylo na denním přetřesu.“

Ovšem odchod z redakce do patričního štamlokálu byl někdy ve znamení nelehkého získávání kumpánů pro takovou pouť. Bylo výhodou šéfredaktorovou, že k tomu účelu mohl vydat příkaz některému svému podřízenému. Toho využíval i Arnošt Heinrich, jehož způsoby ani tentokrát nepostrádaly typickou jízlivost. Stalo se totiž několikrát, že z nedostatku jiné společnosti vzal nějakého redakčního eléva s sebou do některého nočního podniku. Ovšem před odchodem z redakce se zastavil v místnosti redaktorů, stannul mezi nimi, a když všichni zpozorněli, nadhodil směrem k novinářskému adeptu: „Nechtěl byste se dostat se mnou také jednou mezi slušné lidi?“

Avšak i ze svých oblíbených štamlokálů se brněnští novináři vždycky rádi vraceli do tepla redakcí svých listů. Činil tak i Arnošt Heinrich, leckdy ovšem s poněkud drastickým dovětkem za celovečerním popíjením v hostinci, kavárně či restauraci. Dostavil se totiž do redakce třeba až v jednu hodinu po půlnoci, kdy jeho snaživí redaktoři právě končili, což se mu stávalo tehdy, když se jeho společnost v krčmě rozešla předčasně. Dal si přinést šálek kávy k některému redakčnímu stolu a začal organizovat zábavu. Tak třeba zavolal na redakčního sluhu a všem oznámil novinu: „Tady ten pán rád pije a říkám si, že ho tomu odučím. Přineste ten hořký vermuth. Kdo se ho jednou napil, nikdy se už na alkohol ani nepodívá. Vyzkoušíme ho tady na tom pánovi!“ Což Arnošt Heinrich zkoušel samozřejmě až do rána, pochopitelně marně.

O autorovi:

Karel Altman (1960). Historik a etnolog. Působí jako vědecký pracovník na Etnologickém ústavu Akademie věd ČR. Významné jsou jeho práce o brněnských hostincích a hospodách, různých neformálních sdruženích a spolcích na přelomu 19. a 20. století a o tramském hnutí. Jeho nejznámějšími knihami jsou *Krčemné Brno* a *Zlatá doba štamgastů pražských hospod*.

Jaroslav Seifert

*Když Brno bylo malé
velkoměsto*

Počátkem dvacátých let, kdybych to měl upřesnit, řekl bych, že to bylo v roce 1921, zavolal mě Artuš Černík do Brna. Redigoval kulturní část brněnské Rovnosti, měl dost práce a chtěl, abych mu pomáhal. Bylo mi dvacet let, studovat jsem přestal a bylo hořké ujídat doma chléb, kterého nikdy nebyl nadbytek. Rozhodl jsem se rychle. Večer před odjezdem zaběhl jsem ještě na vrch Vítkov. Prošel jsem stará známá místa, podíval jsem se na Prahu a domů jsem s vrátil druhou stranou. Na stráni, ještě neupravené, nad karlínskou Invalidovnou, sedl jsem si do trávy a loučil jsem se s městem, na které padal večer a z kterého, nepočítaje vždy pár neděl prázdnin, nevytáhl jsem ještě paty. A aby loučení bylo ještě slavnostnější, z keřů se vyrojilo plno svatojánských mušek. Několik jsem si jich pochytil do škatulky od sirek, a než jsem ulehl, škatulku jsem otevřel. Svítily mi dlouho, než jsem usnul. A patrně až do svítání.

Časně ráno sedl jsem do osobního vlaku a odpoledne čekal mě na nádraží Černík. Brno se mi rázem zalíbilo. Však tenkrát se říkávalo, že Praha je velká vesnice a Brno malé velkoměsto. Už tehdy byly v Brně bary, kde tloukli černoši do jazzbandových bubnů, zatímco v Praze se ještě zpívalo u Fleků a u Tomáše.

Bydlil jsem s Černíkem v Juliánově u slepého ramene Svitavy. Do Obřan a Bílovic bylo pár kroků a do Neumannových adamovských lesů malý výlet.

V Rovnosti jsem psal za malý honorář velikánské hlouposti. V kulturní rubrice napadl jsem dost neomaladě a nepřívětivě čtyři mladé brněnské autory Chaloupku, Chalupu, Blatného a Jeřábka. S Blatným jsem se seznámil záhy a sprátelili jsme se. S Chalupou jsem se o tomto svém mladistvém počínu dohovořil při jeho pozdním jubileu v Praze. Velkoryse mávl rukou. Chaloupka se otrávil plynem uprostřed života. A když jsem se zmínil o této své brněnské eskapádě, rovněž při nějakém jubileu, Čestmíru Jeřábkovi, odpověděl mi nevrle. Neodpustil. Co se dá dělat. Vězí to v něm asi příliš hluboko.

Chaloupky je škoda. Byl to nadaný člověk.

Artuš Černík byla duše k nezaplacení. Z titulu redaktora Rovnosti a člena pražského Devětsilu pokusil se, a nikoliv bez úspěchu, navázat styky s celou moderní kulturní Evropou. Mluvil a psal francouzsky a německy, byl dobrý novinář, měl obratné péro. Byl i dobrý organizátor. V jeho malém juliánovském pokojíku se kupily hromady časopisů a knih ze všech evropských center. Dopisoval si s mnoha lidmi. Psal si s Duhamelem i Vildrakem. Korespondovali jsme s Gollem i jeho paní Claire. Korespondence s touto dvojicí se změnila ve styk přátelský, i když jsme se ještě dlouho nepoznali. Později se Černík s oběma sešel v Paříži v Rue Jamin. Jméno ulice, které jsme tolikrát psali na své dopisy. Do Neumannova Června přeložil jsem z Golla obsáhlou báseň Paříž hoří, kterou Teige prohlašoval za nové Pásmo. Myslím však, že ne docela právem a také bez úspěchu. Černík psal si i s Tzarou, Reverdym, s básníky jugoslávského Zenitu. Psal do Španěl, do Německa a všude tam, kde se ozvalo nějaké nové jméno, které nám bylo blízké a příbuzné. V té době napsal i pěknou knížku veršů. Jmenovala se Severní

záře a byla to jediná knížka kubistické poezie u nás. Škoda, že nevyšla. Neumann otiskl z ní několik básní. Mohla by vyjít ještě dnes a ještě dnes by byla pozoruhodná.

Artuš Černík pro naši moderní kulturu udělal víc, než je dnes už známo. Jeho jméno, žel, zapadá do zapomenutí.

V Brně na Cejlu, asi v těch místech, kde rodiče Mařenky, manželky E. F. Buriana, měli hostinec, setkal jsem se poprvé s Halasem. Zastavil mě mladý muž a povídá mi do očí:

„Že ty jsi Seifert!“

A já na to bez rozmýšlení:

„A ty jsi Halas.“

Tak vzniklo přátelství, které skončilo až Halasovou, žel tak předčasnou smrtí. Bylo krásné. Vzpomínám na ně s upřímným povzdechem a lítostí.

Halas se vyučil knihkupcem u brněnského Píši. Kde byl zaměstnán v době našeho seznámení, už nevím. Už si nevzpomínám. Myslím však, vlastně dobře vím, že mnoho stříbra mu v kapse nikdy v té době nezvonilo. Nermoutil se však proto nikterak.

Nakladatel Karel Zink mi kdysi rozkošně a s láskyplnou účastí vyprávěl dojmavou historku z Halasových let učednických. V krámě knihkupce Píši byl jeho bezprostředním nadřízeným. Nepochybuji, že dobrým. Ale v jeden čas pozoroval, že se v antikvárním oddělení závodu ztrácejí některé knížky. Udeřil na učedníka Halase a ten ho zavedl k regálu, který byl dole při ruce a kde všechny knížky, ty, které postrádal, i jiné, o kterých nevěděl, byly srovnány pečlivě jedna vedle druhé. Byl tam Baudelaire, Alfred de Vigny, Whitman, Barbey d'Aurevilly a jiní z těchto a podobných literárních oblak spolu s českými autory Tomanem, Šrámkem, Neumannem a Mahenem. Ihned mu nařídil, aby knížky, jak knihkupci říkají, rozhodil na jejich místa, kam podle abecedy v antikvariátu patřily. Halas ovšem poslechl.

Ne sice přeochoťně, ale musel. Když se však za chvíli k Halasovi Karel Zink vrátil, našel ho s hlavou na ruku položených na pultě. Halas plakal. Byla to jeho polední četba, když se zavřel krám a ostatní zaměstnanci šli k obědu.

Sotva jsme se poznali, seznámil mě Halas s Mahenem. Halas Mahena miloval. A mě, musím se přiznat, okouznil Mahen hned napoprvé a přitom navždycky. Měl něco příjemně mefistofelského, což zářilo z jeho tváře. Viseli jsme mu vždy na ústech a vše, co říkal, bylo zajímavé a vtípné. Četli jsme nadšeně jeho *Plamínky*, *Díží* a jeho román *Kamarádi svobody* hučí mi v hlavě podnes a živě mi ve vzpomínkách utkvěla scéna, jak jedna z hrdinek sama rozpínala milenci knoflíky na své blůze.

V sadech na Kolišti, blízko divadla, byla kavárna. Byla to tenkrát kavárna jen letní. Sedělo se tam na vyvýšeném dřevěném pódiu pod barevnými plachtami a bylo to tam jako na palubě parníku. Sedávali jsme tam s Halasem a Černíkem téměř denně. Někdy si k nám přisedl i Mahen. Poděl kavárny proudila brněnská odpolední a večerní promenáda. Mahen živě reagoval na pozdravy. Ználo ho téměř celé české Brno. Zvláště lidé z divadla. Někdy zavolal pýřící se baletky a slavnostně nás představil jako tři mladé adepty poezie a přikázal jim, aby nad námi neohrnovaly nosíky, protože z nás budou slavní básníci. A pak vám mohou být dobří. Kdoví k čemu — dodával a potutelně se zasmál. Byli jsme šťastni z jejich úsměvů, které ovšem patřily spíš Mahenovi než třem nesmělým mladíkům.

Mahena měli rádi všichni. Bože, kdybych na všechno zapomněl, na toto jistě nikoli.

Ze známých, kteří přicházeli ke stolu, míval jsem nejraději Lva Blatného. Přicházival se svou tichou, laskavou paní a s ještě věrnější průvodkyní, svou smrtelnou nemocí, která nakonec odvedla oba dva. Byl družný, ale spíše zamlklý,

ačkoliv se mu v hlavě odehrávala příští dramata, z nichž jen část dovolil mu život dopsati. U nohou batolil se jim synek Ivánek, také příští drama.

Mahena nacházeli jsme všude. V knihovně, kde mluvil vehementně do nerozhodných čtenářů, na přednáškách, které buď proslovoval sám, nebo aspoň temperamentně glosoval. Při premiérách v divadle nesedal ve své lóži, ale spíše se svou krásnou paní v řadách obecnstva, kde mu nikdo nemohl zabránit hru při otevřené oponě někdy i polohlasitě glosovat; byl nespoutatelný, prudký a vášnivý, ale přitom laskavý a neúnavně obětavý. Jeho temperament se utišil jen nad rybářským prutem, kde musil mlčet. To jsme ovšem nemohli slyšet, co burácí, křičí, lomozí a zpívá v jeho hlavě.

S rukopisem svých prvních básní zajel jsem na čas do Prahy, ale opět jsem se vrátil. Už jen na kratší čas. Měl jsem schůzku s Halasem na Kolišti a zahlédl nás tam Mahen. Bylo jaro a Mahen se vracel právě z venkova. Měl jsem sto otázek na jazyku, ale Mahen nám s úsměvem a dopodrobna vykládal, jak pomáhal sirkou ze země nějakému brouku, kterému se tato jarní cesta dost úspěšně nedařila. Pak mi plácl na rameno a pospíchal na schůzi do divadla s upřímně přátelským: Přijďte.

Ediční poznámka:

Výňatek z knihy Jaroslav Seifert: Všecky krásy světa. 2. přepracované vydání (celkově 4. vydání). V Praze roku 1999 vydalo nakladatelství Eminent ve spolupráci s Knižním klubem, k. s. Praha. Část kapitoly Éós, bohyň ranních červánků. s. 202–206.

O autorovi:

Jaroslav Seifert (1901–1986). Jeden z největších českých básníků, spisovatel, novinář a překladatel. Spoluzakladatel poetismu. Nositel Nobelovy ceny za literaturu (1984) a mnoha dalších cen. V roce 1967 byl jmenován národním umělcem.

Darina Lukášová

*Edvard „Edák“ Valenta
měl být továrníkem*

Edák, jak se Edvardu Valentovi mezi přáteli říkalo, o sobě tvrdil, že ho lidé obvykle mají už od prvního setkání instinktivně rádi — což je pro novináře ideální vlastnost. A přitom Valenta původně neměl být novinářem a spisovatelem, nýbrž továrníkem. Narodil se 21. ledna 1901 jako nejmladší dítě v rodině prostějovského zubního lékaře. Po brzké smrti obou rodičů byl vychováván v rodině strýce Františka Kováříka, spolumajitele prostějovské továrny WIKOV (Wichterle a Kovářík). Podmínkou pro to, aby Valenta strýcovu továrnu zdědil, bylo studium strojního inženýrství na brněnské technice. Nicméně Valenta velmi rychle zjistil, že mu tato škola nevyhovuje, mnohem více jej lákala žurnalistika. První dva semestry ještě studoval řádně, další dva studium pouze předstíral (v této době si přivydělával jako portrétista v kavárně, klavírista v kině či nosič plakátů, hrál také šachy o peníze). Posléze techniku opustil, a přišel tak o strýcovu podporu.

Valentův další život zásadním způsobem ovlivnila jeho znalost těsnopisu. Valenta těsnopis ovládal opravdu výborně, dokázal stenografovat 150 slov za minutu. A právě díky těsnopisu zahájil svou kariéru novináře — ve dvaceti letech nastoupil do brněnské redakce Lidových novin jako stenograf.

Zaznamenával zprávy a články, které reportéři z lokálních redakcí telefonovali do brněnské redakce. Valenta byl pro noviny velice cenný — čím rychleji dokázal zprávu zapsat, tím více redakce ušetřila za telefonní poplatky.

Těsnopis provázel Valentu i poté, co jej šéfredaktor Lidových novin Arnošt Heinrich po čase povýšil ze stenografa na redaktora. Přidělil ho na zapracování k Bedřichu Golombkovi (1901–1961), který ač o měsíc mladší než Valenta, byl už v redaktorské profesi zběhlejší. Z Valenty a Golombka se stali celoživotní přátelé, jejich přátelství nenarušila ani skutečnost, že se Golombek později oženil s Valentovou první manželkou. Valenta s Golombkem byli redakcí pověřeni literárním zpracováním vzpomínek polárníka Jana Eskymo Welzla. Byli už třetí, kteří byli (po Rudolfu Těsnohlídkovi a Pavlu Eisnerovi) před tento nelehký úkol postaveni. A právě díky Valentově schopnosti stenografovat dokázali Welzlovo nepřiliš srozumitelné vyprávění zaznamenat a následně zpracovat do tří knih, které měly velký čtenářský ohlas. K první z těchto knih, nazvané *Tricet let na zlatém severu*, napsal předmluvu jejich kolega z Lidových novin Karel Čapek (v zahraničí v této souvislosti vzniklo podezření, že žádný Eskymo Welzl ve skutečnosti neexistuje a Karel Čapek je autorem celé knihy). S Karlem Čapkem je Valentovo a Golombkovo jméno spojeno ještě v jednom případě — v Čapkově románu *Válka s Mloky* se objevují stejnojmenné postavy novinářů, kteří jako první kontaktují tajemného kapitána van Tocha (jehož reálným předobrazem byl pro změnu Eskymo Welzl).

Valenta působil v Lidových novinách jako redaktor denních zpráv, přispíval do sportovní i divadelní rubriky (jako čínoherní kritik), psal sloupky, reportáže. Mezi lety 1923–26 pracoval v olomoucké pobožce Lidových novin jako vedoucí redaktor, v této době měl na starosti i národohospodářské

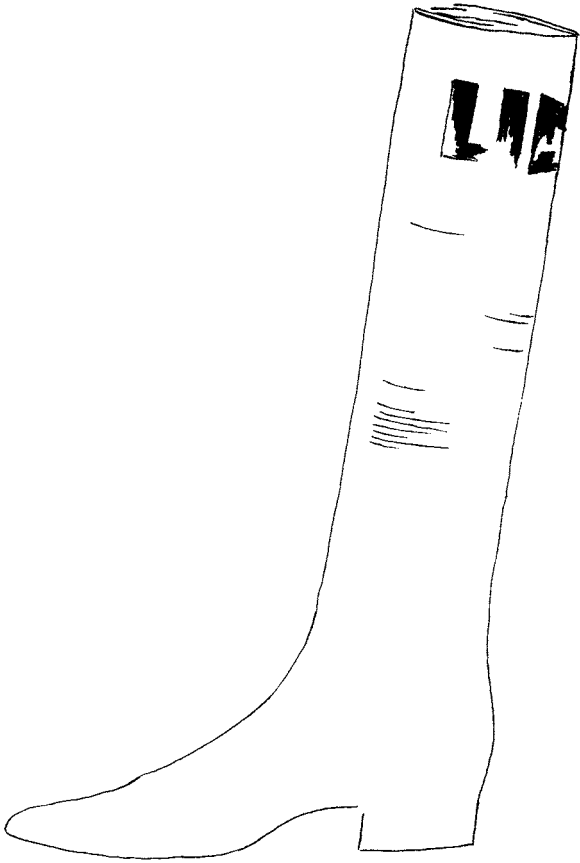
zprávy a komunální politiku, jeho nejčastějšími příspěvky z této doby ovšem byly soudničky od olomouckého krajského soudu. Po olomouckém pobytu následovalo ještě krátké působení v pražské redakci Lidových novin (1927–28), posléze natrvalo zakotvil v brněnské redakci. Nakonec se stal vedoucím redaktorem kulturní a literární části novin.

V Lidových novinách Edvard Valenta strávil téměř 20 let. Není tedy divu, že se tato životní zkušenost projevila i v jeho literární tvorbě. Svým prvním létům v redakci Lidových novin se Valenta podrobně věnuje ve vzpomínkové knize Život samé psaní; kniha ale končí v okamžiku, kdy byl povýšen ze stenografa na redaktora. Ve svém posledním románu Žít ještě jednou (poprvé vyšel v roce 1984 v Kolíně nad Rýnem, české vydání je až z roku 2000) potom Valenta barvitě vykresluje redakci fiktivního deníku Hlas a především jeho šéfredaktora Čepeláka — i zde jde nepochybně o inspiraci Lidovými novinami a osobností šéfredaktora Arnošta Heinricha.

Valenta se v Lidových novinách představil i jako básník (už jako středoškolský student debutoval v roce 1917 dvěma básněmi ve Sborníku českého studentstva na Moravě a ve Slezsku, kam pod pseudonymem Jiří Ker přispíval i Valentův prostějovský kamarád Jiří Wolker), později vydal sbírky Zrána (1926) a Několik let (1934). V roce 1928 byl Valenta v novinách pověřen psaním pravidelných sobotních rozhlášek. Rozhlásek, tedy veršované satirické shrnutí událostí uplynulého týdne, vymyslel Eduard Bass. Na popud šéfredaktora Arnošta Heinricha byla tato rubrika později rozšířena. Bass nadále psal rozhlášky o událostech z Čech (ale mohl zvolit i jakékoli světové téma), další redaktoři potom psali rozhlášky, které se věnovaly událostem z Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Valenta měl na starosti rozhlášky s moravskou tematikou.

Díky jednomu svému rozhlásku se Valenta seznámil s podnikatelem Janem Antonínem Baťou (který po smrti svého staršího bratra Tomáše převzal vedení obuvnického koncernu). Toto setkání bylo pro další Valentovy životní osudy zásadní. Edvard Valenta do Zlína jezdil poměrně často jako novinář, psal reportáže o Zlíně i o Baťově továrně. O Zlíně napsal také jeden ze svých rozhlásků. Zabýval se v něm vraždou, která se v tomto městě stala. Baťovi spolupracovníci Eduard Cekota a Bertý Ženatý ale rozhlásek chybně interpretovali, domnívali se, že Valenta kritizuje amerikanizaci Baťovy továrny. Podařilo se jim přesvědčit Jana A. Baťu, že Valenta rozhláskem urazil Zlín i Baťu osobně, a ten pak požadoval Valentovo propuštění, jinak zruší dovoz Lidových novin do Zlína a také veškerou inzerci v tomto deníku, což by samozřejmě pro noviny byla obrovská finanční ztráta. Když majitel novin Jaroslav Stránský odmítl Valentu propustit a navíc zakázal posílat přímo Baťovi jeho osobní výtisk Lidových novin, vzbudilo to Baťovu pozornost — rozhlásek si teprve nyní přečetl, zjistil, že na něm není nic závadného, a začal se o Valentu zajímat. Dokonce mu nabídl, aby psal do časopisu Zlín týdenní rozhlásky; tuto nabídku Valenta přijal.

Jan A. Baťa v roce 1933 učinil další krok ve vztahu k Valentovi. Do redakce Lidových novin zaslal Valentovi několik svých básní. Valentu, přestože se osobně neznali, požádal, aby se k nim vyjádřil. Básně byly podle Valentova názoru velmi špatné, vybral z nich tedy jednu s názvem Píseň o přehradě a přepracoval ji tak, „že nezůstal kámen na kameni, leda ten titul“. Baťa se úpravám nebránil, naopak Valentovi jako poděkování poslal psací stroj. V knize Žil jsem s miliardářem (kde mapuje své vztahy s Janem A. Baťou) Valenta k této záležitosti poněkud ironicky dodává: „Skladatel Křička tu báseň na Baťovo přání zhudebnil — možná

mu Baťa poslal jako honorář křídlo Steinway, nevím — a Moravští učitelé, tehdy náš nejslavnější pěvecký sbor, ji veřejně zpívali a v novinách se objevila zpráva: Jan Baťa básníkem. Později jsem nabyl přesvědčení, že to byl vůbec Baťův nejšťastnější den.“

Baťa také Valentovi navrhl osobní setkání; poté už se vídali pravidelně a Valenta tak měl příležitost Baťu blíže poznat. Baťa Valentovi nabízel další spolupráci — nejprve psaní povídek o zlínské práci a potom dokonce vedení celého zlínského tisku. Obě nabídky Valenta odmítl. Do třetice Baťa přednesl Valentovi velmi překvapivý návrh (opět citováno z knihy *Žil jsem s miliardářem*): „Chvilku mlčel, mračil se na stolek, na šálek s dopitou černou kávou. ‚Tož sakra, co možu pro vás udělat?‘ ‚A proč byste pro mě něco dělal?‘ ‚Protože chcu.‘ Vtom se mu v očích bleděmodře rozsvítilo, plácl se do stehna. ‚Už to mám. Jel byste kolem světa?‘“

Tuto velkorysou nabídku Valenta přijal. Baťa se rozhodl celou cestu zaplatit a neočekával za to žádnou protislužbu; svůj čin zdůvodnil takto: „Jeden český novinář bude po návratu chytřejší, než je dnes. Moc chytřejší. To mně bude stačit.“

Z praktických důvodů byla cesta kolem světa rozdělena na dvě části — Valenta nejprve absolvoval pětiměsíční výpravu po americkém kontinentu (proběhla na přelomu let 1936 a 1937). Další rok měl Valenta podniknout cestu přes Egypt do Indie, Číny, Japonska a na Havaj; k této cestě už ale kvůli zhoršující se politické situaci i kvůli Valentovým rodinným problémům nedošlo.

Přestože cesta kolem světa neproběhla zcela podle původních plánů, znamenala zásadní zvrát v jeho spisovatelské kariéře — kromě reportáží pro Lidové noviny a Baťův zlínský tisk totiž Valenta z této cesty vytěžil inspiraci i pro dvě knihy cestopisů (*Světlem pro nic za nic* a *Nejkrásnější*

země) a dva soubory povídek (Lidé, které jsem potkal cestou a Kouty srdce a světa).

Valentovy osudy byly s Janem Baťou svázány i nadále. Po vyhlášení protektorátu v roce 1939 odešel s Baťou jako člen jeho doprovodu do Spojených států amerických. V Americe působil jako Baťův literární tajemník, měl na starosti sepisování kroniky o dějinách Zlína a továrny. Valentova manželka měla do USA přicestovat později. Bohužel se jí nepodařilo okupovanou vlast opustit, a tak se za ní v roce 1940 Valenta vrátil zpět do protektorátu. Po návratu žil nejprve v Praze, od roku 1942 až do konce války potom ve Voznici u Dobříše (zde krátce bydlel ve vile herce Oldřicha Nového). Protože nesměl působit v novinách, živil se jako spisovatel z povolání. V roce 1943 vydal román o neúspěšné africké výpravě cestovatele Emila Holuba Druhé housle, až po válce vyšel román Kvas, ve kterém Valenta sleduje osudy chudého chlapce, ze kterého se stal majitel velké dílny na výrobu obuvi — inspirace osudem Tomáše Bati je nepochybná.

V květnu 1945 se Valenta stal redaktorem Svobodných novin (nástupce dřívějších Lidových novin). V létě téhož roku se z koncentračního tábora vrátil Ferdinand Peroutka. Na Valentův návrh vstoupil do Svobodných novin a nahradil vážně nemocného Eduarda Basse na postu šéfredaktora. Peroutka dále založil politický týdeník Dnešek, kde se stal Valenta odpovědným redaktorem. Politická publicistika dříve nebyla v centru Valentova zájmu, nyní patřil k výrazným kritikům stávajících poměrů i silící komunistické moci.

Podle Valentových vzpomínek byl do února 1948 jako odpovědný redaktor Dneška dvačtyřicetkrát žalován, nikdy ale nebyl odsouzen. Kvůli urážce na cti tiskem jej například v roce 1946 žalovaly obě složky Sboru národní bezpečnosti, tj. Státní i Veřejná bezpečnost. Příčinou byly reportáže Michala Mareše publikované v Dnešku, v nichž byli členové

těchto organizací obvinění z trestné činnosti páchané v pohraničí. Proces trval téměř rok, nakonec bylo trestní řízení proti Marešovi i Valentovi zastaveno.

Není tedy divu, že Valentovo jméno bylo na ministerstvu vnitra i u Státní bezpečnosti velmi známé a Valenta byl u lidí zde pracujících velmi neoblíbený. Nepřekvapí proto, že represe, které následovaly po únoru 1948, Valentu postihly jako jednu z prvních režimu nepohodlných osob. Okamžitě byl propuštěn z redakce Svobodných novin a vyloučen ze Syndikátu českých spisovatelů. Samozřejmě nemohl svobodně publikovat. Od té doby čekal na své zatčení, ke kterému došlo až v listopadu 1948. Valenta pobyt ve vyšetřovací vazbě těžce snášel, výrazně se zhoršil jeho zdravotní stav (trpěl Mérièerovou chorobou). Teprve v květnu 1949 proběhl soud, který Valentu zprostil obžaloby. Dá se říci, že Valenta měl veliké štěstí, protože jeho případ byl projednán ještě před vypuknutím politických procesů. Sám Valenta k tomu říká: „Kdyby došlo k zatčení o půl roku později, asi bych se nevrátil.“

Po návratu z vězení měl Valenta velké problémy zabezpečit svou rodinu. Nesměl publikovat a také ho nikdo nesměl zaměstnat (nemohl pracovat dokonce ani jako noční hlídač). Do novin proto přispíval pod pseudonymy, psal také komentáře ke krátkým filmům. Podílel se i na scénáři filmu o americkém pobytu Antonína Dvořáka, který chtěl točit režisér Jiří Weiss. Scénář byl postupně schvalován, ovšem při poslední schůzi filmové rady byl přes protesty Karla Konráda a Marie Pujmanové zamítnut. Valenta byl jako žurnalista zvyklý na okamžitý ohlas čtenářů a potřeboval jej i jako romanopisec. Nebyl schopen psát „do šuplíku“ s nadějí, že se změní politická situace a jeho díla opět budou moci vycházet. Valenta těchto promarněných let velice litoval, zpětně je považoval za ztracené roky, kdy byl

na vrcholu tvůrčích sil, a přesto nebyl schopen tvořit tak, jak si přál.

Zásadní změna ve Valentově životě nastala v polovině 50. let, kdy po mnoha urgencích bylo Valentovi umožněno opět publikovat (i když s četnými omezeními). V roce 1956 vyšel jeho nejslavnější román *Jdi za zeleným světlem*, který v době svého vzniku vzbudil velkou pozornost, souhlasnou i polemickou. Tento román se vymykal soudobé schematické literární produkci, naopak navazoval na tradici psychologického románu 30. a 40. let.

V roce 1969 byl Valenta jmenován zasloužilým umělcem. Hned o rok později ovšem došlo ke zvratu a z Valenty se opět stal režimu nepohodlný spisovatel. Paměti *Život samé psaní* ještě mohly vyjít, sazba jeho další vzpomínkové knihy *Žil jsem s miliardářem* už ale byla rozmetána. Tato kniha a také Valentův poslední román *Žít ještě jednou* potom vyšly v samizdatu a v exilu. Oficiálně mohl Valenta publikovat jen nemnohé své starší práce, které byly zhodnoceny jako politicky nezávadné (v reedici tak začátkem 70. let vyšly některé jeho welzlovské knihy).

V posledních letech svého života byl Valenta velice nemocný — v důsledku Ménièerovy choroby téměř úplně ohluchl, po mrtvici navíc ochrnul a byl zcela odkázán na pomoc své čtvrté manželky Olgy. Velmi těžce nesl svou izolovanost od okolního světa a nemožnost publikovat. Byl také sledován Státní bezpečností, podle svědectví Olgy Valentové měl v bytě dokonce nainstalovanou „štěnici“. Zemřel 21. srpna 1978 v Praze.

O autorce:

Darina Lukášová (1982). Vystudovala obory český jazyk a literatura / historie na Filozofické fakultě MU. V současné době tamtéž dokončuje doktorské studium české literatury. Zabývá se českou literaturou 19. a 20. století.

Edvard Valenta

*Jak jsem se stal redaktorem
Lidových novin*

Každý mladý člověk posuzuje svět kolem sebe z křehkého hlediska svého citového opojení, bývá nesoudný, protivně puritánský — najednou se mně v redakci Lidových novin ledacos nezdálo; především jsem nechápal redaktory a stenografy, kteří se po šichtě skoro šmahem troušili do vináren nebo do barů, i ženatí — jak to mohou dělat? Proč se vlastně ženili? K tomu všemu tam vyhazují peníze, za které by mohli ženě něco koupit! I Heinrichovo hromování, jeho věčné sakry a hovna, to všechno mě popuzovalo, a když mně vrátil několikrát za sebou mé příspěvky, kurzívky i verše, začínal jsem ho mít nerad a vztekle jsem zavíral oči před jeho přednostmi. Zač vlastně má ten strašný člověk patnáct tisíc korun měsíčně, čtrnáct ročních platů, skoro dvakrát sto tisíc za rok! A proč se jeho obrovské zálohy prostě škrtnou, když dostoupí výše sto osmdesát tisíc korun, a začíná se znovu od nuly?

Vypočítával jsem, dokonce na papírku, že vyhodí za pouhý jeden jediný den jenom za kouření a pití přesně tolik, kolik si já vydělám za měsíc. Za celý měsíc noční dřiny! Kouří jenom nejdražší cigarety ghiubek, korunu dvacet jedna, a vyžijí jich plnou stovku denně, už jenom to ho stojí měsíčně na tři a půl tisíce! Golombek má sice trochu pravdy,

když tvrdí s hořkým úsměvem, že Heinrich se Stránským vyplatí už jenom tím, že z něho jde tak příšerná hrůza a že představa jeho nenadálého příchodu do redakce, byť řídkého, skoro vzácného, stačí k tomu, aby se ze všech redaktorů při práci kouřilo, ale nevyplatilo by se daleko líp, kdyby se těch patnáct tisíc rozdělilo třeba na pět dílů — redakce by mohla přijmout pět nových vynikajících redaktorů po třech tisících měsíčně, nebo taky co by jim to udělalo, kdyby platili za řádek kurzívky nebo podčárníku místo ubohých třiceti halířů aspoň padesát? Taky jeho plán, aby byla v novinách den co den pod čarou povídka, která nesmí mít víc než dvě stě řádek, je nesmysl — kdopak si může vymýšlet povídku, za kterou dostane padesát šedesát korun? A delší povídky, které by šly pod čarou až na třetí stranu, se prostě nepřijímají! Heinrich poukazuje na Maupassanta a Čechova, takové povídky by se měly psát. Schválně jsem se pustil do studia těchto autorů a snadno jsem zjistil, že Heinrich nemá pravdu, vždyť i tak slavní povídkáři psali skoro vesměs povídky daleko, daleko delší. Tak krátká povídka není nic víc než rozvedená anekdota. Tři sta povídek ročně — kolik z nich může mít vůbec nějakou cenu? Ani autoři Karel a Josef Čapkovi nemohou do tohoto rozměru nic vtěsnat. Do takové literatury se pustí jenom literární ubožák, který sám svou myšlenku neoceňuje víc než na nějakých padesát korun. A když Heinrich vyhodil na hodinu čerstvě přijatého mladého redaktora jenom proto, že se dal docela proti své vůli a bez vlastního vědomí na nějaké schůzi uvítat jako zástupce Lidových novin, byl jsem rozhořčený a měl jsem Napoleona zrovna po krk. Rozhodl jsem se konečně, že po prázdninách zajedu do Prostějova, smírím se s Kovářikovými a pustím se znovu do strojařiny — vždyť za tři roky mohu být hotov a mít hned od prvního dne znamenitě placené místo v továrně,

přepychový byt k tomu, mohl bych se té chvíle ženit, a čím je proti tomu těch pár stovek, které si tady vydělám! Znovu jsem se ubezpečoval, že mě všechno kolem technických věd vlastně odjakživa zajímá, že bych se tedy neživil nemilovanou prací. A přece jsem váhal, cítil jsem, jak pevně jsem s Lidovkami srostl.

Prázdniny odešly — jednoho nevlídného deštivého dne jsem diktoval nabrané zprávy v našem kumbále, kde byla zrovna hodně stísněná a nervózní nálada, protože Šelepá odjel služebně do Prahy a za jeho stolem, hned v našem sousedství, seděl sám Heinrich, vůbec poprvé ode dne, kdy jsem do redakce přišel. Hodně nás svým věčným křikem při práci rušil, pořád kdekomu nadával; chodil jsem do Šelepovy kanceláře s nadiktovanými zprávami se zařatými zuby, vědom si jeho strašné moci a své dokonalé bezmocnosti a nepatrnosti. Nevšiml si mě ani pohledem, my stenografové jsme byli pro něj jenom součástí inventáře.

Zničehonic se s hlasitým zarachocněním otevřely dveře a do kumbálu vstoupil Napoleon. Nastalo třesuté ticho, přerušené pak jako výstřelem Heinrichovým řevem: „Který vůl nabral povětrnostní zprávy? Který vůl to byl? Jakého vola to tady mám?“

Povětrnostní zprávy jsem nabral já. Co jsem tam mohl poplést? Srdce mně skočilo do krku; natočil jsem se na své židli vedle písárky směrem k němu.

„To jsem nabral já.“

„Co jsou to húlavy, pane vole? Tady jste nadiktoval, že na Šumavě byly húlavy! A vstaňte, když s váma mluvím!“

Zároveň s tím křikem vydechoval slivovici, bylo to cítit. Povstal jsem, šel jsem k němu a zařval jsem tak, že to bylo slyšet po celé redakci, protože všechny dveře spojující kanceláře byly otevřeny: „Húlavy, to je, když prší a fouká do toho vítr. A na mě hulákat nesmíte, i když jste ožralý, ožralo jeden!“

Do smrti nezapomenu na Heinrichovu tvář v té chvíli. Nepohnul svalem, stál zkameněle, modré oči upřené donekonečna. Hodil jsem mu své papíry pod nohy, šel jsem k věšáku, narazil jsem si klobouk a práskl jsem za sebou dveřmi.

Šel jsem domů do Žabovřesk s pocitý dokonale zmatenými. Tak najednou je s Lidovkami konec. Proč jsem to vlastně udělal? Copak jsem se zbláznil? Ale věděl jsem přitom, že podruhé by to dopadlo stejně. Hned zítra napíšu do Prostějova, strýček Kovářík je nic naplat člověk ušlechtilý, nikdy v životě mně neublížil, vždyť i v tom továrenském věznění spatřoval můj příští prospěch. I ta facka, jediná vůbec, byla z jeho hlediska nezbytná, opravdu nemohl jednat jinak. Udělá všechno, oč ho poprosím. Ale přece jsem se hanbil za toto ztroskotání.

V noci — byl jsem ve svém pokojíku sám, Mojmír měl ještě prázdniny, byl v Prostějově — sestavoval jsem pracný dopis, který by nebyl příliš pokorný, ale zase ne příliš sebevědomý. Po nějaké kajícnosti ani stopy, vždyť strýček sice jistě přesně odhadl, kolik mravního pochybení bylo v tom, že jsem se dal tolik měsíců živit, a přitom vůbec nestudoval, ale stejně přesně ocení, že jsem volil raději nuzácký život, synek vychovaný v přepychu a k přepychu určený.

Nazítří před polednem hlásila zamoučená paní kvartýrská, že přišla návštěva. Návštěva, sem?

Do pokoje vstoupil Šelepa a s ním — to mě překvapilo — Těsnohlídek. Redakční deputace.

Šelepa na mě hleděl lítostivě a vyčítavě. Trochu zaraženě obhlížel můj kamrlík. „Co se to vlastně stalo?“ zašeptal.

Mávl jsem jenom rukou. Šelepa se posadil na postel. „Heinrich vám vzkazuje, abyste nedělal hlouposti a přišel do redakce.“

Ještě než mě to mohlo ohromit, vyrazil jsem: „Tak mu vzkazte, aby mně políbil prdel.“

„Nedoporučoval bych vám takový postup,“ řekl Šelepa. „Vraťte se,“ přidal se tiše Těsnohlídek. „Vždyť je to přece opravdu neslýchané, že nás sem Heinrich vůbec poslal. Uvažujte aspoň o tom!“

Ale zavrtěl jsem hlavou a opakoval jsem svůj drsný vzkaz. Šelepova obvykle kyselá tvář se zalila zármutkem. „No tak dobrá,“ řekl. „Moc bych byl rád, kdybyste byl šťastný,“ vzdychl.

Vytratili se. Posadil jsem se na židli u okna, pomalu se mně v hlavě rozednívalo, teď teprve jsem začal chápat úžasné Heinrichovo gesto. Být potupen před celou redakcí, celá jeho svatozář je najednou nakřivo, usadil ho jako školáka mizerný stenografický kluk — a přece chce, abych se vrátil! Stala se neslýchaná věc, tato hrozná mocnost se rozhodla ctít odvalu bezmocného človíčka! Ale co už naděláme.

Nazítří dopoledne se rozrostla včerejší deputace o Bedřicha Golombka. Heinrich vzkazuje, abych přece jenom přišel.

No tak tam spánembohem půjdu, ale ve snu mě nenapadne omlouvat se mu. Nadal mně před stenografy a před písařem a písařkou volů pro nic za nic, jenom proto, že nevěděl, co jsou to húlavy — jak jinak jsem mu mohl odpovědět? Jak se zdá, uznal to.

Holil jsem se trochu pečlivěji než jindy, i uzel na vázance jsem utahoval opatrně a dokonce jsem se prohlížel v zrcadle, ačkoliv jindy mě to nenapadlo, pohled na vlastní tvář nesnáším. Zlobil jsem se sám na sebe. Copak mně na tom hulvátovi tak záleží?

Heinrich, který skoro nikdy dopoledne v redakci nebyl, sedí, jak mně řekli, ve své šéfkárně. Zaklepal jsem a vešel, sebevědomě, i když s napětím. Jedinou urážku si už nesmí dovolit!

Natočil se na svém křesle za psacím stolem.

„Aha, to jste vy. Posadte se,“ ukázal na židli po boku stolu. Ruku nepodal. „Tak se podívejte: já jsem řval, vy jste řval. Já jsem vám nadal, vy jste mně nadal. Tak žádné omluvy, ani já, ani vy, už se o tom nebude mluvit.“

Nevěděl jsem honem, co na to. Vzal se stolu nějaký dopis.

„Podívejte se, jaké náhody se přicházívaj. Zrovna mě tady píše z Prostějova nějaká milostpaní, jakási paní Kovářiková — vy jste z Prostějova?“

Přikývl jsem.

„To je nějaká vaše příbuzná, nebo co?“

„Teta.“

„No tak ta milostpaní mně píše, že vás mám vyhodit, protože má z vás být fabrikant. Že vám tady kazíme celý život. Co mám té milostpaní napsat?“

Nevěděl jsem, mlčel jsem.

„Potřebuju vědět, čím vlastně chcete být. Chcete být fabrikantem, nebo stenografem?“

Ani jsem příliš nekoktal; fabrikantem bych byl nerad, ale nic jiného mně nezbývá, protože jako stenograf se neuživím.

„To je pravda. Ale poslouchejte, kdyby někde hořelo nebo někdo někoho praštil do hlavy, dovedl byste o tom napsat lokálku do novin?“

„To bych snad dovedl.“

„Dobře. Tak nejste ode dneška, samosebou, jestli chcete, to záleží jenom na vás, stenograf, ale redaktor Lidových novin. Budete mít na starosti zároveň s Golombkem denní zprávy, on vás taky zaučí, jak se to dělá, hlavně jak se rediguje. Kolik jste měl u nás jako stenograf?“

Řekl jsem.

„No tak máte ode dneška jako redaktor patnáct set měsíčně, tolik co Golombek, nedělní služby zvlášť. A abych nezapomněl: vy píšete verše a kurzívky, většinu jsem vám vrátil, ale některé byly dobré a některé dokonce velice dobré. Tak bych

v tom, být váma, pokračoval — povinnost vaše to není, ale viděl bych to rád. To všechno bude samosebou placeno zvlášť.“

Hleděl při tom do stolu, ne na mě. Musel jsem polykat slzy, ta hrozná osobnost najednou přede mnou vyrůstala do obřích dimenzí. Ano, toto je opravdovský šéfredaktor, a jestliže je, jako že je, opravdu nejvyšší žurnalistickou školou v této zemi, rád vstoupím do této školy.

„Domluvili jsme se? Přijímáte to?“

Teď se na mě konečně podíval, rovnou do očí. Dovedl jsem jenom přikývnout; kdybych promluvil, byl bych se rozplakal. Dobře to na mně viděl, na chvílku se taktně odvrátil k oknu.

Vstal jsem ze židle, slyšení se jistě skončilo.

„Počkejte, ještě něco. Brečel mě tady onehdy Štech, ředitel Národního divadla, že nemá nikoho, kdo by mu dělal Divadelní šeptý, to je jejich časopis, jistě to znáte. Dělal jim to nějaký člověk, ze kterého se vyklubala teplárna, chlap homosexuální, tak musel ven. Koukněte se, kdyby tam třeba připravovali Noc na Karlštejně, dovedl byste o tom něco napsat? Trochu o hře, trochu o Vrchlickém, svedl byste to? Nebo jinou věc, ke které by vám dali materiál, abyste věděl, oč jde, uměl byste o tom pár vět sestavit? Češtinu máte dobrou, tady bych o vás neměl strach. Tak co, dělal byste jim to? Je za to tisíc korun měsíčně. Jenom neříkejte, že byste to nedovedl!“

Nevzmohl jsem se na slovo. Jožka! blesklo hlavou. Až jí to budu vykládat! A chtěla jít životem za mnou a se mnou, se sedmistovkovým stenografem!

„Tak mu zkrátka řeknu, že jsem našel člověka, který to bude dělat. A té milostpaní napíšu do Prostějova, že se do vašich věcí nepletu. No, a to bychom tak měli všechno.“

Zdvihl se z křesla, přistoupil, podal ruku a — usmál se. Stal jsem se redaktorem Lidových novin.

Ale to jsou už jiné historie.

Ediční poznámka:

Výňatek je z knihy Edvard Valenta: *Život samé psaní*, Praha 1970. Vydavatelství Symposium (edice *Čeští mistři pera*). Kapitola 17. Titulek je redakční.

O autorovi:

Edvard Valenta (1901–1978). Narodil se v Prostějově. Brzy osiřel a vyrůstal v rodině strýce továrníka. V devatenácti sběhl ze studií na brněnské technice do Lidových novin. Za nacistické okupace nesměl v novinách působit, po válce se vrátil do LN a od roku 1948 se věnoval pouze literatuře. V r. 1948 byl krátce vězněn, v padesátých letech publikoval pod pseudonymy. V 70. letech se opět nuceně odmlčel. Nejznámější díla: společně s Bedřichem Golombkem *Třicet let na zlatém severu* (1930), román *Jdi za zeleným světlem* (1956), vzpomínky *Život samé psaní* (1970).

Hana Kraflová

*Tak se špičkoval
meziválečný bulvár*

Dne 12. září 1925 vyšla v Kurýru, večerníku Lidových novin, říkanka „Starý známý“, uvozená krátkým vysvětlením:

Moravské novinky nám věnovaly pár smutných písniček. Věnujeme jim jednu veselou na ukázkou.

*Je v Brně muž, jemuž i stará zpívá,
že penězi ho zadarmo cpe Hrad,
ten dal se jednou od malíře Franty
v životní velikosti malovat.*

*Chtěl býti natúr, tož se svezl v Tatře
a nový šat mu k tomu ušili.
„Ksicht,“ řekl malíř, „koupil jste v své Vatře,
vemte si aspoň lepší košili.“*

*Hedvábnou vzal si, nato podvlékačky,
muž, který umí kolem sebe prát,
a bohumile v duchu čítal kačky,
jež jemu pro vlast poukáže Hrad.*

*„Jak vypadám!“ on zabědoval hořce,
když obraz věšel nad svůj psací stůl.*

*„Tak jako vždycky,“ pravil mistr Franta,
„trošku jak řezník, ale moc jak vůl.“*

*Jak řezník chodí po Brně muž známý
a v stádu bučí jako krmný vůl.*

*Až prachy vyschnou, zavře svoje krámy
a na žebrotu půjčíme mu hůl.*

Abychom klopýtavým veršikům rozuměli tolik jako tehdejší čtenáři, vysvětleme:

V Brně existoval za monarchie vládní list Brünner Zeitung s raníkem Brünner Morgenpost, od roku 1897 vycházela jeho česká verze Brněnské noviny, jejichž přílohou byly Moravské noviny. Po vzniku republiky, přesněji v lednu roku 1921, hlavní list zanikl, obě přílohy se osamostatnily — a právě Moravské noviny převzal jistý Bohumil Pištělák (narozen 1893). Noviny stále zůstaly vládním listem, koupil je až v roce 1933. Byl to obratný podnikatel: angažoval nové redaktory, měnil obsah k větší čtivosti a pestrosti — a mezi léty 1921 a 1924 dokázal zvednout náklad ze 7 000 na 50 000 výtisků.

A narážka na značku Vatra? Pištělák tehdy spoluvlastnil v Brně obchod toho jména. Firma sídlila na Kapucínském náměstí 12 a prodávala folklorní oděvy a předlohy k vyšívání módních polštářů a přehozů. A její reklamy se v té době pravidelně objevovaly v Moravských novinách: „Vyšívání halenky slovenské a valašské ve velkém výběru má Vatra...“ „Národní kroje hotové i přistřižené a předtisknuté, s veškerou přípravou prodává Vatra...“ Nebo: „Předtiskování moderních a svérázných (v tehdejších jazyce

„lidových“ — pozn. aut.) vzorů a prodej šablon na předtiskování u firmy Vatra...“

JEN PŘIBARVENÉ, PROSTY SKANDALIZACE

Moravské noviny, dle svědectví pamětníků, byly pokládány za bulvární — ovšem nepředstavujme si bulvár současnosti. Když jimi dnes listujeme, máme před sebou zcela věcný deník, rubriky dodržují schéma, jaké najdeme i v ostatních dobových periodikách: na titulní straně redakční úvodník a aktuální světové i domácí dění, eventuálně fejeton, uvnitř méně důležité informace z domova, z regionů a speciálně z Brna, v rubrice Denních zpráv pak řazeny od běžných záležitostí typu volby místního starosty, rekonstrukce vlakové trati, osvětové přednášky nebo dění v politických stranách až k událostem kriminálním, obsah uzavírá sport a reklama. Navíc v této době ještě nejsou rozšířeny novinové fotografie, v MN tedy najdeme jen více či méně povedené karikatury významných osob, prosté ovšem skandalizace. Grafická úprava je taktéž konvenční, nevtíravá. Onu bulvárnost shledáváme tedy ve slohu — některých — publikovaných příspěvků: od obyčejné prostořekosti až k slovníku, který rozhodně nelze označit za salonní.

Večerník Kurýr vycházel v té době necelý rok: první číslo dostali čtenáři do rukou 28. října 1924. Byl výsledkem snahy rozšířit působnost, získat více čtenářů — a tím financí — pro nutné výdaje na modernizaci vybavení. Firmu „Lidové noviny v Brně, Dr. Adolf Stránský“ totiž převzal roku 1921 zakladatelův syn JUDr. Jaroslav Stránský (nar. 1884) a zahájil změny. Firma v té době vlastnila v Brně dům s redakcí a Lidovou tiskárnou na České 6 a také další tiskárnu Polygrafia na ulici Veverčí. Již od roku 1920 působila v Praze filiální redakce LN, Stránský junior

převzal i pražské nakladatelství Františka Borového a měl další smělé plány, které vyžadovaly rozšíření vydavatelských aktivit.

„V roce 1924 začaly řídit tak zvané večerníky,“ vzpomíná Bedřich Golombek. „Bylo to několik pražských listů, které vydávaly v poměrně značném nákladu malé senzačně přibarvené noviny, jak to hovělo velkoměstu. (...) Lidové noviny měly dobrou kriminální reportáž. Což kdyby se tato reportáž dala do služeb nového listu, jenž by se dělal senzačně tak, že by šel lavinovitě na odbyt?“¹ Nový večerník měl být také listem obrazovým, s hojností fotografií, a i od této novinky si redakce mnoho slibovala. Dlužno podotknout, že šéfredaktor Arnošt Heinrich (nar. 1880) nápadu nevěřil a redakčních prací na večerníku se neúčastnil, ostatně stylu vedení J. Stránského vůbec nebyl nakloněn: vadilo mu, že nový šéf zasahuje nejen do finančních záležitostí, ale i do obsahu Lidových novin a dokonce do věcí personálních. To vše zkušený Heinrich, o jehož schopnostech hovořila již dvacetiletá práce a stoupající obsahová úroveň LN, považoval za omezení své kompetence.

VRAŤME SE NA POČÁTEK:

KURÝR NEÚTOČIL BEZ PŘÍČINY

Kurýr vsutku měl proč být dotčen, byť po stránce formální jeho reakce je jistě diskutabilní. Moravské noviny si nový, konkurenční list a jeho vydavatele braly do úst již delší dobu a záminkou jim bylo politické angažmá majitelů Lidových novin. Roku 1925 totiž probíhala krize v Československé národní demokracii, jejímiž členy byli otec i syn Stránští. Moravské křídlo, v jehož čele stál J. Stránský, se odloučilo a posléze založilo Národní stranu práce. Jak Lidové noviny, tak Kurýr novou stranu podporovaly, aby

tak pro ni získaly hlasy v předčasných podzimních volbách do poslanecké sněmovny a do senátu — i to zprvu Heinrich odsuzoval, neboť si zakládal na nadstranickosti Lidovců. Strana chtěla oslovit inteligenci a zaměstnance, vzdělané lidi znechucené nedůstojnými politickými šarvátkami (jejími příznivci byli např. Karel Čapek nebo Ferdinand Peroutka).

27. srpna 1925 MN komentují: *Národní strana práce. Pokusný balonek, jež pustili do světa politikové z brněnské České ulice pro svého nezaměstnaného šéfa docenta dra Jaroslava Stránského, zmítá se zatím neklidně ve větru novinářské kritiky na Moravě i v Čechách.* A pokračují v tom smyslu, že doba zakládání nových malých stran nepřeje, lidé jim nejsou nakloněni.

1. září pak MN škodolibě upozorňují na chybu v popisku u jedné z titulních fotografií Kurýra, uveřejněné 30. 8. *Počátek konce? Tak se ptá ilustrovaná odnož Lidových novin a podvádí své čtenáře písmem i obrazem při každé příležitosti. (...) Máme za to, že je to počátek konce,* parafrázuje nakonec. A pro označení svého konkurenta taktéž volí shovívavé, ba znevažující deminutivum: když „Moravské novinky“, tedy i „Kurýrek“.

Kurýr reaguje 10. září komentářem „Slovensko a dynamit“: *Ředitelství brněnského velelistu, známého od pradávna jakožto c. k. dynamit, má trvalý vztek na svět. Pohořelo na B. V. T.² se svým černožlutým balonem, který pro smích celého Brna muselo stáhnout jak pes ocas, a nyní je souží zatracená restrikce. Peníze přestávají téci proudem (...)* Článek pokračuje zprávou publikovanou ve Slovenském deníku: autor je pohoršen oznámením bratislavské pobočky Československé tiskové kanceláře, že rozhodnutím pražské centrály — z úsporných důvodů — nebude pobočka v noci dodávat zprávy ve slovenštině, pouze v jazyce německém. A i to

pouze do půl jedenácté: *Pre tretie mesto v republike a prvé na Slovensku, sídlo ministra, župana a mnohých centrálnych úradov, nemožno touto kanceláriou dostať zprávy do normálnej druhej hodiny nočnej (...). V kroku pražskej centrály vidíme priame ohrozenie verejných záujmov, menovite slovenských (...). A stačil by jediný úředník! Kurýr uzavírá: Ano, spoří se v tiskovém odboru presidia ministerské rady. (...) A na konec se vnucují slovenským listům všem německé zprávy Č. T. K., aby se v Brně mohly vydávat velelisty. Moravské novinky rostly trochu moc čerstva a zdá se, že se budou stejně rychle scvrkat (...). A uzavírá poměrně nevybíravou slovní hříčkou: Na Slovensku bude: Tlač — v Brně zase: Táhni!*

MN kontrují hned následujícího dne čtyřverším s titulkem „Přiznání“, uvozeným slovy *Tiskový orgán dra Stránského konstatoval 9. t.m.* (Kurýr vycházel s datem následujícího dne — pozn. aut.), že *Moravské noviny jsou pro rodinu Stránských /sic!/ — dynamitem.*

*Je v Brně člověk, o němž každý vrabec zpívá,
že naučil se kolem sebe plít –
O tom, co mu bylo ničím odjakživa,
sám tvrdí teď, že je to dynamit!*

12. září pak vyšla v Kurýru veršovánka, parodující dikci předchozích veršů — tu jsme otiskli v úvodu.

13. září se MN dotkly věci dvěma notickami: *Senátor dr. Adolf Stránský — vzdal se senátorského mandátu a vystoupil ze strany národně demokratické. Bude tedy dělat kotrmelce politické, jako dělával.* A píchnutí druhé: *Vtip ne — pravda. Kdy se bude moci ustavit strana práce? — Až chefredaktor Heinrich o ní napíše do Lidových — úvodník.* — Další dvě zprávičky podobného stylu si MN neodpustily ani 15. září.

A 17. září MN dávají velký prostor programovému letáku nové strany, který právě vyšel, a oznamují, že česká periodika konstatovala jeho povšechnost a neobjevnost — neobsahuje nic, co by již nehlásaly tehdejší strany koaliční. MN si všímají též personální podpory: *Podepsalo jej* (tj. programový leták) *celkem 46 lidí, z toho je 10 profesorů a učitelů, 7 tajemníků a 3 redaktori. Zajímavé je, že ze všech podepsaných lidí je 18 přímých i nepřímých zaměstnanců rodiny Stránských. Podepsáni jsou také oba bratři Čapkové; je vhodné vzpomenout si na případ rodící se kukly ve hře Ze života hmyzu: strašlivý křik a výsledek — ?* A upozorňují, že nepodepsal A. Heinrich.

V následujících dnech se spor ze stránek obou tiskovin tiše vytratil. — Národní strana práce ve volbách 15. listopadu propadla. — Kurýr v lednu 1926 zanikl pro nezáměr čtenářů, tedy pro neschopnost redakce kultivovaného listu psát skutečně bulvárně. Nepřilákal nové čtenáře, jak redakce doufala, jen odebral ty, kteří si dříve kupovali odpoledník LN. — Moravské noviny naopak stále sílily, až koncem 20. let předstihly Lidové noviny (které měly v té době v Brně největší náklad). B. Pištělák založil firmu Globus: roku 1928 koupil tiskárnu Winiker i s domem na Veveří 8, kde sídlila, a získal její koncesi. Když roku 1932 převzal i Moravskou orlici, tehdy vycházející jako týdeník, opakoval se vývoj Moravských novin: list se stal deníkem a jeho náklad v krátké době několikanásobně vzrostl.

VZESTUP — A ZÁVRATNÝ PÁD

V časopise Úspěch s podtitulem Magazín snaživých byl Pištělák roku 1933 představen jako energický mladý podnikatel, který vlije do staré značky novou mízu a krev. Do poloviny 30. let skouplil několik českých lidových časopisů

a jedny německé noviny. — Vedle sebe tak v Brně vyrostly dva polygrafické koncerny, soustřeďující tiskárny, několik periodických titulů a nakladatelství. Každá oslovovala jinou čtenářskou vrstvu: Lidové noviny se proklamovaly jako list československé inteligence, noviny, které „neštvou a nelhou“, založily anketu o knihu roku, spolupracovaly s vynikajícími osobnostmi vědy a kultury, jejich Knižnice nabízela kvalitní beletrii původní i překladovou. Pištělákova periodika i knihy vydávané jeho Moravským nakladatelstvím vystihly mentalitu, potřeby a očekávání obyvatel průmyslového centra a nabízely lidové čtení průměrně úroveň obsahové i výtvarné (byť autory praktických příruček např. z oblasti práva nebo zdravotní byli taktéž příslušní odborníci).

Obě firmy pak padly za oběť nejprve okupačním restrikcím a po válce politickému vývoji, který ještě před únorem 1948 znemožnil soukromé podnikání v této oblasti. Všechny listy firmy Globus zanikly, Lidové noviny se staly na čas Svobodnými (výstižný postřeh jednoho čtenáře: „Kdybyste byly svobodné, tak byste se jmenovaly Lidové.“),³ poté se staly orgánem státního Svazu československých spisovatelů. A původní tiskárny — přejmenované na Práci (Globus) a Západomoravské tiskárny (Polygrafia) — se roku 1953 spolu s dalšími bývalými konkurenty sešly v národním podniku Brněnské knihtiskárny, posléze zvaném Tisk. B. Pištělák, „muž, který uměl kolem sebe práť“, roku 1958 zemřel, dožil se sedm let před smrtí stručného úředního lístku s oznámením, že jeho podnik byl znárodněn.

Kdeže dávné spory...

Vysvětlivky, poznámky:

- 1 Bedřich Golombek: Dnes a zítra. K padesátce Lidových novin, Brno 1944, s. 135–137.

- 2 Brněnské výstavní trhy. Před postavením nového areálu v Pisárkách (1928) konaly se v sále a na hřišti sokolského Stadia na Kounicově ulici a v prostorách městských škol.
- 3 Jiří Pernes: Svět Lidových novin 1893–1993. Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky, Praha 1993, s. 115.

O autorce:

Hana Kraflová (1962). Působí jako kurátorka Moravského zemského muzea v Brně. Zabývá se kulturním děním první republiky. Vydala publikace Rudolf Těsnohlídek a Vánoční strom republiky. K počátkům československé tradice (1919–1929) a edici korespondence Jaroslava Ježka a pěvkyně Míly Ledererové Stále se mi zdá, jako když Tě hledám... V MZM koncipovala například výstavy Být čtenářem v městě Brně a Já rostl pro bolest.... Mnoho tváří Rudolfa Těsnohlídka. Je členkou týmu scénáristů projektu MZM v pražském Národním muzeu Poklady Moravy.

Jaroslav Štěpaník

*Rostly z moravských kořenů,
zrály pod evropským nebem*

V centru Brna na ulici České, ve dvoře domu č. 6, chátará to, čemu jsme uvykli říkat „rodinné stříbro“. Pár kroků od náměstí Svobody najdete nenápadný dům s ne zrovna vábným průjezdem, který ústí do nádvoří velkého pavlačáku, jakých v centru Brna již mnoho nenalezneme. Ze středu nejvyššího „gaňku“ shlíží dolů impozantní karyatida madony, za níž prosvítá do výše k nebi jak prst božího varování věž svatého Jakuba. Dole na dvoře krčí se malá, od pohledu budova... No, budova, spíš takové cosi k zemi přihrblé, omšelé, časem ponížené. Před vámi nalézá se místo, kde sídlila redakce předválečných Lidových novin.

Založeny byly v roce 1893, lokální list, regionální záležitost, posilující snad narůstající národní sebevědomí česky hovořících obyvatel města. Zakladatel Adolf Stránský ale v roce 1904 přijímá do redakce Arnošta Heinricha. Právě on noviny modernizuje a zavádí změny, které postupně mění list na noviny evropské úrovně. V říjnu 1918 Stránský a Heinrich stojí v čele převratu v Brně a vyhlášení Československé republiky. Oba se stanou poslanci revolučního Národního shromáždění, Stránský i ministrem. Pro noviny, které se mohly pyšnit kvalitou a řadou vynikajících přispěvatelů, je dvacetiletí první republiky skutečnou zlatou érou.

Arnošt Heinrich, který Lidovkám věnoval prakticky celý svůj produktivní věk, zůstává dodnes málo doceněn. Jedna z největších osobností české žurnalistiky vtiskla novinám jasnou vizi. Organizační zdatností dokázal získat k dlouhodobé spolupráci přední spisovatele, publicisty i výtvarníky své doby. Takovou plejádou zvučných jmen se sotva mohlo a může chlubit jiné periodikum: Eduard Bass (po smrti Heinricha (1933) šéfredaktor listu), Karel Čapek, Jan Drda, Viktor Dyk, František Gellner, Karel Poláček, Jiří Mahen, S. K. Neumann, Václav Řezáč, Antonín Sova, Fráňa Šrámek, Karel Toman. Přispívali i T. G. Masaryk a E. Beneš, ostatně duch listu byl Hradu blízký. Redaktoři Golombek a Valenta byli známí nejen jako objevitelé slavného Eskymo Welzla, ale také jako výteční literáti. Od roku 1924 psal úvodníky Ferdinand Peroutka. Rudolf Těsnohlídek, jehož tragický osud se v redakci novin završil, pozvedl soudničky na úroveň literárního žánru. Výtvarnou stránku považoval Heinrich za rovnocennou a významnou složku listu. Lidové noviny měly moderní grafickou úpravu a objevovaly se tu pravidelně kresby Josefa Čapka, Hugo Boettingera, Zdenka Kratochvíla, Stanislava Lolka, Eduarda Miléna, Ondřeje Sekory a dalších. Výčet jmen není úplný, připomeňme, že originálními fejetony s doprovodem notového záznamu přispíval Leoš Janáček.

CO PŘINESLY NOVÉHO

Heinrich velmi dbal nejen na obsah listu, ale i na jeho kulturu včetně kultury jazyka. Noviny přitom oslovovaly široký okruh čtenářů. Lidovky byly uznávané i čtené, a třebaže to dnes neradi vyslovujeme, čtenáře ke kulturnosti vedly i „vychovávaly“. Přinesly řadu novinek dnes běžných, anebo — možná ke škodě těch dnešních novin, opouštěných. Jako první u nás přinášejí politickou

karikaturu, systematicky zařazují fejetony a povídky, vzniká tu útvar „sloupku“ a entrefilet v čele denních zpráv, tisknou se pravidelné soudničky, kořením chutným i ostrým jsou Bassovy veršované rozhlásky, vycházejí romány na pokračování, zalamované tak, aby umožnily pozdější svázání. Objevuje se název „román-fejeton“. Na stránkách Lidovek se čtenářům představují díla jako Továrna na absolutno, Krakatit a Válka s mlouky Karla Čapka nebo Těsnohlídkova Liška Bystrouška. Řada zajímavých titulů se v prvním vydání do knižní podoby oděla v nakladatelství Lidových novin. V nelehké době roku 1943 slavily Lidové noviny padesátku. Arnošt Heinrich již několik let citelně chyběl a výročí bylo také připomínkou jeho osobnosti. Stejně však platí dnes: hodnotit Lidové noviny není možné bez podtržení osobnosti Arnošta Heinricha, ale také bez přihlédnutí k demokratickému duchu a atmosféře první republiky i postavení Brna dvacátých a třicátých let. Brno té doby nebylo jednosměrnou uličkou, z níž nejlepší a nejschopnější město opouštějí. Tvůrčí a dělné osobnosti tehdy z Brna nejen odcházely, ale také sem přicházely a nalézaly v zemském hlavním městě podmínky k uplatnění. Arnošt Heinrich, rodem z Prahy, byl ostatně jednou z nich. Od spolupracovníků žádal, „aby měli na paměti vysokou úroveň listu, který roste z moravských kořenů, zraje však pod evropským nebem a plody přináší českému člověku.“

NEBYLY V BRNĚ JEDINÉ

„Naplnit snahy českého Brna o vytvoření solidního kulturního programu se v plné míře podařilo až Arnoštu Heinrichovi v Lidových novinách,“ napsal v Kapitolách z dějin brněnských časopisů B. Marčák a na jiném místě v hodnocení meziválečných let uvedl, že „v Brně byl genius loci, který

vedl také ke vzniku dobrých časopisů“ a připomněl Index, Nový byt, Blok, Vědu a život.

V období Pražského jara roku 1968 se objevily snahy o obnovu Lidovek, samozřejmě marné. V roce 1987 začaly vycházet Lidové noviny jako samizdat, od roku 1990 již regulérně jako jeden z řady deníků s centrální redakcí v Praze. V září 1998 získává většinový podíl v a. s. Lidové noviny společnost Pressinvest, která je i vydavatelem MF Dnes. Vlastníkem je firma Rheinisch Bergische Verlagsgesellschaft (RBVG). To je ale již jiná kapitola.

Vraťme se k zastrčenému přízemnímu stavení uprostřed šedého dvora na České 6 v Brně. Možná chvílku trochu nostalgicky zapřemítáme, proč vlastně Brno pozbylo ledacos z toho, co tvořilo jeho velikost. Snad se zamyslíme i nad tím, proč město samo si tak málo považuje toho, co v soudobé novinářské krasomluvě bývá hojně a rádo označováno slovním panelem „rodinné stříbro“. Doma na dvoře nám chátá, čím by se jinde chlubili. Tam by možná dávno zvali kolegy žurnalisty odjinud k návštěvě malého, ovšem stylového novinářského klubu, připomínajícího legendární Lidovky a ty, kteří je vytvářeli.

Ediční poznámka:

Text poprvé vyšel v posledním čísle revue Konec konců v září 2008.

O autorovi:

Jaroslav Štěpaník (1941). Novinář, fejetonista, publicista. Vystudoval psychologii na Filozofické fakultě UJEP. Pracoval jako poradenský psycholog a vysokoškolský učitel v Brně. Byl redaktorem Svobodného slova a literární přílohy časopisu KAM. Publikuje od sedmdesátých let, je také autorem sci-fi románů, řady příruček, scénářů, např. úspěšné televizní komedie Pes pro výzkum aj.

Jiří Hraše

Brno vers. Praha u mikrofonu

Rozhlasovému soupeření Prahy a Brna v třicátých letech se věnoval Radioservis v pořadu Od mikrofonu k posluchačům. Jeho autorem byl publicista a režisér Jiří Hraše. Zaměřil se nejprve na oblíbená Živá slova, která hodnotí „jako poctivé a velmi užitečné pořady, eticky a filosoficky se zamýšlející nad otázkami lidských osudů a vztahů“. A poté především na vznikající reportáž v třicátých letech...

Velmi populární byla Živá slova, která začala vysílat brněnská stanice 16. října 1932 a vystupovala v nich řada známých osobností literárního i vědeckého světa, jejichž role vzrostla zejména v následujícím období protektorátního omezení rozhlasových možností.

Zatímco komentáře se teprve rodily, v reportáži měla už své bezpečné místo reportáž sportovní a v ní zavedený Josef Laufer, následovaný dalšími reportéry v Praze a v Brně. Laufer byl prvním reportérem vůbec, který provedl podobný způsob reportáže, o jaký se ani vedoucí Anglie dosud nepokusila.

Pro reportáž se ve světě ještě ani neustálil termín, pro reportéra jakbysmet. Laufer sám mluví o hlasateli nebo speakeru. Reportérovo dílo bylo nazýváno rozhlasovým popisem.

Takže to tehdy byli první a přední hlasatelé rozhlasového popisu. Ještěže tehdy už alespoň vstoupil do užívání termín vysílání namísto ještě nedávného „rozhlašování“!

Okolo roku 1930 už byl význam reportáže jasný, její popularita nepochybná, potřeba jejího rozvinutí do dalších oblastí zřejmá. Praha a Brno pochopily šanci, kterou reportáž nabízí, a pustily se do pokusnictví; ale s trochu rozdílným cílem. Jestliže Praha se snažila převážně o vyhledávání zajímavých témat, Brno se snažilo naopak hledat zajímavé podání témat. „Reportér se nemá pohybovat jen po vrcholcích zajímavosti a senzačnosti zvuků,“ vzpomíná po létech Dalibor Chalupa na brněnské reportáže, které si nezadaly ve srovnání s dramatickými útvary. „K výročí zřízení brněnského vodovodu jsme vytvořili reportážní montáž, která zabrala půldruhé hodiny večerního vysílání. V přesně propočítaném a vyváženém scénáři bylo pamatováno na čtyři od sebe značně vzdálená reportérská stanoviště a na vstupy ze studia, které tvořily umělecké přechody a spoje. Úvodní scéna zavedla posluchače do dávné minulosti Brna, města studní, na ni pak po hudebním přechodu navázala báseň S. K. Neumanna Stavba vodovodu, inspirovaná mohutným technickým projektem vybudování vodovodního potrubí od Svitav k Brnu. A potom již následovalo zapojování jednotlivých reportérských stanovišť a studia v dramatickém pásmu, sledujícím potrubí od pramene přes přečerpávací stanici k chemickým laboratořím, až k vodovodnímu kohoutku v domácnosti. Od mixovacího stolu byly otevírány a zavírány jednotlivé mikrofony reportérů, kteří řídili nástupy podle poslechu vysílání z přijímače a stejně tak byly řízeny i herecké a hudební vložky ze studií.“

Zkoumání a uzákoňování reportážních zásad se zúčastnil také F. K. Zeman, v té době redaktor Lidových novin v Brně, a rozumí se, spolupracovník brněnské odbočky.

Podle zjištění jeho „první úvahy o vážné otázce“ jde reportáž za zpravu tím, že jde dovnitř věcí, k jejich kořenům, a tím přibližuje případ mysli a citu vnímatele. V reportáži rozhlasové pak „vlastnosti předmětů a událostí nabývají psychologickým účinkem zrakového dojmu na slovní výraz daleko větší živosti než sebelépe připravená přednáška“.

Brno vysílalo Jízdu králů ve Vlčnově i vojenské manévry, ozvalo se s pomocí krátkovlnky ze dna Macochy i z výše plachtícího větroně, přiblížilo atmosféru u táboráku i objekty archeologických vykopávek ve Věstonicích, ale především nejrůznější profese a pracoviště, obvyklá a neobvyklá.

Praha volila naopak atraktivní témata v zajímavých prostředích, mj. z cirku Kludský a z bojiště u Lipan, kde byla rekonstruována historická bitva. Nástup Brna ji však nechává v závěsu. A když i Ostrava, kterou začal vést Jaroslav Tyl, dlouholetý bývalý brněnský hlasatel, se pouští po brněnském vzoru do reportáže z dolu (1931), zůstává pražské vysílání za Moravou výrazně pozadu. Věnuje se daleko více oficiálním přenosům a sportovní reportáži Lauferově, kterému ovšem v Brně sekunduje Jan Liška. K dennímu životu se obrací jen reportáže specializovaných vysílání. Tématům pracovním se začala rozpačitě věnovat od roku 1933, přičemž Brno už od roku 1928. V roce 1938 bylo v počtu reportáží skóre Brno–Praha 27 : 23.

Jiří Hraše rovněž cituje ze vzpomínek Jana Weniga, který obhlíží kvalitu reportérů, jejichž práce „není zaměstnáním, ale povoláním“, a znamená, jak se v počátcích rozhlasového vysílání velmi osvědčovali brněnští František Kožík, Dalibor Chalupa či F. K. Zeman s širokou paletou zájmovou, kde politika sousedila s kulturou či národopisem.

My ve sborníku rádi zaznamenáváme tuto pozapomenutou kapitolu brněnské žurnalistiky. A také jména těch, kteří projevili mimořádné schopnosti a erudici v počátcích našeho rozhlasového vysílání.

O autorovi:

Jiří Hraše (1930). Vystudoval režii na DAMU. V rozhlase se v 60. letech podílel jako režisér např. na cyklu Avantgarda bez legend a mýtů. Je autorem i režisérem pódiových a rozhlasových scénářů. V roce 1970 musel Československý rozhlas opustit. Dnes působí ve Sdružení pro rozhlasovou tvorbu a zabývá se rozhlasovou historií a teorií.

Květoslav Chvatík

Lék z Bloku

Lze být žákem někoho, koho jsme nikdy neslyšeli přednášet? Jistě je to možné, pokud jde o velké duchy minulosti, například o Šaldu, jehož Boje o zítřek jsem v mládí s nadšením četl, avšak neodvážil bych se považovat za jeho žáka. Jak je tomu však s osobnostmi, jejichž současníky jsme byli? — Absolvoval jsem takové stipendium u dvou mistrů, které jsem v té době nikdy nespatriil. První lekci mi poskytly Kapitoly z české poetiky, vydané ve třech svazcích roku 1948, dílo Jana Mukařovského, s nímž jsem se osobně seznámil až o patnáct let později. Druhou lekci mi nabídly poválečné ročníky brněnského měsíčníku Blok, v jehož tíráži byl uveden jako šéfredaktor František Kaláb, avšak jehož duší byl mladý básník Ludvík Kundera, uvedený tam skromně jako „Assistant editor“.

Chceme-li pochopit, jakou roli tehdy časopis Blok sehrál, musíme si zpřítomnit válečnou generaci, kulturně vyhledovělou po šesti letech nacistické okupace, izolující „protektorát“ neprodyšně od ostatního světa. Moderní umění bylo zakázáno jako „Entartete Kunst“; nejsoučasnější autor, kterého nám nabízely gymnasiální čítanky, byl Ignát Herrmann. Není divu, že jsme se po skončení války vrhali nedočkavě na všechno, co nám otvíralo nové

obzory. Do provinciální atmosféry hanáckého Holešova, kam jsem dojížděl do gymnasia, přinášelo každé nové číslo Kunderova Bloku závan poválečného ruchu evropských metropolí.

Blok přinášel tematická čísla, skvěle graficky upravená, věnovaná nové poesii, malbě, sochařství, architektuře, filmu a fotografii. Číslo o fotografii redigoval například Karel Teige, o urbanismu Bohuslav Fuchs, a časopis seznamoval čtenáře zasvěceně s posledními světovými trendy. Byl to zkrátka časopis v nejlépším slova smyslu evropský, s nímž se nemohly měřit ani pražské mánesácké Volné směry, ani besední Život (snad s výjimkou čísla věnovaného Skupině 42). Časopis na dokonalém křídovém papíru, vydávaný na Moravě vyhladovělé válkou mladým, začínajícím básníkem; čin skutečně surrealistický...

Nepřeháním, když tvrdím, že jsem se z Bloku poučil více než za čtyři léta studia na Filosofické fakultě Karlovy univerzity, totalitním režimem dokonale „očistěné“. Vzal jsem ty ročníky Kunderova časopisu s sebou do Prahy a opatroval je jako oko v hlavě; byly mi účinným lékem proti řádění Reimana, Bareše, Nejedlého a Štolla...

Ediční poznámka:

Výňatek je ze sborníku: Ludvíku Kunderovi k pětáosmdesátinám. Vydal Host v Brně roku 2005. Kapitola: Květoslav Chvatík: Můj učitel Ludvík Kundera. Titulek je redakční.

O autorovi:

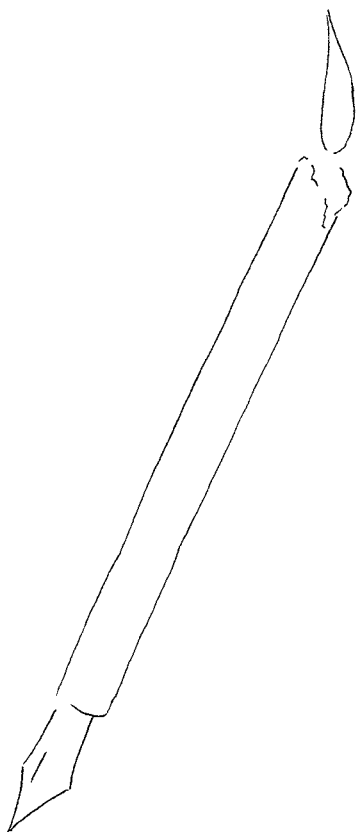
Květoslav Chvatík (1930). Rodák z Bystřice pod Hostýnem, významný estetik strukturalista. Zasloužil se o vydání díla Jana Mukařovského. V šedesátých letech spolupracoval s Plamenem, Literárními novinami, Literárními listy, Hostem do domu, v roce 1980 získal politický azyl v SRN. V exilu publikoval hlavně v Listech (Řím) a Proměnách (New York).

Ladislav Vencálek

Bloku byly dány jen tři roky

Vzpomínky na brněnské novinářství se nemohou vyhnout ani rokům 1948 a 49, kdy se tak říkajíc lámal chleba, kdy zanikly svobodné noviny a časopisy Národních socialistů a lidovců a nezávislé tiskoviny všelikých spolků a kdy byla vytištěna poslední redakční věta měsíčníku BLOK. Ta věta s datem 31. srpna 1949 zněla: *Tímto pětičíslím přestává časopis Blok vycházet.*

A nezachránily jej ani příznivé recenze a ohlasy v Práci nebo slovenské Pravdě, natož v Zemědělských novinách, které o Bloku hovořily jako o časopise, který může směle konkurovat obdobným kulturním periodikům zahraničním, nebo taky, že je dnes patrně nejlepší českou kulturní revuí. A redakční rada ve složení Bohumil Hochman, František Kaláb, Ludvík Kundera, Jan Racek, František Trávníček to nezachránila ani tím, že „v rámci... podílu tvůrčích umělců na budovatelském díle našeho lidu vyzývá redakce časopisu BLOK všechny české a slovenské básníky, spisovatele, malíře a sochaře k soutěži na báseň a kresbu na thema *pětiletka*“ a že o nějaký měsíc později lze v Bloku číst veršování tohoto rázu:

Soustruhy — kočky spokojené —
předou si předou o stošest
a prsty slunce velkým oknem,
až podlaha se řehotá
od ucha k uchu.

Kampak na Frantu!
Toho ta jeho poslouchá jedna radost
A jeho křivka „Výkon dne“ má křídla.
A soustruh — kočka —
drápne tam a sem
a válečků je! — jeden jako druhý.

No a pak je v „básni“ ještě Mařka a oba se mají rádi, ale tak nějak nově, takovou zalykavou láskou „Ty!“ „No?“... „Víš na co jsem myslela?“... „No...?“... „Víš, ty dva soustruhy, jak na nich nikdo nedělá... Co kdybychom to zkusili na dvou...“ A pak se drželi za ruce.

...napsal jistý Jiří V. Svoboda, v té době redaktor Mladé fronty, později dokonce šéfredaktor Mateřídoušky. Nicméně Svoboda byl Pražák, ale obdobně v tom čísle Bloku rýmovali i Brňáci. A šéfredaktor Kaláb tam dumá nad budoucností výtvarného umění, které nutno zbavit měšťáckého estetismu i obsahu, a proto je třeba, aby umělci zamířili častěji do fabrik, jistý Jan Rey se ptá, kudy půjde cesta českého tance při vývoji lidské společnosti k socialismu atd. Když jsem zavedl na to řeč s Ludvíkem Kunderou, který byl po válce až do likvidace Bloku jeho sekretářem, jen pokrčil rameny a řekl, že redakce byla ráda, že se jí tehdy v posledním ročníku podařilo dvě čísla věnovat prehistorii Moravy, což byla nadlouho poslední příležitost, aby objektivní materiály historiků vyšly takto vcelku.

Nutno ale říci, že poválečný Blok, každopádně jeho první dva ročníky, vskutku patřil k nejlepším literárně uměleckým revuím, které v tehdejší Československu vycházely.

A je také škoda, že pokus o obdobnou revui — ROK — v roce 1989 a 1990 nevyšel. Název Blok dnes udržuje v povědomí aspoň stejnojmenné brněnské nakladatelství.

O autorovi:

Ladislav Vencálek (1936). Vystudovaný geolog. Založil chomutovské Divadélko v podloubí a působil v něm jako textař a scénárista. Stál i u počátku brněnského Divadla X. Od konce šedesátých roků novinář. Převažnou část profesního života strávil ve Svobodném slově. Byl rovněž editorem revue Konec konců, Literárních novin, připravoval časopis Generace a přispíval do celé řady periodik. Dnes jeho články pravidelně nacházíme v měsíčníku KAM.

Věra Mikulášková

Moje cesta k žurnalistice

Náměstí Svobody je středisko všeho dění v Brně. Od manifestací, plážového volejbalu, ochutnávky vín až po volební mítinky, kdy nám snaživí politici slibují hory doly a po zvolení se většina slibů rozplyne v dým.

Já vzpomínám na toto náměstí, když tam nebylo vůbec nic, jen se pravidelně oslavovala Říjnová revoluce, neslavný Únor a 1. máj. Ale místo McDonalda tam byl oblíbený Mléčný bar. Byl tam sice stále stejný sortiment, ale při pití sklenky mléka nebo koktejlu jsme se mohli se zalíbením dívat na krásnou velkou nástěnnou malbu Bohumíra Matala, zobrazující stádo krav. Až po čase se objevil v prostřední krávě otvor s elektrickým ventilátorem. Podobné zásahy milovníků umění nejsou výjimečné ani dnes. V boji proti alkoholu ten Mléčný bar na náměstí chybí i s tou nástěnnou malbou.

Také vzpomínám na můj začátek redaktorské práce v Brněnském rozhlasu. Než mě šéfredaktor zpravodajství Miloš Kocourek přijal, řekl: „Běžte, slečno, na náměstí Svobody, tam se vůbec nic neděje a napište o tom reportáž. Musí mít přesně tolik a tolik řádků a za hodinu to chci napsané na stroji na stole, pak teprve spolu se budeme bavit.“ Pak jsem svou první reportáž o liduprázdném náměstí Svobody

napsala a Miloš Kocourek pokýval hlavou a řekl: „Není to špatné, můžete zítra nastoupit.“ Že se tam prý nic nedělo! Já jsem přes dlažební kostky náměstí Svobody vstoupila do rozhlasové, novinářské a posléze televizní práce.

Když začala vysílat televize a já jsem se stala prvním dramaturgem začínající Redakce pro děti a mládež, spolupráce s rozhlasem pokračovala. Televize neměla žádné hudební nahrávky. První zkušený zvukař přišel také z rozhlasu. A my jsme si půjčovali hudební pásy hlavně k podkresové hudbě do pořadů, které se všechny vysílaly živě z rozhlasového archivu. Bylo to velké dobrodružství, když pořad začal, aby bez úhony a ve správné stopáži skončil. Pořady pro děti měly hned od počátku úspěchy. Tradice českých pohádek měla vždy vysokou úroveň. Ať je připravovalo jakékoli studio. Proto jsou ve světě stále ceněny naše Večerníčky a animované pořady. Mají duši a nosnou myšlenku. Natočily se však i horší věci. Vzpomínám na příkaz náměstkyně ředitele, soudružky Balášové, která nařídila od princezny pohádky — hrdinka musí být prostá dívka z lidu, nesmí se objevovat nadpřirozené bytosti, neboť čerti a jezinky nejsou. Basta! Tehdy vzniklo pár nesmyslných „pokrokových“ příběhů, které naštěstí zapadly.

Dnes je poněkud přetelevizováno, děti koukají na všechno a všechno není dobré. Pořady, kde teče krev a násilí násobí násilí, bych vyloučila z obrazovek. Svět je i tak dost nedobrý, proč se mají ještě oblbovat děti? Když o Vánocích vzpomínám na své dětství, nikdy nepřekryje žádná televize ten nádherný zážitek, když jsem s ostatními dětmi seděla na lavici ve staré třebíčské sokolovně a ochotníci nám hráli loutkové divadlo. Plechy tam bouřily, blesky a hromy duněly a Kašpárek vždycky vyhrál. Zlo bylo potrestáno.

Pohádky a verše pro děti jsem začala psát v útlém věku mého syna, když začal objevovat svět. To byla moje inspirace.

Na procházce třeba přšelo a najednou se chlapeček uviděl ve velké kaluži: „Jé, já se vidím.“ A vznikla básnička Zrcadélko. Když jsem si tehdy přečetla různé hrůzy z pera grafo-manů, kteří tvořili pro děti, upozorňovala jsem na ně v kritickém měsíčníku Zlatý máj. Tenkrát se prodávaly malé čokoládky a na jedné straně obalu byly tištěny jakési anonymní rychlopohádky. S troškou ironie nadsázky by zněla asi takto:

Byl dědeček, babička, Budulínek a lišky. Najednou Budulínek fuč. Lišky v díře. Budulínek taky. Babička s dědečkem byli muzikální, tak vzali housle a pytel. Hráli u díry. Náhle lišky byly v pytli a Budulínek doma. Proto už vždycky poslouchal a bylo jim všem dobře.

Psát pro děti je ta nejodpovědnější práce. Mnozí autoři si myslí, že děti přečtou všechno. Ale to je omyl. Dají rychle najevo, co se jim líbí a co ne. Pro děti by měli psát jen ti nejlepší a ne ti, kteří považují tuto tvorbu za snadnou a dobrý výdělek.

O autorce:

Věra Mikulášková (1928). V roce 1952 nastoupila do brněnského rozhlasu. Tehdejší ředitel, spisovatel J. V. Pleva, ji přijal do zpravodajské redakce. Jako novinářka spolupracovala s různými novinami i časopisy. Od roku 1961 byla po léta vedoucí vysílání pro děti a mládež v brněnském studiu Čs. televize. Po listopadu 1989 ředitelkou brněnského studia. V roce 2010 vyšla její kniha Zrcadlo vzpomínek, která přináší portréty přátel, významných osobností české a moravské vědy a kultury. Samozřejmě i jejího manžela, básníka Oldřicha Mikuláška.

Eva Šlapanská

KAM a další vzpomínky

Jsem potěšena, že se mohu podílet příspěvkem na publikaci *Novinářem* v Brně.

V našem městě má publicistická a novinářská práce velkou tradici a svoje místo až do dnešní doby.

Mám štěstí, že ve svém archivu vlastním četné příspěvky, které od třicátých let soustřeďovali moji rodiče ze všech oblastí, zejména z kulturního světa. Já v tom pokračuji a ze všech těchto cenných statí stále čerpám.

Působila jsem tři desítky let jako vedoucí Hudebního studia na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. A to mne vedlo k tomu, abych o nastávajících adeptech umění začala psát a seznamovala kulturní veřejnost s jejich uměleckým vývojem, zráním i dozráváním. Dnes jsou z nich známí pěvci, instrumentalisté, dirigenti, skladatelé, režiséři a herci.

Později jsem spolupracovala s rozhlasem a televizí. V brněnském televizním studiu jsme s dramaturgem a vedoucím hudební redakce Pavlem Blatným a režisérem Gustavem Křivinkou připravovali po několik let televizní pořad, který jsme nazvali *Hudební mládí*. Pravidelně jsme v něm představovali mladé začínající hudební a baletní umělce, spisovatele i výtvarníky, kteří vystupovali poprvé před kamerou.

V denním i periodickém tisku jsem uveřejňovala statě o významných jubileích brněnských umělců, různé fejetony i recenze inscenací. Nemohu opomenout zejména velmi hodnotný časopis KAM v Brně. Byla jsem u zrodu tohoto periodika, jehož první číslo vyšlo 1. ledna 1957. Na vznik brněnského kulturního zpravodaje mám ještě živou vzpomínku. Na Janáčkovu akademii múzických umění přišel za mnou velmi úctyhodný starý pán Antonín Kolář, který kdysi býval vrchním účetním radou v Národním divadle v Brně, a požádal mne o spolupráci při tvorbě nového brněnského kulturního časopisu. Protože to byl tehdy čtrnáctideník, tak pravil: „Poznamenejte si, prosím, do lhůtníku data odevzdání rukopisu, bude to dvakrát do měsíce.“ Já jsem samozřejmě tuto výzvu přijala, i když ve svém mládí jsem vůbec nevěděla, co to vlastně lhůtník je. Začala jsem pak poctivě posílat svoje články a to už trvá několik desítek let.

Mojí další publicistickou činností byla dramaturgická a komentátorská práce v knihkupectví Československého spisovatele na České ulici. Měla jsem opět štěstí. Bylo to další krásné období, kdy jsem měla možnost se setkávat se spisovatelii.

Velmi ráda pracuji i v rozhlase. Podílela jsem na pořadu Martiné na rozhlasové stanici Vltava, Operním magazínu a věnuji se rovněž autorskému čtení mé knihy Jak jsem je znala.

Musím říct, že při publicistické práci jsem prožila a stále prožívám krásné neopakovatelné chvíle. Být novinářem, publicistou či spisovatelem v Brně je zkrátka radost, uspokojení a příjemná tvůrčí práce.

O autorce:

Eva Šlapanská (1935). Novinářka, publicistka, spisovatelka. Napsala vzpomínkovou knihu Jak jsem je znala a tři díly publikace Jubilanti činohry Národního divadla v Brně. Dnes dokončuje čtvrtý díl. Za svůj přínos v oblasti kultury a publicistiky obdržela řadu ocenění, mj. je nositelkou Ceny města Brna pro rok 2009 v oblasti žurnalistika a publicistika.

Antonín Přidal, Vladimír Fux
*Ze Skácelovy redakce zbyla
jenom sekretářka*

Jan Skácel působil v literárně-dramatickém oddělení Československého rozhlasu od roku 1953. Od r. 1956 toto oddělení vedl, protože dosavadní vedoucí Oldřich Mikulášek odešel do redakce Hosta do domu. Jeho redaktoři: Miroslav Skála, Vlastimil Pantůček, Irena Večeřová, Karel Tachovský, od roku 1960 také Antonín Přidal a v pozdějších letech Zdeněk Kriebel. Skácel byl zkušený novinář, znalec české i světové literatury a uznávaný básník, který díky své autoritě — podobně jako Oldřich Mikulášek — prosazoval do vysílání literární díla přesahující úzké meze tzv. kulturní linie té doby. Úspěšně polemizoval s pražskými nadřízenými a tehdejšími cenzory. Přál svobodomyšlné vnitroredakční diskusi a novým nápadům. Za jeho éry se začaly z Brna vysílat dva výrazné cykly, zprvu zábavného, pak humoristicko-satirického zaměření: koncem padesátých let „Měsíčník“, vytvořený Vlastimilem Pantůčkem, Miroslavem Skálou a externím spolupracovníkem Vladimírem Fuxem, v letech 1960–1971 pak týdenní pořad „Na shledanou v sobotu“, koncipovaný stále více jako literární kabaret a složený z příspěvků všech členů redakce. Jan Skácel pro něj psal kurzivy i po roce 1962, kdy odešel z rozhlasu a stal se šéfredaktorem Hosta do domu. Ještě předtím bylo

v brněnské redakci obnoveno místo dramaturga rozhlasových her. Stal se jím Karel Tachovský a s okruhem brněnských autorů (Miloš Rejnuš, Ludvík Kundera, Milan Uhde, Antonín Přidal) přispěl významně k renesanci tohoto dramatického žánru, v padesátých letech opomíjeného. Irena Večeřová připravovala v šedesátých letech měsíční cyklus magazínového typu nazvaný „Kalendář naší vesnice“.

Po Skácelově odchodu se vedoucím oddělení stal Vlastimil Pantůček a byl jím až do roku 1972, kdy byla redakce v dosavadním personálním složení rozpuštěna z politických důvodů.

O autorovi:

Antonín Přidal (1935). Překladatel z angličtiny, španělštiny a francouzštiny, spisovatel, publicista a vysokoškolský pedagog. Spolupracoval s Čs. rozhlasem v Brně, Hostem do domu, Svobodným slovem a s Českou televizí. Nyní působí na Divadelní fakultě JAMU v Brně. V roce 1998 získal novinářskou Cenu Ferdinanda Peroutky. V roce 2007 Státní cenu za překladatelské dílo. Znamé jsou například jeho překlady I. B. Singera či překlad knihy Leo Rostena Pan Kaplan má stále třídu rád.

Jak dosvědčí majitel mnohem svěžejší paměti Antonín Přidal, dály se v době Skácelova šéfovství brněnské rozhlasové literární redakce mnohé věci dobré, v širším kontextu spíše nečekané. Jednotlivé stanice mohly totiž tehdy — v době zajisté se utuzující centralizace politické — nabídnout celostátnímu vysílání pořady, které v jejich redakcích vznikly, aniž by byly bývaly z onoho centra žádány. Vycházelo to logicky z toho, jaké měla ta která stanice tvůrčí záze-
mí a nikoliv — jak se stalo pozdější zásadou — zda přináší něco specificky krajového, protože všechno ostatní stačí naplnit Praha, a v lepší kvalitě. (Tento pozoruhodný názor vy-
hřezl jako čertovo kopyto z výroku jednoho z přechodných

ředitelů Rozhlasu, jenž pravil: „Když má Rozhlas v Ústí celkem šestnáct zaměstnanců, nevidím důvod, proč by jich Brno mělo mít víc.“) — Jak vidno, život se většinou řídí jinými pravidly a to je dobře. V době, o níž je řeč, přišli redaktoři Vlastimil Pantůček a Miroslav Skála s návrhem stálého pořadu, přinášejícího souhrn témat z kulturních oborů, hudby, humoru i aktualit pod názvem Měsíčník. Měl jsem to štěstí, že jsem byl přizván na upřesňující debatu ve třech, která zasedla v kavárně Alfa v prvním patře stejnojmenné pasáže (dnes je tam rakouská banka, tehdy se v onom klidném interiéru dalo báječně pracovat, bylo tam sepsáno mnohé, například v šedesátých letech větší díl satiry „Drak je drak“ pro divadlo Večerní Brno). Oba navrhovatelé měli převážně ve všem jasno, takže jediný můj podstatnější příspěvek byl návrh znělky pořadu: Měsíčník byl hudebně uváděn Ježkovými „Ozvěnami hudebního sálu“. — Měl od začátku velmi dobrý posluchačský ohlas a brzo byl populární. Dobrá věc se podařila atd.: jenže tak to v životě většinou nebývá. Když už měl Měsíčník svoje pevné místo jakožto zavedený pořad, objevilo se v programovém týdeníku „Československý rozhlas“ oznámení, že z Prahy startuje Měsíčník (v červené barvě, aby čtenář nepřehlédl), dávno již kýžený a želaný, který posluchačům dosud scházel. Inu, Ameriku taky objevovali víckrát po sobě, aniž to komu vadilo; jenže tento konkurenční Měsíčník nic podstatného neobjevil, to se jen v Praze probudili se zpožděním. Kdyby své dítě pojmenovali třeba „Pražský měsíčník“, mohlo jít možná o zajímavou soutěž — ale tento způsob se mi jevil jen jako ukázka mocenské arogance. Brněnská odpověď nepřišla hned, ale byla stylová: Místo hodinovky měsíčně zavedla půlhodinku týdně pod názvem „Na shledanou v sobotu“. Byl tu použit titul komedie, tehdy v Brně hrané (tuším v Divadle na Výstavišti) a literární

redakce Rozhlasu pokrývala dvě hodiny vysílacího času měsíčně. Kromě pravidelných Skácelových kurzív a Pantůčkových Rozhlásků sem přispívali střídavě všichni její členové i případní nečlenové. Stále více se uplatňoval Antonín Přidal, zejména jako autor humorného typu rozhlasového podvrhu, tehdy zvaného „mikrofikce“ nebo „mikrofikace“ — kdo ten název vymyslel, nevím, ale věc se mi od počátku velmi líbila. Podstatou je nesmysl, bráný vážně, jako by byl reálný a samozřejmý (viz třeba „Nealkoholická vinárna U pavouka“). Ještě oblíbenějším se stal další Přidalův příspěvek, který byl brzy pravidelnou rubrikou „Sobot“ a jehož protagonistou se kromě autora v roli reportéra stal — záhy legendární — „pan Hlava“, glosující jakékoliv události a témata podle vlastní hlavy, evidentně mnohdy příliš vědění nezatížené, ale tím suverénněji svoje názory zveřejňující. Geniálním interpretem pana Hlavy byl malíř a scénograf Milan Zezula, mluvící navíc „brněňščinou“, ale ne „hantecem“, takže byl srozumitelný všem. Tato satirická rubrika, vysmívající se mudrlantům, kteří sami sebe pokládali za hlas „selského rozumu“ a byli s vytvářením názoru na cokoli hned hotovi, se později stala záležitostí přímo osudovou: v dotyčném panu Hlavovi se domníval být zesměšňován referent pro kulturní otázky na krajském výboru Komunistické strany Arnošt Klimeš. Přitom to vůbec nebylo tak, jak se dotyčný domníval, ale nikomu jaksí nelze nařídít, v čem má anebo nemá poznat sám sebe — naše mínění bylo, že je to vlastně dobře, když se někdo na patřičném místě chytí za nos, takže to ani v nejmenším nevadí. To byl ovšem hrubý omyl. Nevůle vůči autoru, protagonistům i celému pořadu zesílila až do té míry, že po okupaci v roce 1968 byly všechny pořady „Na shledanou v sobotu“ na příkaz z KV KSČ vymazány. (Pokud vím, uchovaly se dva, oba mimo rozhlasovou fonotéku — máte-li kdo doma

soukromou nahrávku, poskytněte kopii Rozhlasu, budou vám vděční.)

Pominout nelze neúnavnou redaktorku Irenu Večeřovou, čas od času pověřenou uspořádáním veřejných natáčení pořadů, zvaných „estrády“ — pod tento široký mexický klobouk se tehdy vešlo cokoli, co mohlo publikum zajímat, takže se toho natočilo co nejvíc a odnesli to až chudáci ve střížně, kteří z toho museli udělat vysílatelnou minutáž. Natáčení se konalo většinou někde na venkově, protože I. Večeřová měla na starosti vesnickou a zemědělskou tematiku. Publikum bylo většinou dobré a „při věci“, řada příštích kumštýřů si ochutnávala jeviště právě na tomto typu natáčení. Redakčně tu přispíval každý podle času a sil, náměty chodily rámcově z pražské redakce. Měla by o tom asi pohovořit nejlépe sama, jistě si pamatuje víc.

Že tato literární redakce nepěstovala pouze vysokou literaturu jako disciplínu v rozhlasu velmi dobře realizovatelnou, ale dovedla se sama v rámci žánru vyjadřovat tak, že se svými posluchači souzněla a snažila se plnit jejich přání tak, aby vše, co přinášela, za svá vlastní přání pokládali, bylo pro ni vysoce pozitivním vysvědčením. Je docela možné, že se touto úzkou vazbou, tolik žádoucí v představách propagandistů z povolání, stala pro ty podezřavěji založené stále více podezřelou. Nebyla náhoda, že se do jednoho postavila v roce 1968 za reformní snahy Pražského jara a odmítla — rovněž do jednoho — srpnovou okupaci. Nedivili jsme se, že byla v rámci „normalizace“ v roce 1972 rozpuštěna (to ji vedl už šest let Dr. Vlastimil Pantůček) — zbyla z ní tehdy jen sekretářka Eva Karlíková, která to všechno pamatuje.

Když se tak probírám tím, co mi díky kontaktu s touto redakcí v paměti zbylo (bohužel můj rozhlasový archiv vzal za své ve sklepě) a co všechno z ní vypadlo (i bez ataku nemoci pana dr. Alzheimerera), vím, že jsem měl hromadu

šťestí na to, s kým jsem se mohl setkávat a získávat tak příspěvky do své životní databáze: Oldřich Mikulášek, Jan Skácel, Vlastimil Pantůček, Miroslav Skála, Antonín Přidal, Karel Tachovský, Irena Večeřová, Rudolf Růžička, Ivo Možný, Ivo Plaňava, mimo redakci Josef Kainar, Adolf Kroupa, Bohuš Marčák — vypočítat to nelze, bude jich scházet vždycky víc a víc, budu-li snad ještě starší, než už jsem. Asi je pravda, že šťastní jsme tehdy, když o tom nevíme.

O autorovi:

Vladimír Fux (1928). Překladatel (především muzikálů, oper i operet) a dramatik původem z Ostravy. Autor a spoluautor her satirického divadla Večerní Brno v šedesátých letech a též publicista. V roce 1997 napsal a vydal pod názvem Z českých luhů do háje knihu o češtině. V časopise Konec konců (2004–08) vedl jazykové rubriky.

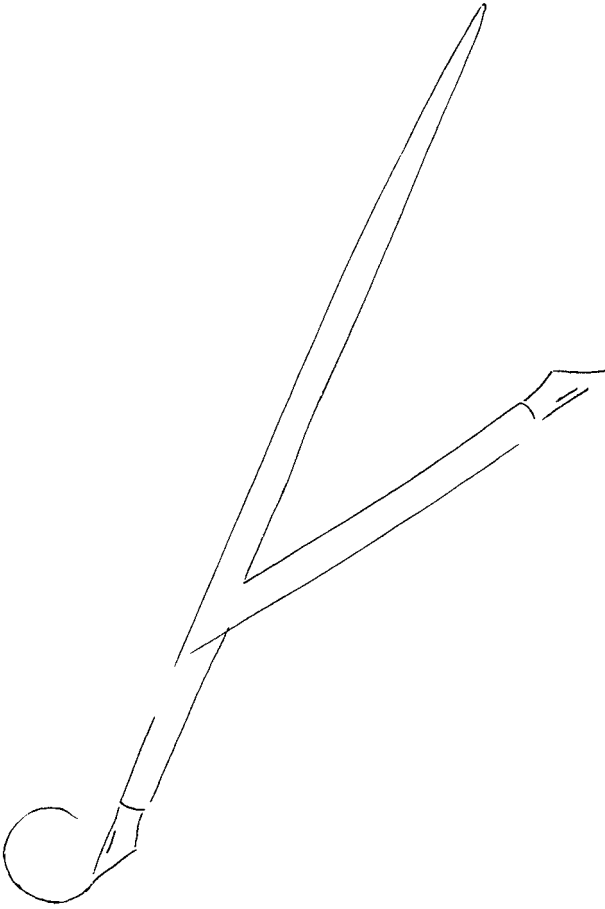
Ludvík Kundera

*Dobrý host v domech
přečetných čtenářů*

Rok 1953, po Stalinově smrti, první mírné, mírňoučké „tání“. Tehdy v českých zemích vycházel jediný literární měsíčník: Nový život. Ze spisovatelské pobočky v Brně vzešel požadavek brněnského literárního časopisu. Praha o tom ale nechtěla ani slyšet. Předseda tehdejší pobočky byl profesor František Trávníček, akademik, a ten jezdil každý týden do Prahy na svazové schůze. Myšlenku vybojovat Brnu časopis vzal za svou a — teď to bude působit jako vymyšlená anekdota, ale na mou duši je to pravda pravdoucí: nakonec ten časopis v Praze *vyřval*. Měl totiž zvláštní sklonnost, možná chorobu, že vždy za dvě za tři hodiny se musil strašlivě rozčilit a křičel a řičel pak neuvěřitelně vysokou fistulí. My jsme to v Brně už znali, patřilo to na schůzích jaksí k věci. Po takovém záchvatu řevu pak někdy všem poručil víno. (Překřičet ho dokázal jen Oldřich Mikulášek.) Ale v Praze byli z tolikerého a tak intenzivního řevu vždy zděšení a Václav Řezáč nakonec prohlásil: „Tak jim ten časopis povolme, v Brně sice stejně jsou jen dva spisovatelé, ale ten Trávníčkův řev už není k vydržení. Kdo to má každý týden poslouchat!“ Takže — Trávníček Hosta do domu *vyřval*...

Za šéfredaktora byl s pomazáním všemocné strany stanoven Bohumír Macák, já sloužil pod ním — žádný med,

hádek bylo požehnaně. Macák měl pověst kritika, nevyšla mu však nikdy žádná knížka. *De mortuis nil nisi bene*, praví latinské rčení, i nebudu se touto postavou moc zabývat, dobré jen vědět, že měl s psaním velké potíže. Stále chystal „velký zásadní úvodník“, celé číslo už bylo vytištěno, jen arch s úvodníkem ne. V 1. ročníku to dokázal jen dvakrát. Na začátku 1. čísla — to se neobešlo bez ideovna, bez příšerné stranické hatmatilky — a pak ještě jednou kolem nějaké konference či čeho. Kde je v čele čísla kresba, tak to je ucpávka pět minut po dvanácté. Někdy nejsoucí úvodník rychle nahradila básnička, o verše nikdy nebyla nouze. Kolem každého otevřenějšího, méně běžného slůvka byly nekonečné „aféry“, ale pravý monstrskandál vypukl, když Jan Trefulka otiskl v 11. (listopadovém) čísle 1. ročníku, tedy v roce 1954, článek s titulem „O nových verších Pavla Kohouta — polemicky“. Byla to první důkladná kritika pustého schematismu těch let, dnes je to velmi komická četba, citáty mi odpusťte, Pavel Kohout byl prostě tehdy velmi mlád a úměrně věku pobloudilý. Ohlas na Trefulkovu kritiku byl obrovský a já jsem pak v 12. čísle zmontoval hlasy pro a proti — Macák byl na stipendiu v Bulharsku, všecka odpovědnost ležela na mně. Do debaty zasáhli dva prominenti: Josef Kainar bránící Kohouta a brojící proti Trefulkovi a Jan Skácel, který stál na straně Trefulkově a znásobil ještě jeho sarkasmus. Sestřih ostatních hlasů, vybral jsem jich asi tučet, byl měnlivý. Ale u soudného čtenáře to vyhrál Trefulka, hlasy pro něho byly prostě inteligentnější, chytřejší. Rozpoutalo se hotové peklo. Macák se vrátil a šílel, Skácelův článek, který se dotkl i takzvané vojenské problematiky, se rozebíral na ministerských výšinách, až u Čepičky, který byl tehdy ministrem vojenství, padaly nejostřejší odsudky, zcela likvidátorské, zaznělo i „Postavit ke zdi!“

na Filozofické fakultě v Brně byla veleschůze svazáků, přijely dokonce posily z Prahy, redakci obkružovali fyzlové, tím, že jsem připustil diskusi, se ze mne stal úhlavní hříšník. Poprosil jsem Františka Tenčíka, aby v krajním případě pomohl mé rodině, a dal jsem výpověď. O málo dřív, než bych ji byl dostal. Já vím, měl jsem se nechat vyhodit, byla to chyba, ale nervy nevydržely. Riskantně jsem odešel na volnou literátskou nohu, což byl ostatně můj dávný sen, takže jsem za jeho splnění vlastně Pavlu Kohoutovi vděčil a dlouho jsem se chystal, že ho při vhodné pražské příležitosti a před mnoha svědky děkovně pohostím nejlepším vínem, které bude k mání. Příležitost se však nedostavila.

Pár let jsem se od Hosta do domu izoloval, později jsem byl opět „kooptován“ do redakční rady a „za Skácela“ už jsem tam opět houfně publikoval, dokonce jsem jednu dobu externě redigoval poezii. V redakčním týmu se za ty roky vystříдалo dosti dobrých jmen. Ještě během 1. ročníku mi byl postaven po bok Jaromír Tomeček, rozuměli jsme si skvěle, jen lámat se nikdy nenaučil. Ještě „za Macáka“ posílil redakci zkušený Oldřich Mikulášek, pak Milan Uhde a Jan Trefulka. V Hostu měl své „mimofakultní pracoviště“ nezapomenutelný žertýř a fanatický pracovník Oleg Sus; oficiálním redaktorem sice nebyl, ale něco jako „interní externista“. Na podzim 1963 došlo k výměně stráží. Macáka nahradil Jan Skácel a započala slavná éra Hosta, éra účastníky i čtenáři dodnes vzpomínaná. O novou obálku se postaral Jaša David, tehdy nová hvězda grafického umu, nové tváře zasedly v redakční radě, která ostatně nikdy nebyla formálním přívěskem Hosta. Tři Pražané v tomto sboru (Antonín Brousek, Jiří Opelík, Jan Zábřana) jezdili do Brna pravidelně a překypovali iniciativou. Od půle šedesátých let byl prostě Host

do domu ceská literární revue číslo jedna. Jan Skácel si osvojil zvláštní způsob, jak oslovovat špičkové autory, skoro každý mu vyhověl a spousta lidí se hlásila sama. Nějakou dobu se o grafickou tvář čísel a o výtvarné umění staral Oldřich Bárta, novým mužem pak byl tehdy začínající prozaik Pavel Švanda. Rokem 1969 unavený Skácel poodstoupil (starost o poezii si ponechal) a do poslední fáze šel Host v sestavě Trefulka, Uhde, Švanda. 9. číslo sedmnáctého (!) ročníku je poslední vytištěné. Schváleno k tisku bylo 17. 4. 1970, ale už se nesmělo distribuovat. Patří ke sběratelským raritám.

Čas od času se někdo pozastaví nad názvem Host do domu. Jak to, že časopis nazvaný podle sbírky Jiřího Wolkra má — zjednoduši — halasovskou linii? Vždyť to byli protichůdci. Či ne? Věc se má tak: název vymyslel „okřídlený chrlíč“ české poezie Vítězslav Nezval. Byl to zjevný ústupek tehdejšímu kultu, který razil pověstný Štoll, jehož božstva byli Wolker a Neumann — vybíral z těchto básníků jejich nejhorší výtvoary a řádně jimi kdekoho znechutil. Byla to vlastně medvědí služba. Ale v titulu časopisu, o němž je řeč, to byl břeškný, leč hezký paradox. Štoll vlastně Halase (ale i Seiferta, Holana a jiné) vyloučil z literatury. 1949! A Host otiskl první nesmělou dosud stať o Halasovi, 1954 — po pětiletém vynuceném mlčení. Příspěvky od Halase (verše i eseje z pozůstalosti) a o Halasovi pak houstly. V osmašedesátém byl třeba otištěn i Halasův dopis ženě z podzimku 1947 v Moskvě, dopis, který účtuje s nejposlednějšími zbytky iluzí o takzvaném velikém rádu socialismu. K zlomu u Halase nedochází tedy až po únoru 1948, jak se někdy soudí, nýbrž už v roce 1947. Povědomí o Wolkrovi se z titulu brněnského časopisu dávno vytratilo. Host byl prostě dobrým hostem v domech přečetných ctenarů...

Ediční poznámka:

Výňatek je z knihy: Ludvík Kundera: RŮZNÁ ŘEČITĚ /B/ (Portréty, dopisy, rozhovory, fragmenty) / 1936–2004. Vydalo nakladatelství Atlantis v Brně roku 2005, kapitola Host do domu. Titulek je redakční.

O autorovi:

Ludvík Kundera (1920–2010), český básník, dramatik, prozaik, překladatel, editor, literární historik, člen „Sdružení Q“. Byl spjatý s avantgardními směry, především surrealismem. Jako novinář působil zejména v Bloku a Hostu do domu. V roce 2007 obdržel Státní vyznamenání za zásluhy a v r. 2009 Cenu Jaroslava Seiferta.

Jan Polešovský
Já su z Brna

Dříve než kníže básníků, dvorní rada J. W. Goethe, dopovídal první větu, bylo jasné, že je z Výmaru. Jakbysmet to bylo u F. Schillera, také se hned poznalo — pochází ze Švábska. A já? Nejsem z Moravy, *já su z Brna*.

Tak mě recenzent mé útlé knížečky NEJ osudy, NEJ rekordy Vojta Kramář kdysi uvedl v Rovnosti. Narodil jsem se, kam by velký darebák malým oblázkem trefil za koncem Slovenska ty, kteří v roce 1968 prodali čest za mísu čočovice. Výjimkou byl MUDr. Kriegel. Hned za rohem, kde v Praze živořím, je o tom na zdi nepatrná zmínka.

K moravanství se hlásím hned dvakrát. Rodiče pocházejí z Těšan, kde mladý podučitel Alois Mrštík působil, kde žila Maryša Turková, rozená Horáková, a Francek, vlastně jeho předobraz Šimon Petlák. Ani Alois, ani jeho bratr Vilém nikoho neotrávil. Jiní bráškové z Těšan Václav a Jirka Chaloupkovi vchovali hřebečka Koroka a dohromady vyhráli Pardubice pětkrát.

Jak trefně poznamenal Jan Kanyza, malíř a pak teprve také herec (to je jím určené kumštýrské pořadí), moravanství končí, až když dostanete dekl na rakev.

Ve škole v Židenicích bylo se mnou veselo, to když jsem u tabule místo *tečka* řekl *bodka*. Když industriální učitel viděl, jak jsem, byť nechtěně, ubližoval materiálu, kategoricky trval na tom, aby se dostavili do školy oba moji rodičové. Měl naléhavé loudění, abych šel na gymnázium. Řemeslo má sice zlaté dno, ale ten váš synek bude v nejhorším doktorem. Takže jsem JUDr.

Profesor František Stupka mluvil tak zaníceně o žurnalistice, že mi bylo jasné, jak dopadnu. Když slyšeli ve stejných škammách Jiří Sequens o něco dříve a Antonín Moskalyk později o divadle a filmu, bylo také vymalováno.

Po totálním nasazení jsem odmaturoval. Když se hrálo tradiční házenkářské utkání Morava–Čechy, pohotově jsem napsal do Lidových novin, kde působili bratři Čapkové, Bass, Těsnohlídek, Mahen a další, přičemž redakce byla v Brně. Tak proč bych tam netiskl i já? Nenapsal jsem, jaké bylo skóre a kdo dal kolik branek, ale například, že chyběl vždy nejlepší střelec Otmar Chlup. Padl u Znojma jako zpravodajský poručík zasažen zákeřnou kulkou henleinovců 17. září 1938.

A hybaj s tím na vrátnici Lidovek!

Už další den (tehdy chodila pošta 2x denně) pohotovou odpověď doručil snad sám Kolbaba z Čapkovy povídky.

Redaktor Lev Vašíček mi sděloval, že sport má bohužel malý prostor, protože však mám kulturu jazyka i postřeh, mám-li zájem o spolupráci...

Nešel jsem hned. Až za hodinu.

A už to jelo: Dnes v Besedním domě boxuje Brno s Poznání. Tady máte čtyři jména bafuňářů, stačí jim říct, kdo vás posílá. Před poslední dvojicí přeběhnete do redakce a je na vás, kdo komu zavolá konečný výsledek. Večer má službu Jirka Lendl¹.

Lev Vašíček² odstartoval mnoho adeptů žurnalistiky. Miloše Zouhara k mikrofonu, jiného ke zpravodajství, mě na publicistiku.

Takže: „Zajedete za Gustavem Frištenským, zápasníkem před bohem, nejlepším na světě a okolí. Žije v Litovli, a kousek odtud v Kostelci na Hané Petr Bezruč. To by tak bylo, aby nebylo nějaké jejich setkání...“

Ten, který šířil slávu naší vlasti čtyřicet let, mi poskytl stoh dopisů od slezského barda.

Vašíčkova kolegyně v rozhlase (kde také působil) dr. Zdena Jeřábková mi vyjednala návštěvu u legendární Emy Pechové, matky herce Ladislava Peška, s tím, ať se to neopovážím střelit do nějakého magazínu dříve, než se pořad odvysílá!

Když jsem se zmínil Ladislavu Peškovi o nezapomenutelném setkání s jeho maminkou, nejdříve mi vynadal do lhářů, když jsem však dodal jméno redaktorky Jeřábkové, bylo jasno. A vzpomínání, jak hrál za SK Židenice coby žáček. Moje poznámka, že mu věřím, když má krapet křivé nohy. To je z přihrávek šajtlí.

Bylo mi však souzeno okoštovat něco krušného z brněnské novinařiny. Když jsem začínal — už smluvně — jako redaktor Práce, v pražském ústředí vévodili Seifert s Drdou, ve sportu borci, kteří později založili deník Čs. sport. V Brně to bylo se mnou však nalevačku.

Jistý filiální šéf si umanul, že všichni musíme mít dělnickou dvanáctiletku. Marně jsem mu vysvětloval, že jsem řádně maturoval, dokonce i promoval. Když jsem ho poslal do análních končin, dostal jsem výpověď.

Literárně-umělecký časopis Čs. voják se ozval, že mohu ihned nastoupit. A zase zapůsobil jako anděl spásy Lev Vašíček.

Řekl: „Zajdi, Honzo, v Praze za Ondřejem Sekorou. Není jenom otcem Ferdy Mravence, je to také čistokrevný sporták z Králova Pole. Jel jako zpravodaj Tour de France, byl i na olympijských hrách. Z Francie k nám dotáhl ragby, přeložil do nádherné češtiny pravidla, na Moravskou Slavii pozval udatné mládence, především řeznické učně. Zajdi na instruktáž. A poradí ti, jak sehnat podnájem.“

Tři roky jsem raději spal v redakci. Abych si nemusel topit v kamnech, byl jsem večer co večer zdarma v divadle. V redakci tehdy působili spisovatelé Šotola, Kohout, Kalčík, ale byli tam i výborní novináři. Přijali mě velmi pěkně — ač tehdy sportáky brali jinde kolegové jako nižší druh savců.

Ale byl jsem zastydlý brněnský patriot, a protože se mi v Brně rodiče starali o syna, kterého jsem po rozvodu dostal do péče, zařadil jsem zpátečku.

Přátelsky jsem při loučení vyslovil, že mě může nahradit jenom Ota Popper, jenž se o něco později přejmenoval na Otu Pavla. Byl to životní přítel, až do jeho tragického konce na OH v Innsbrucku v roce 1964.

Po návratu z Prahy jsem začal působit jako prokurátor. Žádná politika, jen kriminální klasika. Starší kolegové nosili klotové rukávy, mladší z fakulty mi nahrávali zajímavé případy. Například nejslavnějšího kasaře všech dob Žanka Fialu, brněnského granda a husovické dítě. Tak si říkal.

Psal jsem soudničky do Práce, Rovnosti a do rádia dokonce scénky. V té době se začala tisknout Obrana lidu v Brně. To už nebyl šajsplátek, však když skončil, skoro všichni přešli jako dramaturgové do televize.

V Brně se objevil Josef Křivánek, takový fajn politický dobrodruh. A ten hned, že sport budeme dělat s Vojtou Kramářem, já ovšem (když jsem tři roky chodil večer co večer v Praze do divadla), budu dělat i do kultury.

V Obraně lidu na mě občas přišel úděl mít službu jako vedoucí vydání.

Vycházející Rudá hvězda Brno³ lákala ze skromného Králova Pole nejlepšího z nejlepších výborných hokejistů a fotbalistů Vlastimila Bubníka dost razantně. Věděli o tom z první ruky šéfredaktor filiálky Josef Křivánek a sporták Vojta Kramář.

Udýchaně napsali. Tušil jsem, že z toho bude malér. Brno tehdy víc milovalo Vlastu Bubníka než budoucnost našeho hokeje.

Kartáčový obtah stránek se nosil na Krajskou správu VB, na Leninku. Odtud mi hned volali, že *to tam o tom Bubálovi nebude...*

I bylo. Nepochyboval jsem, že na nádraží se bude zabavovat. Proto jsem rozhodl — to měl vedoucí vydání v pravomoci, když hořel čas — aby se noviny házely do vlaku až ve Vyškově.

Redakční článek měl značku (ol). Mylně se usuzovalo, že jde o jednu z mých zkratek. Proto když po čase zazvonil nějaký policista a slušně mi sdělil, že mě jde zatknout, vyvozoval jsem souvislost.

Ale nebyla. Šlo o první pokus likvidace mé osoby. Někaké individuum tvrdilo, že podrazy všeho druhu páchalo, ale z návodu prokurátora Polešovského.

Ajta! Ten první nápor jsem ještě ustál. Druhý pokus o mou likvidaci byl zdařilejší. Šel jsem do tepláků. Měl jsem být ve skupině, která převáděla naše lidi do Rakouska. Vazba trvala tři týdny. Když jsem ohlásil hladovku, bachaři mě v Bohunicích vyvedli o patro výš, kde sídlila jiná složka. Zavřít můžou, pustit musí, říkal jsem si. Tehdy jsem bydlel v garsonce na Jánské. Sám. Policie měla moje klíče, mohla mi tam dát kompromitující materiály.

Avšak bylo vyloučeno, že bych v tom lital. Až na čáru vedl skupinku zakuklený estebák.

Nakonec mně Ministerstvo spravedlnosti v Praze ze dne 20. srpna 1959 vyrozumělo o přiznání náhrady za utrpenou újmu. A současně poukázalo 728,80 Kč. *Po odečtení částky, kterou mi stát hradil pro moje osobní potřeby, jako např. stravování.*

Byl jsem snad zcela vyléčený z brněnského patriotismu? Nikolí. Pepík Křivánek mě bláhu zlomil ke spolupráci s Rovností. A když odešel do televize, externě jsem dělal velké pořady i pro ni.

Na závěr se rád pochválím.

Objevil jsem Frantu Kocourka. Když jsem za dávného dávná psal o lamželezovi Fráňu Česalovi, přišel za mnou do redakce Práce 13letý Franta Kocourek. Chtěl, abych mu umožnil poznat muže, který dělal kdysi všechno, co potom on. Fráňa tehdy obsluhoval v Husovicích benzinovou pumpu.

Tak jsem přece za působení v Brně udělal něco dobrého...

Po vstupu okupačních vojsk jsem položil komunistickou legitimaci. Strana vylučovala a vyškrtávala, ale aby si někdo dovolil sám odejít, to prr!

Ještě jsem zajel do Vídně za Hugo Haasem.

Atlantida věděla, proč se potopila.

Až se poondí tento svět, budu zase novinářem.

Však se jednou dočtete. Budu působit s vámi, pod Špilberkem.

Vysvětlivky:

- 1 Jeho otec dr. Eduard Lendl byl francouzštinář a češtinář na brněnském gymnáziu, později zemský školní inspektor a hlavně významný šachový teoretik. Jiří sám právník, redaktor, výborný šachista. A pozdější koleno — syn Ivan, tenisový šampion.

- 2 Lev Vašíček (1909–1987), novinář (Moravské noviny, Lidové noviny, Čin, Čs. rozhlas), sportovní činovník a rozhodčí. Majitel skvoucího archivu, který dnes vlastní Muzeum města Brna.
- 3 Dvanáctinásobný hokejový šampion Rudá hvězda Brno vznikla rozkazem ministra vnitra jako policejní klub a nejlepší čs. hokejisté do něj byli naverbováni. Proto Kometa neměla zpočátku ani v samotném Brně nijak výsostné postavení.

O autorovi:

Jan Polešovský (1925). Nestor českých novinářů. Žije v Praze. Redaktoval rovněž ve Stadionu a Štartu v dobách jeho největší slávy, Signálu i ve Svobodném slovu. Autor knížky Nej osudy, nej rekordy, rozhlasových her Kostel se prodávat nebude a Podvečer soudce Poláka.

Ladislav Soldán
Oleg Sus,
rytíř bez bázně a hany

Oleg Sus (1924 v Brně – 1982 tamtéž) byl po většinu svého života muž dvou profesí. Tou první bylo jeho zaměstnání vysokoškolského učitele působícího na brněnské Filozofické fakultě, tou druhou novinářská naruživost věnovaná v první řadě brněnskému časopisu *Host do domu*; vedle toho však také jiným periodikům, domácím i zahraničním. Poznal jsem Olega Suse jako absolvent estetického semináře, který vedl jako nástupce profesora Mirko Nováka, jehož si velmi vážil. To bylo v době mých vysokoškolských studií oboru Filozofie-dějepis v letech 1956–1961; tehdy jsem se Susem konzultoval i diplomovou práci. A poté s odstupem dvou roků jsem se s ním letmo setkal jako s přednášejícím, když jsem na téže fakultě dálkově studoval obor Divadelní věda (1963–1970). Nejpevnější vazby se Susem měl jsem však až v období, kdy jsem po ředitelování v blanenském Okresním muzeu dojížděl ze svého bydliště Sloupu v Moravském krasu do Brna na místo odborného asistenta na Strojní fakultě Vysokého učení technického. A poté — od podzimu 1977 — kdy jsem působil jako odborný a později vědecký pracovník brněnské pobočky Ústavu pro českou literaturu ČSAV. Všechno začalo náhodným setkáním na ulici a Susovou otázkou: „Co teď děláte?“ Odpověděl

jsem, že zrovna mám rozepsaný článek do Vlastivědného věstníku moravského. „Tak mi ho ukažte, podívám se, co jste stvořil,“ zněla odpověď... Druhý den jsme se sešli znovu — hned po příjezdu vlaku od Blanska „pod hodinami“ na České. A začali jsme chodit na čaj do Avionu, aby bylo víc času na rozhovor, na prolistování několika výtisků novin v kavárně a na opravování textů. Vše v mojí režii, taxy určoval pan docent.

Téměř každodenní kontakty se Susem, který byl v těch letech bez stálého zaměstnání, přitom trvaly až na letní prázdninové měsíce po celé období 1976–1982 a byly zaplněny množstvím dějů včetně některých nových setkání a v leccčems i návratů do minulosti. Například Susovo vedení mojí diplomové práce věnované osobnosti a dílu F. X. Šaldy. Právě tehdy, v pátém ročníku řádného studia, pozval si mne O. Sus často na konzultace nikoli do fakultní pracovny, nýbrž do redakce Hosta v Besedním domě.

Obecně lze konstatovat, že prostřednictvím svých příspěvků publikovaných v tomto časopise, který od roku 1954 vycházel v Brně, vstoupil Sus do širšího kulturního povědomí. Některým čtenářům přitom nevyhovovala značná vědecká erudovanost jeho textů, jiní postupně začali oceňovat jejich kritičnost a vtip. Publikovat v Hostu začal až v době relativního uvolnění celkové kulturně-politické situace od roku 1956. Od svého vstupu na půdu periodika až do zastavení Hosta v roce 1970 byl sice jedním z těch, kteří vytvářeli profil časopisu a podílel se na tom, že se stal periodikem liberálním a svobodomyšlným, avšak pracoval v redakci jenom externě, i když tam trávil víc hodin než většina interních zaměstnanců. Nejdříve, v březnu 1957, se stal externím spolupracovníkem, od prosince 1958 byl jmenován členem redakční rady a externím redaktorem. Ale vůbec nejde o rozdíl mezi interním a externím zaměstnáním. O. Sus

měl prostě novinařinu v krvi a bez ní si neuměl představit ani svoje působení na fakultě. Proto jeho stálé pendlování s taškami plnými knih z fakulty do Besedního domu a zpět a do třetice pak domů na Purkyňovu do Králova Pole.

A vyjádřeno zase obecně: po celé období 1958–1970 Sus spoluvytvářel především kritický profil Hosta, ale stejně intenzivně podílel se i na redigování populárněvědeckého měsíčníku Věda a život, což byl v Brně vydávaný časopis nejdříve Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí, později Socialistické akademie ČSSR. Zprvu zde řídil některé rubriky, například Obzor časopisů. Stejnou rubriku zavedl v Hostu do domu (měla název Periodika). V Hostu dále vedl rubriku Glosář a v ročnících z druhé poloviny 60. let, kdy byl šéfredaktorem Jan Skácel a Host se těšil největší popularitě, zavedl osobité kritické rubriky Lektýrník a Třináct, poté Sedm řádek Olega Suse. V první řadě však řídil kritickou část periodika a stával se známou autoritou, oblíbenou všemi, jimž byla vlastní kritičnost, ale nenáviděnou tzv. režimními publicisty anebo badateli všeho druhu. Kromě toho zde publikoval recenze, menší studie, glosy i polemické výpady, uveřejňované pod svým jménem, šifrou gs i pod několika pseudonymy. O těch jen zasvěcení věděli, že šlo o pseudonymy Susovy (D. Bredon, De Death, Larsen, laf, A. Arché, Ajlavník, Olda Lelouš atd.).

K Susovým zálibám patřilo získávání nových autorů. Především jeho zásluhou publikoval v brněnském časopise od roku 1964 známý pražský hispanista a kromě jiného znalec francouzské literatury univerzitní profesor Václav Černý, jak známo v 50. letech odsunutý do ústraní vědeckého a kulturního dění. Host „objevoval“ rovněž současné mladé básníky, prozaiky a kritiky, těm začínajícím byly v časopise věnovány zvláštní „zelené stránky“. Sus v tom

nejlepším slova smyslu Hostu do domu „obstarával“ i nové výtvarníky, například karikaturisty (ale nejen karikaturisty) Jana Nepraše a Jana Steklíka; včetně jejich všemi přijímané hry „na křížovnickou školu čistého humoru“; z dalších třeba Brňana Vlastu Zábranského.

Z konce 60. let minulého století čeká na důkladnější zpracování historie časopisu Index, hlásícího se při svém založení v roce 1968 k tradicím meziválečného Indexu vydávaného v 30. letech v Brně a Olomouci a redigovaného hlavně Bedřichem Václavkem, ale spolu s ním Jiřím Mahenem, filozofem J. L. Fischerem i dalšími představiteli kulturní levice. V období 1968–1969 byl šéfredaktorem na nových základech obnoveného Indexu O. Sus, jako redaktori v něm působili Oldřich Bárta a Miroslav Plešák. Bohužel i obnovený Index skončil po dvou ročnících v roce 1970.

Významné jsou Susovy příspěvky publikované v celé řadě sborníků. A zejména jeho studie publikované v zahraničí, což je ovšem již mimo záběr příspěvku do sborníku o brněnském novinářství. Ještě alespoň několik poznámek k Susovu publicistickému i jinému působení v období od roku 1970 do jeho smrti. Po dobu více než jedenácti let zůstal totiž po propuštění z Filozofické fakulty a zastavení Hosta bez jakéhokoliv zaměstnání, odkázaný na finanční příjmy manželky PhDr. Milady Susové, rozené Vaverkové, která 5. února 2011 zemřela ve věku nedožitých devadesátin. Ta po léta působila jako učitelka na Střední knihovnické škole v Brně; ale od počátku 70. let musela změnit učitelské místo a dojíždět mimo Brno a nakonec, po odchodu do důchodu, pracovala ve skladu podniku Feron. Tak se stal O. Sus „nezávislým soukromým badatelem v domácnosti“, jak říkal s jízlivostí a s trpkou ironií. Nutno ovšem dodat, že určité finanční částky získával Sus prostřednictvím přátel na Filozofické fakultě, mezi něž patřili Mirek Čejka, Jiří Gabriel

nebo Dušan Šlosar, kteří mu svěřovali různé práce smluvené na jejich jméno (například korektury). Vstup na fakultu měl přitom zakázaný, a tak tuto agendu, stejně jako Susovy poštovní zásilky, často zprostředkovali jeho bývalí žáci, s nimiž se stýkal a od nichž si také nechával zaplatit podle přesně stanovených ukazatelů různé pomocné práce včetně úprav anebo oprav textů určených k publikování. A byly ty úpravy někdy dost podstatné.

Jestliže se ptáme, jakým typem novináře byl O. Sus, lze konstatovat, že byl typem autora navýsost fundovaného odborně v oblastech dějin české a světové estetiky 19. a 20. století v první řadě, spolu s tím však také vynikajícím kritikem především literatury své doby a do třetice vynikajícím esejistou a nesmlouvavým ironickým polemikem. Dovedl se prosadit jak v odborných periodikách, k nimž patřil „jeho“ Host do domu a stejně i v příležitostných sbornících a v denním tisku, například v brněnské Rovnosti. A jak bylo podotčeno výše: Od dětství byl spjat s Brnem, v němž vyrůstal jako syn Michaila Jakovleviče Susa (1902 ve vesnici Jekatěrinovskaja, pozdější SSSR, ruské národnosti — 1971 v Brně) a Emilie Susové, roz. Burešové (1896 v Brně, české národnosti — 3. 3. 1968 v Brně). Jeho otec M. J. Sus pocházel z rodiny kubánských kozáků a přicestoval do Československa z Istanbulu v Turecku, kam bylo jeho oděské gymnázium evakuováno. Maturitu složil na tehdejší ruském gymnáziu v Moravské Třebové, pro nedostatek finančních prostředků nedokončil brněnskou Vysokou školu technickou a pracoval v dělnických a technických profesích, kromě jiného po roce 1947 jako mistr izolátér v ostravsko-karvinském revíru; od roku 1961 byl v invalidním důchodu.

Oleg Michailovič Sus byl typem kritika „rytíře bez bázně a hany“, jak ho nazval Květoslav Chvatík v nekrologu vyšlém v exilovém periodiku Listy. Zároveň byl typem

šaldovského kritika účinně sekajícího „až ke kořenům“ všeho špatného v literatuře a kultuře a vlastně i v životě.

O autorovi:

Ladislav Soldán (1938). Literární kritik, básník (pseudonym L. Jurkovič), překladatel z jihoslovanských jazyků. Novinářsky spolupracoval s Lidovou demokracií, publikuje v časopisu KAM. Významné práce: Ke genezi kritika, Mladý Bedřich Václavek a F. X. Šalda, Karel Dostál-Lutinov a Nový život, Jaroslav Hašek.

Ladislav Plch

Kreslíci publicista Jan Steklík

Na příkladu kreslíciho publicisty Jana Steklíka, který léta provázel svými nezaměnitelnými kresbami povětšinou kulturní periodika, lze přiblížit i mediální svět posledních padesáti let. Z časopisů a novin, do kterých v různých obdobích přispíval, vzpomeňme namátkou Vědu a život, Brněnský večerník, Moravské noviny, Bariéry, Veronicu či Konec konců. Avšak především jeho působení v legendárním brněnském Hostu do domu v 60. letech budiž zde vyzvednuto. Toto v roce 1954 založené brněnské periodikum se pod vedením básníka Jana Skácela stalo jedním z našich nejpodnětějších dobových kulturních časopisů, symbolem stále víc se uvolňujících 60. let. Je třeba si v této souvislosti uvědomit, že odcházející administrativní a stranický útlak nenahrazoval tehdy žádný diktát komerce ani „totalita peněz“. I při vzrůstající svobodě zůstávala veřejná podpora kultury velkorysá.

„Ozdobou“ redakce časopisu byl v tomto závratném desetiletí estetik, sémantik, literární teoretik a kritik Oleg Sus, jehož rubriky Sedm řádků Olega Suse či netradiční Drzá interview Hosta do domu (společně s Janem Skácelem), si lidé pamatovali ještě dlouho do temných časů normalizace.

TROCHA TEORIE NEZABIJE

Počátky spolupráce Jana Steklíka s Hostem do domu lze položit do roku 1963, kdy v něm Oleg Sus otiskl svůj článek „Jak kreslí Jan Steklík“. Označuje mladého malíře a kreslíře za poetického humoristu, který si přivlastňuje věci okolního světa, aby je „snově zakouzlit“. A také je Steklík pro něj „dráždivě svůj“. Tak jako pojímá Nezval „svět jako báseň“, tak označuje Sus Steklíkova filigránská dílka za „obrazové básně“ — výtvarník je pro něj legitimním kreslícím pokračovatelem poetismu — životu přítakávajícího básnického směru z dob české meziválečné avantgardy. Kromě jiného nachází u něj prvky absurdního humoru, dadaismu a surrealismu.

Česká avantgarda se nevyznačovala (na rozdíl od velké části např. francouzské) vypjatými či dokonce křečovitě přepjatými společenskými postoji, nýbrž prostá jakékoli ideologie, politiky či stranickosti, dala vzniknout ve 20. letech své ryze české variantě — poetismu. Ten je dle definice Karla Teigehe „uměním žít a užívat“. A u Jana Steklíka, ač vycházel z poválečného západního informelu, také nic z tohoto obsahově často chmurného směru nenajdete. Prost veškeré „zavilosti“ nabízí nám tvorbu plnou lyrické hravosti, i jiných důkazů o své chlapecké schopnosti být okouzlen a žasnout. Není i takhle imunita vůči módám a ideologickým „zařatostem“ důkazem bytostné příbuznosti Steklíka s Teigem a raným Nezvalem?

FENOMÉN ČESKÉ HOSPODY

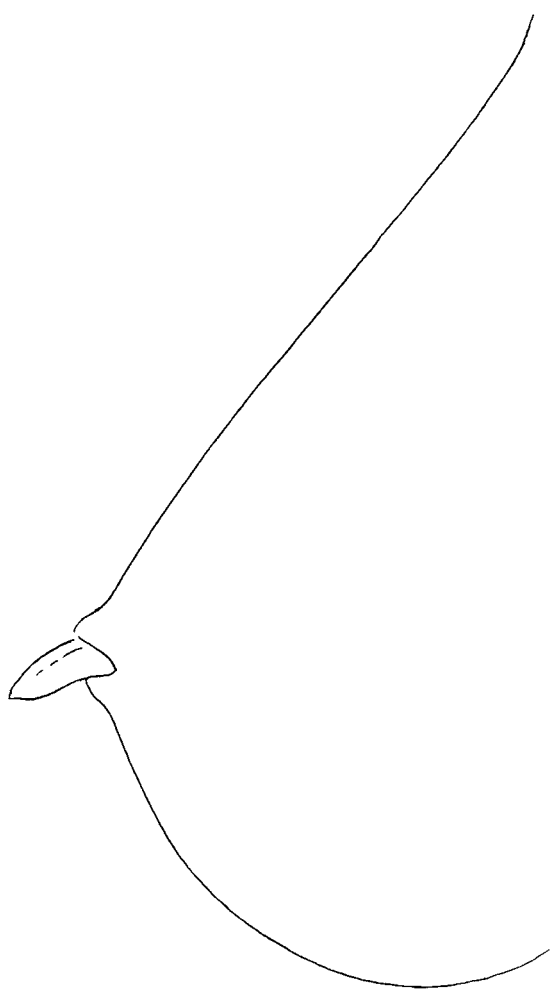
Zvláštním fenoménem v českém životě i kultuře s významem pro mužskou část české populace je hospoda. Do hospodských zařízení se český muž uchyluje jako do míst, kde může být sám sebou a kde se nachází mezi svými. Na rozdíl od bytu s manželkou a dětmi je mu krčma i místem, kde

se mu dostává uznání. Ať už při probírání vážných i nevážných otázek všehomíra anebo při hovorech „o fotbale“ či o ženských.

A nejen pouhým mužským útočištěm bývaly české hospody! Za normalizace, kdy se nedalo nic „kloudného“ dělat, byly i místem opravdového lidského setkávání — vyjmutým z šedi světa venku, světem pro sebe sama. Lidé byli odpočatí, měli čas, kamarádili spolu intenzivně a vymýšleli u hospodského stolu nejrůznější „ptákoviny“. Pro Honzu Steklíka, který se na přelomu 60. a 70. let začal věnovat v otevřené krajině land-artu, a s nárazem nových, „pookupačních“ poměrů pro něj možnosti veškerých veřejných aktivit zmizely, se právě hospody staly jeho „krajinami“. Tam prakticky přestál dlouhé „olověné bezčasí“ normalizace. Jedno, byla-li to brněnská Akáda, kde se setkával se „svými“ profesory, hospoda U Malinů v Ústí nad Orlicí anebo pražská hospoda U Svitáků. Steklík po každé rozvázně vychutnával své pivo, vždy jen pomalu „po hrabalovsku“ upíjel a rozprávěl se svými spolustolovníky. Přímo v hospodách kreslil anebo tam dával vzniknout svým bizarním nápadům. Ty uplatňoval ve své umělecké tvorbě — včetně té, již později mohl opět uplatnit i publicisticky.

PÁR PŘÍHOD K DOKRESLENÍ

Přesto že pochází z oblasti brněnské mytologie a ústním předáváním již ztratila kus historické přesnosti, je první příhoda roztomile „steklíkovskou“: V létě 1968 za ním do Brna přijeli přátelé z Anglie a Kanady. Traduje se, že jednou všichni seděli snad v restauraci U Cajplů na Běhounské ulici — lokále pověstném dobrou českou kuchyní a excelentním pivem. Po pár pivech s krémovou pěnou už se dostavila ta správná nálada a pocit pospolitosti, když

za vzdáleného řevu motorů a hřmotu železa začali do lokálu vbíhat a zase z něj vybíhat rozrušení lidé. Většina hostů naráz vyrazila ven. Hospodský zapnul rozhlas se vzrušenými reportážními vstupy před okupanty unikajících reportérů. Když došlo i Anglosasům, že Brno obsazují cizí armády, chtěli se také podívat, co se venku děje. „Vykašlete se na to,“ povídá Jan Steklík, „to my tady máme furt!“

Honzu Steklíka bylo často možno potkávat v hospodských zařízeních i na těch nejneočekávanějších místech. Tak jsme ho jednou na začátku deprimující normalizace zastihli dopoledne ve známé oáze flamendrů — v legendární malostranské hospodě U krále brabantského. Vraceli jsme se nevyspaní a v kocovině z nočního mejdanu u rockového discjockeye a fotografa Standy Tůmy: Bolek Polívka, Boris Hybner, mladá herečka Eva Trejtnarová a já. Seděl v ještě poloprázdném lokále u věčného pultu a kreslil něco na kusu papíru. Tehdy, nedlouho po rozdrčení Pražského jara cizími armádami, mohl ještě nějaký čas publikovat, ale časopisy, do kterých přispíval, byly jeden po druhém administrativní cestou „zastavovány“. Vždy občas — pomalu a s neskrývanou slastí — upil „pivečka“ a zálibně pozoroval jemné, roztřesené čáry své kresby — zřejmě se po ránu „vyladřoval“ po náročném večeru s přáteli v některém lokále. „Hele Bolku,“ povídá pojednou, „pohled tady — ta čára žije,“ ukazoval se zřejmou hrdostí obrys nějaké hlavy, obzvlášť poznamenaný třasem po prochlastané a nedospané noci. Setkání s tímto rázovitým hospodským „všudybylem“ nám prosvětlolo pošmourné, zkroušené dopoledne ještě víc než výše zmíněné pochutiny.

Uvědomil jsem si tehdy až dodatečně, že půlstoletí před Steklíkem — mistrem jemných linií, chodíval ke Králi brabantskému pravidelně mistr tlustých čar Josef Lada.

A JEŠTĚ JEDNOU OKLIKOU

Oklikou vede ke Steklíkovi i tahle vzpomínka: Na přelomu 60. a 70. let jsme jezdili skoro každý víkend s partou kamarádů „s holkama na chatu“. Jen málokdo se svojí přítelkyní — byla to doba veselé promiskuity a nezávazných vztahů. Nejčastěji se jezdilo na chatu Hynka Heřmanského vysoko v lesích nad Novým Městem na Moravě a nad Rokytnem. Ke konci své „československé existence“, těsně před svým vycestováním na Západ, jsem začínal mít jisté monotonie těchto „opiliád“ dost a snažil jsem se své poslední víkendy v této republice ještě o jeden rozměr rozšířit. Razil jsem myšlenku, že po fyzickém výkonu bude pivo v hospodě na Rokytně chutnat ještě mnohem víc a že nemůže být větší slasti než natáhnout pěší túrou utrmácené nohy pod stolem a dát si zasloužený dlouhý doušek! Leč můj návrh, abychom nejezdili vlakem až do Nového Města, nýbrž vystoupili někde blíže k Brnu a došli zbytek cesty pěšky, se pravidelně setkával s pramalým ohlasem. Ale jednou — když jsem tradičně neuspěl s propagandou pěšího výletu — se ke mně nečekaně přidala jedna půvabná dívka. „Objevil“ ji coby šestnáctiletou v závratném roce 1968 známý krasobruslař a šatlař Karel Fajfr (který pak koncem srpna 68 emigroval) a přivedl ji mezi nás do Vysokoškoláku. Jako jediná se uvolila jet „vlakem někam jinam“ a jít se mnou přes Vysočinu na chatu pěšky. Vzali jsme to „jinam“ důkladně: namísto na Tišnov a Bystřici nad Pernštejnem jsme jeli směr Česká Třebová a vystoupili ve Skalici nad Svitavou. Odtud jsme to namířili na Kunštát. A asi po hodině nás přivítalo náměstí v Halasově městě, kde vývěsní štít již otevřené hospody nás lákal dovnitř... A tam — znáte ten pocit — mnou projel smrtelný úlek a současně zaplavil nával radosti. V prázdné místnosti seděl u ranního žejdlíku a rozkreslené nádrovky jediný host — Jan Steklík,

který hned rozpráhl ruce a odsouval pro nás židle u stolu. Bylo mi jasné, že putovat dál na chatu se hned tak nebude. Honza byl s lidmi z pražského undergroundu hostem hrnčírů Lindovského, Vichy a Maxery v dílně Kunštátská keramika. Opustil ráno po špičkách po noční pitce porůznu pospávající „podzemníky“, aby se u prvního ranního piva věnoval v hospodě svým kresbičkám. Tomu byl s naším příchodem ale konec. Samozřejmě nás přemluvil „na jedno“. Pak to však byla dvě a potom tři a s narůstající řadou piv se mi se Steklíkem líbilo v hospodě čím dál víc. Dáša pila kofolu a pozorovala pro ni neznámého „mužička se zlomyslnými očkami a jízlivým úšklebkem“ — s rostoucím údivem, který se postupně měnil v sympatii.

I poté co jí po kdovíkolikátém pivě začal říkat opravdu nehezké věci. Svěřila se mi pak, že v ní ten zlý čertík z krabičky vzbuzoval touhu přivinout si jej za všechny ty ošklivosti na hrud' a hladit jej — groteskního „vzteklíka“ — po hlavičce: „Vytáhni prsa — já se ti na ně vybleju!“, byla asi ta největší „roztomilost“, kterou kreslíci publicista Dáše řekl. Ovšem s takovým výrazem, že se na něj nebylo možno zlobit!

V hospodě jsme samozřejmě zatměli, měl jsem v sobě už patnáct piv a zdálo se absurdní jezdit ještě na Novoměstsko. Steklík nás stáhl do jakési šalandy s palandami a strožoky. Početná, již dosti rozklížená a rozložená společnost Pražáků po nás klouzala zraky plnými nevlídné nevráživosti. „Pojďme odsud pryč!“ žadonila dívka Dáša, „nejsou to hodní lidé — podívej se, jak se dívají!“

Na autobusové zastávce bylo už po desáté. Síť dálkových spojů byla tehdy hustá, jízdné směšné a i z největšího „Zapadákova“ pozdě v noci, dokonce i časně zrána, jste se dostali, kam jste potřebovali. Bandu přátel jsme zastihli v nejlepší náladě v hospodě U Pavlíků na Rokytně. U krbu na Hynkově chatě to pak ještě „jelo“ až do bílého rána. Byla to svým

způsobem moje rozlučka, poslední bujarý víkend strávený s přáteli na Vysočině. Přesně o 16 dní později, 7. listopadu 1972 (kdy koncertem Rolling Stones v Ohiu končila zlatá šedesátá, kdy Richard Nixon slavil triumfální znovuzvolení a kdy na znamení triumfu v den 55. výročí VŘSR tonula republika po dlouhé době opět v rudém flóru), jsem překračoval hranice na Západ. Na dlouhá léta jsem se tak oddělil od Jana Steklíka a svých nejbližších kamarádů.

O autorovi:

Ladislav Plch (1945). Emigroval v roce 1972. Žil na mnoha místech, nejčastěji v Německu, kde studoval filologii a dějiny Střední Evropy na univerzitách ve Frankfurtu nad Mohanem a v Marburgu. Do Brna se vrátil v roce 1992. Působí jako publicista a překladatel. Je autorem publikací *Chrám svatého Mikuláše, Brno — procházky po stopách minulosti*, napsal také učebnici německé gramatiky a je spoluautorem knížky o historii a současnosti Žabovřesk.

Ladislav Vencálek

*Život v Brněnském večerníku
a okolí*

Nemohu podat historiografické sdělení, ani grafologicko-vševědný rozbor periodika nazvaného Brněnský večerník, anžto jsem v něm působil v období své puberty, tedy v letech 1969 až 1972 tuším, v době, kdy mne spíše než instrukce z MěstV KSČ zajímaly hodnoty půvabnější. Období toto nejlépe může charakterizovat má vlastní báseň z té doby.

Už dobrých deset let
se stravuju v menze
nikde se ti nedostane
tolika cukrových pohledů
tolika náhodných doteků
smetanovým řádrem
nikdo ti není tak často nabídnuto
to pravé jablko Evino
jako pod tím pokecaným stolem

Už dobrých deset let
se stravuju v menze

Vím
že se tam nemohu stravovat věčně

Jednou mi pohlaví
přestane sloužit

A taky vím, že psát takové a jiné pitomosti jsem mohl jen proto, že v Brněnském večerníku byli vesměs slušní lidé, i když téměř všichni byli — nebo v blízké budoucnosti býti měli, v KSČ. Brněnský večerník byl totiž oficiální tiskovinou Městského výboru KSČ (MěstV KSČ). Je pravda, že některým se podařilo vzdorovat. Třeba nejmladšímu z tehdejších přijatých, talentovanému Jiřímu Florianovi, též dnešnímu vydavateli internetového periodika musicopen.cz a trempíři Fedoru Skotalovi, ani bývalý hokejový reprezentant Jaromír Maixner nakonec nevstoupil do svazku se Stranou. Podařilo se to i mně, i když mi to, ostatně všem, dalo dost práce. Byl jsem totiž šéfredaktorem Jaroslavem Zástěrou přijat jako nadějný mladý kádr, z něhož jednou on, jakožto bývalý pedagog, vychová redaktora, který bude dělat straně čest a zároveň přispěje k čtenářské oblíbě periodika, do něž byl stranou dosazen. To byl úkol v podstatě neřešitelný. Jaroslav Zástěra to vydržel dva roky. Pak jsme se rozešli. Velmi, velmi rozladěně. Už jsme se fyzicky nesnášeli. Zástěra si myslím oddechl. Když mi oznamoval výpověď, třásl se mu poněkud jeho sytý hlas. Nebyl si jist, zda se nebudu bránit. Zda si nepůjdu stěžovat na Městský výbor KSČ a nepoženu to přes odbory... Měl to totiž na městském výboru nahnuté. Věděli o něm třeba, že se pral na nádraží s ajznbónáky, když v povznesené náladě vystoupil na opačnou stranu vlaku, taky se prý popral s vrátným na městském výboru a pokárán za to nebyl vrátný, ale Zástěra — pak jsme diskutovali, kdo je ve stranické hierarchii víc — zda šéfredaktor Brněnského večerníku, nebo vrátný na MěstV KSČ... Zástěrův zástupce Jiří Toman, kterého jsem při přípravě

tohoto povídání nedávno navštívil ve staré budově za autobusovým nádražím, pod jejímiž okny se vinou koleje nákladového nádraží, na kterých stojí desítky vyřazených vagonů — nádherná, zapomenutá část města... tak tedy Jiří Toman, který tam má nyní kancelář, vyhřívanou odněkud ze železniční výtopy, a v té kanceláři koriguje časopis Podnikatel a připravuje časopis městské části Slatina, říká, že to všechno dokumentuje staré přísloví: pod svícnem bývá tma, a dokládá též, že v prostorách domu, v němž byla redakce, naproti městskému výboru KSČ na Jakubském náměstí, nebyly štěnice, naopak, byli tam slušní lidé a dobrá parta... Patrně ano, neboť posudek, který mi Zástěra dal, mne překvapil. Byl více méně příznivý, říkalo se v něm, že mám všechny předpoklady dozrát v řádného člena socialistické společnosti...

KDO VŠECHNO TAM BYL... A JAK SKONČIL

Mohu-li PaedDr. Zástěrovi připsat něco dalšího k dobru, pak tedy především, že dal příležitost živit se novinami v Brně nejen mně, ale řadě mladých lidí. Zástěra přijal svěží básnířku Hanu Blatnou, později Švédovou a snad dvacetiletého dobrodruha Jiřího Floriana, který se dodnes toulá po světě a píše motoristické reportáže, půvabnou pětadvacítku Věru Rasochovou, která vám dnes nabídne zdravou výživu, byla tam Lída Lehká, milá, usměvavá baculka, která musela navštěvovat schůze KSČ po městě i ve fabrikách a psát o úspěších pracujících pod vedením KSČ, a to jí myslím nikdo nezáviděl, o Fedoru Skotalovi už byla řeč, jeho svobodomyšlný trampský duch naprosto nezapadal do koncepce stranického tisku, ale uměl psát a tak ho tam Zástěra držel... Fedor ovšem naprosto nevypadal jako zdivočelý trampský bohém, naopak, byl to velmi distinguovaný mladý muž, v oblečení vždy barevně sladěný, který

po akcích, kde se novinářům podávaly obložené chlebičky a minerálka, odcházel, aniž by i pozřel byt' jednohubku... na rozdíl od mnoha jiných... bylo to prostě pod jeho úroveň. V tom výčtu bych neměl zapomenout na Jarka Pelánka, který dával Večerníku definitivní tvář v tiskárně a odešel na těžkou chorobu velmi mlád... Chvilí tam pracoval i známý germanista Mojmír Jeřábek a jeden čas i pozdější primátor města Brna Richard Svoboda.

Do sportu přijal Zástěra divočáka Petra Kmenta, který se pak ztratil kdesi v Praze v televizi, hokejového reprezentanta Jaromíra Maixnera, ve Večerníku jako dopisovatel začal i Vladimír Čech, tehdy statný mladý inženýr, který si přivydělával jako instruktor plavání, dnes uznávaný hudební a divadelní kritik, jehož postihla neurologická choroba, takže jezdí na premiéry do Státní opery ve Vídni s invalidním vozíkem...

Z Rovnosti přešel do Večerníku při jeho vzniku Jiří Toman, přišel i starý mazák, sporták Pepek Švéda (kolik mu mohlo být? Čtyřicet?) Ale u toho jsem nebyl, začátky popisuje Jiří Toman takto:

„Zástěra, než přišel do Večerníku, dělal ředitele studentského domova na Cihlářské. Po šedesátém osmém, když strana hledala nové tváře, s nimiž by vplula do normalizačních časů, vzpomněla si zřejmě na Jaroslava Zástěru, a nabídla mu místo šéfredaktora Brněnského večerníku... A protože tam taky musel být někdo, kdo těm novinám rozumí, tak mně převeli z Rovnosti a do sportu vzali zkušeného Josefa Švédu. Zástěra se pak začal obklopovat mladými, politikou většinou nezatíženými kádry... Ale musím říct, že Zástěra nebyl podrazák. Byl to vlastně férový chlap a za Večerník a své lidi se na městském výboru vždycky bil, když něco ujelo, nebo když jste si vy mladí dovolili něco jakoby mezi řádky...“

Tady, s dovolením, než dám znovu slovo Jiřímu Tomanovi, budu opět osobní: jednoho dne, nemoha dospát, vydal jsem se do práce už v šest ráno, a co jsem viděl, sepsal jsem a do desáté, kdy byla uzávěrka, donesl Jiřímu Tomanovi. Tak jsem si na sebe upletl bič. Od té doby jsem musel každé ráno projít městem a naplnit rubriku Dnes ráno. Nebylo to jednoduché, ono se toho ve městě moc nedělo, obchody byly pořád tam, co byly, fasády se opravily tak dvě do roka a tak jsem třeba napsal, že na Zelený trh dovezli cibuli z nové sklizně, ale že si hospodyňky stěžují, že je uvnitř shnilá. Nadepsal jsem ty řádky: Cibule hnije zevnitř... bdělému oku Jiřího Tomana to nějak uniklo a pro mě to byl další hřebíček... Jednou, snad v době prvomájových oslav, jsem taky jako citoval z policejní kroniky, že v Lužánkách byla přepadena chodkyně, která se násilníkově ubránila tím, že začala jásavě volat hurá, což zločince tak vyděsilo, že z místa činu uprchl... Jindy jsem uvedl informaci z Dopravního podniku takto: Zpráva pro ty, kdož rádi jezdí parníkem: Od zítřka 28. t.m. žádné parníky nejezdí...

Řekl bych, že takovéto úlety přispívaly k jisté oblibě tehdejšího Večerníku, jehož náklad se pohyboval kolem třiceti tisíc. Objektivně to bylo ovšem dáno tím, a nyní opět cituji Jiřího Tomana: „...že jsme měli uzávěrku pro sport až skoro ve dvanáct hodin v poledne. Poprvé jsme na tom vydělali při olympiádě v Sapporu v Japonsku v roce 1972. (Tehdy tam hráli hokejisté Josef Černý, Richard Farda, byli tam bratři Holíkové, krasobruslař Nepela)... ČTK ty zprávy dodávala ráno, když už ostatní měli po uzávěrce. My jsme byli jediní, kdo přinesl výsledky. Prodavači a kameloti, tehdy jsme měli kameloty, vycházeli do ulic při odchodu první směny z práce a těsně před příchodem druhé, do Brna jezdilo za prací na druhou směnu možná deset tisíc lidí,

tehdy šel náklad nahoru o několik tisíc. Ale měli jsme dobrý sport, soudničku, staré pohledy na Brno z nepřeborného archívu pana Mariánka, Jiří Florian a Marcela Válková obětavě jezdili po kraji o víkendech a v pondělí jsme mívali reportáž třeba o motocyklových závodech nebo a nějaké místní slavnosti, no, kamarádi ze Zbrojovky, protože já jsem přišel do Večerníku ze Zbrojováka, mi říkali, víš proč vás lidi kupují, protože vy máte v novinách h... ale v ostatních mají onoho... třikrát víc... Druhý boom večerníku byl v době první války v Zálivu na přelomu roku 1990 a 91, to jsme dosáhli až na čtyřicet tisíc... Ale to taky bylo poslední vzepjetí, večerník pak koupili Francouzi, kteří doufali v zisk, v tu dobu se ale vyrojilo tolik nových tiskovin, že Brněnský večerník už neměl šanci a zanikl..." říká Jiří Toman.

ALE NEBYLA TO JEN SRANDA

Ale aby to nevypadalo, že práce a život ve Večerníku v těch dobách byla samá legrace. Tož pravda, byla, třeba na výjezdních zasedáních na chatu dnešního Sokola do Heroltic, kde probíhalo školení v opékání kuřat a degustace piva za účasti rodinných příslušníků atd... Ani nevím, jakou výmluvu si pro chabou účast na těchto školeních nacházel Jiří Kučera...: „Byl to kovaný straník, dosazený z MěstV KSČ, aby dohlížel,“ říká Jiří Toman. „Před ním se taky nežertovalo, všichni si dávali pozor... A taky se nedalo od něj čekat, že něco napíše, dodával většinou jen zprávy o zasedáních komunistů ve fabrikách nebo přepisoval něco odnaproti, z městského výboru.“ Jaké bylo překvapení, když jednoho dne donesl Zástěrovi pěknou povídku, hned se taky ocitla v novinách. A o týden později další. Smůla byla v tom, že jsem tehdy četl Světovou literaturu. No a tam jsem je našel. Kučera je trochu zkrátil, ale jinak

slovo od slova... Tak jsem ten časopis přinesl Zástěrovi... Zástěra si Kučeru zavolal... Jak se ti dva porovnali nevím, ale nejen mne, ale i kolegy myslím překvapilo: ten chlapík se mi nemstil...

Mezi brněnskými novináři ovšem spolupracovníci státní bezpečnosti byli. Na vlastní kůži jsem to poznal po zájezdu do Ruska, někdy na počátku sedmdesátých let, kam byl z Brna vypraven vlak družby. Nálada byla všeobecně dobrá, v kupé jsme hráli mariáš, na pokojích se popíjelo, na družebních akcích také, jednou jsme byli v nějakém textilním závodě a já jsem se tam rozpovídal, děvčatům v šátcích jsem, já blbec, vysvětloval, že to, co pro sovětského člověka je Lenin, to pro nás je Masaryk... Po návratu jsem dostal pozvání na Leninku..., tam věděli všechno. Nejen o Masarykovi, ale taky, že když všichni šli na Rudé náměstí na slavnostní přehlídku a oslavy Velké říjnové, tak já jsem prohlásil, že se na to podívám v televizi, taky věděli, že jsem nešel ani za soudruhem Leninem do mauzolea... Přemýšlel jsem, kdo to mohl všechno látnout... Pověděl si se mnou takový mládenec... Překvapivě dlouho jsme šli chodbami Leninky až do zcela prázdné místnosti, jen se dvěma židlemi a stolem. Čekal jsem, co bude... Nebylo nic, vyprovodili mne z budovy a já jsem si řekl, že to půjdu spláchnout do Kontíku, tedy do hotelu Continental... a koho tam nevidím... onoho mého mladého vyšetřovatele, opatřeného černými brýlemi, v rozhovoru s jedním z redaktorů Rovnosti, s nímž jsme v kupé mastili karty... Mám napsat jméno?

Ale jakési důsledky to mělo. Po nějakém čase jsme se ženou žádali o devizový příslib a povolení cesty do Itálie s Čedokem tuším. Odpověděli mi, že má cesta není v souladu se zájmy Československé socialistické republiky. Cítil jsem jistotu hrdost.

VOGASTISBURK OBJEVEN...

Samozřejmě, že jsem přemýšlel — mám to zapotřebí? Takhle se doprošovat a zapírat sám sebe...? Já jsem sice nemusel psát o zasedáních ÚV nebo KV anebo o jiných stranických událostech, na to tam byli jiní, ale přece jen... měl jsem rodinu... byl jsem šedá zóna? Prodával jsem se? Ale spíš si myslím, že většina těch, co byli ve večerníku, zejména mladí, o tom moc nepřemýšleli. Ostatně, záhadou byl sám Jaroslav Zástěra. Za války jako student vyráběl a roznášel letáky a zavřeli ho a byl odsouzen na devět let a údajně měl před popravou, když ho z koncentráku v Bayreuthu osvobodili Američani. V roce 1947 obdržel od prezidenta Edvarda Beneše Československou vojenskou medaili za zásluhy I. stupně a v roce 1948 Československý válečný kříž z roku 1939. Ve dvaapadesátém chtěl utéct, ale byl opět zatčen, a propuštěn a zřejmě rehabilitován v pětapadesátém. Pak studoval dějiny pedagogiky na tehdejší Universitě Jana Evangelisty Purkyně, dnes Masarykově, no a pak se stal šéfredaktorem Brněnského večerníku. Strana se mu pak za všechno odvděčila, někdy ve dvaasedmdesátém, za normalizace, byl vyhozen z Večerníku i Svazu novinářů. Dal se pak do bádání a přišel s ohromující teorií, že Znojmo a tamní rotunda, nacházející se v areálu pivovaru, byla centrem Velké Moravy, že je v ní pohřben svatý Metudek a že existuje přímá vazba Sámovy říše na říši Velkomoravskou a knížata namalovaná v rotundě nejsou Přemyslovci, ale právě ona knížata, chybějící článek dějin, dokonce že Znojmo je onen hledaný a nenalézáný Vogastisburk, kde kníže Sámo na hlavu porazil Franky... Do kteréhožto mumraje jsem se s chutí zapojil. Jednoho dne totiž, v polovině sedmdesátých let, to už jsem byl ve Svobodném slově, u nás doma kdosi zazvonil a on za dveřmi Jaroslav Zástěra a: „...Ladi, mám pro vás velký úkol... Nevidím v Brně nikoho jiného, kdo by to dokázal...“

a předestřel mi tu nádhernou teorii a mně se moc líbila, v duchu jsem viděl tu scénu: Sám se zástupem svých bojovníků, po boku maje jednu z nejoblíbenějších svých dvaceti manželek, mocným hlasem přibíjí do prachu vyslance Franků Sichária: „Pakliže my jsme pohanští psi, je nám dovoleno kousati vás, křesťany, do lýtek...“ A tak jsem pomáhal Zástěrovi s formulacemi, jednou jsem ho dokonce zavedl do pražské Akademie věd za doc. Robertem Kvačkem, s nímž jsem se znal ze seminářů socialistické strany, kde nám skvěle přednášel. Kvaček si přečetl Zástěrovo dílko, tuším Původ péřové koruny, což ho tak dojalo, že se jal běhati po ústavu a volal: Vogastisburk nalezen, Vogastisburk nalezen!

Zástěra také dokázal, že homole, na níž stojí znojemská rotunda, patří dnes k nejprovrtanějším skalkám v republice. Stalo se na příkaz tehdejšího ministra kultury Milana Uhdeho, který, když se jednalo o to, zda je tam pohřben sv. Metoděj, či ne, prohlásil: „Musí se to konečně rozhodnout, padni komu padni,“ kteréžto úsloví se stalo v ústech politiků tím nejpoužívanějším, když nevědí, z které do které. Jaroslavu Zástěrovi se sice nepodařilo dokázat, že centrum Velkomoravské říše bylo ve Znojmě, ale díky jemu zmizely od rotundy pivní sudy, všechno v okolí se upravilo a on se stal čestným občanem města.

JAK VEČERNÍK ZAŠEL

Do Večerníku pak místo Jaroslava Zástěry byl dosazen Josef Korger. Byl cele oddán straně. Myslel to všechno vážně: „Jednou jsem ho potkal, nesl obří fasciكل lejster. Vidiš, řekl mi s hrdostí, to všechno budeme projednávat na plénu městského výboru... A když se budoval podchod u nádraží, tak, tuším Věra Rasochová, měla pořád připomínky, dožadovala se vysvětlení, jak tam budou jezdit maminky

s kočárky a vozíčkáři, na to ovšem vysvětlení nebylo, zato Josef Korger se rozčílil: Soudružko, strana rozhodla a tak to tak bude. Strana není diskusní klub! Ale musím říct,“ dodává Jiří Toman, „že Korger nikdy nepřekročil meze slušnosti. Obhajoval své zaměstnance a nevím o tom, že by někomu ublížil“

Z lidí, kteří tehdy pracovali v novinách a ve Večerníku, bych ještě rád připomenul fotografa Miroslava Machu. Nebyl v KSČ, jednak pro svůj věk — bylo mu kolem padesáti — takže nebyl perspektivní, a pak, na první pohled to byl aristokrat ze staré školy. Chodil v tmavém obleku a kravatě kamkoli, i při fotografování, v obleku lezl i na sám vrcholek televizního vysílače na Kojálu... Udělal stovky a možná tisíce fotografií Brna padesátých, šedesátých a sedmdesátých let a je velká škoda, že se nezachoval jeho archiv. Machovi byli bezdětní, snad proto si pan Macha zamiloval krásné sestry Šafránkovy, co bydlely a snad ještě bydlí nedaleko, na Orlí, a měl je jako své dcery. Tu mladší si brával s sebou, když fotografoval Brno... Nikoli kvůli pózování, ale kvůli větvičce. Zdenička mu držela před objektivem nějakou haluz, obvykle rozkvetlou, a obrázek byl pěkně zarámován. Od pana Machy jsem se naučil základní fotopoučku, že vždy fotíme přes něco na něco. A že k tomu je vždy potřeba pěkné dívčiny... Pan Macha vypadal tak, že ani Zástěra si naň nedovolil zvýšit hlas... Pan Macha zemřel ale záhy na ošklivou nemoc a je pohřben ve Slatině.

Sídlo Brněnského večerníku na Jakubském náměstí mělo velkou výhodu — bylo uprostřed města a hned vedle bylo divadlo U Jakuba a hotel. V tom často přebývali umělci. Nevím, jak je to možné, ale dopoledne, když měli volno, zašli často do redakce — nejprve na pozvání, na rozhovor, a pak chodívali sami od sebe. Bývali tam pánové Smoljak

a Svěrák, taky Jaroslav Marvan a nejčastěji Miroslav Horníček, který tehdy hostoval v Brně, neboť Prahu měl zakázanou. Nejprve to bývala velká událost, ale postupem času se to jaksi zvrstlo — většina redaktorů cítila jakýsi ostych a nevěděla, o čem si s panem Horníčkem povídat. On byl většinou vtipný, nešetřil bonmoty a v podstatě nikdo z redaktorů mu nemohl sekundovat. Až na Kubecku. Marie Kubecová nebyla ovšem redaktorkou, ale administrativní pracovnící a byla od huby. Ostatní se většinou odporoučeli, vymlouvajíce se na uzávěrku nebo jinou neméně důležitou činnost. Kubecka měla bohaté zkušenosti vlastní i cizí a tak mleli s panem Horníčkem páté přes deváté a oběma bylo dobře. Kubecka jediná zachraňovala reputaci nás, redaktorů Brněnského večerníku. Budiž jí aspoň tímto poděkováno.

Po Josefu Korgerovi přišla do Večerníku soudružka Danuše Šklíbová, povoláním učitelka, myslím, že se do školství zase vrátila, a pak ještě nesoudruh Petr Hoskovec... No a pak zazvonil zvonec a Večerníku byl konec.

ZÁVĚREČNÉ PODĚKOVÁNÍ

Pokud jde o mně, nějaký čas jsem byl bez práce, už jsem uvažoval o návratu mezi osvětlovače do brněnské Reduty, kde jsem na počátku šedesátých let strávil několik let, ale pak se z Prahy ozval šéfredaktor Svodného slova Jan Machoň, že mne berou a že mám hnedle nastoupit u nich, v hlavním městě... Ve Svobodném slově jsem prožil pěkná léta. I rok 1989 a všechnu tu slávu, kdy lidé do redakce na Masarykově ulici nosili buchty... a náklad Slova přesáhl 600 tisíc, z toho 250 tisíc jen na Moravě. Žel, přišel i pád a přímo vytunelování tohoto média včetně toho, co za první republiky nastrádala strana Národně sociální a pro českou kulturu vytvořilo vydavatelství Melantrich, a později

držela Čs. strana socialistická... Neumím si vysvětlit, proč takhle strana slušných lidí takhle dopadla. Nemohou souhlasit s tím, že to byli jen přísluhovači... Ale to je jiná kapitola a na její zpracování ještě nedošlo.

Chtěl bych se zmínit ještě o jednom jméně, jemuž vděčím za to, že jsem se dostal k redaktorskému či novinářskému povolání, což bylo mou spásou, neb jsem nic praktického neuměl. Ostatně i jeho osudy a působení dává obrázek o brněnské žurnalistice: Ladislav Chmel. Na počátku devadesátých let si vybudoval poměrně významnou pozici mluvčího brněnské radnice. Někdy to vypadalo, jako že město řídí on, nikoli primátor Mencl. Jednoho dne, přímo na radničním brífinku, došla primátorovi trpělivost a svého mluvčího vykázal ze sálu. Odejděte okamžitě! volal... Dlužno dodat, že oba si byli do jisté míry podobní, oba mají stejnou, napoleonskou postavu... Zdeněk Chmel má dnes vydavatelství, připravil přehled brněnských osobností a vydává i romantické paperbacky a detektivky. Tehdy v šedesátém devátém byl zaměstnán v Rovnosti a bokem jako melouch vyráběl na koleně časopis Zálesák, který přečkal normalizační řádění, neb to byl měsíčník, který vydával Svazarm. Vydrželi i Zálesáci, neboť se nepodobali ani skautům, ani trampům, ani Brontosaurům, byli drsní, přespávali v lesích a vedoucí Rostislav Zabloudil (dnešní cestovka Zabloudil na počátku Lidické) měl spásný nápad, vymyslel pochod zálesáků Dukla–Praha, no a Zdeněk Chmel, aby všechno nemusel spísovát sám, vypsál konkurs na redaktora toho Zálesáka. Vzal mě — a tak mu tímto taky děkuju. S lehkým srdcem jsem opustil umělce v Redutě, na které jsem svítil z jevištního mostu, aby byli vidět, a začal se učit psát na stroji...

Chmel, Zástěra, Machoň... ne nadarmo se říká, že párkrát za život potkáš lidi, kteří ti podají ruku... Tihle tři, každý

z jiného těsta, to udělali — a ať byli jacíkoli, já jim mohu jen poděkovat.

O autorovi:

Ladislav Vencálek (1936). Vystudovaný geolog. Založil chomutovské Divadélko v podloubí a působil v něm jako textař a scénárista. Stál i u počátku brněnského Divadla X. Od konce šedesátých roků novinář. Převažnou část profesního života strávil ve Svobodném slově. Byl rovněž editorem časopisu Bariéry, revue Konec konců, Literárních novin, připravoval časopis Generace a přispíval do celé řady periodik. Dnes jeho články pravidelně nacházíme v měsíčníku KAM.

Václav Štěpánek

Vědička

Časopis *Věda a život* patřil k Brnu neodmyslitelně od roku 1934. Vycházel i po celou dobu let válečných, teprve „vítězný únor“ na šest let — do roku 1954 — jeho vydávání přerušil. Na založení se podílel mj. Karel Čapek a někteří redaktoři Lidových novin, hlavní slovo v něm ale vždy měly osobnosti (nejen) brněnského kulturního a vědeckého života.

Již sám název napovídá, co bylo jeho cílem. Měl zpřístupnit výsledky vědeckých bádání „životu“, tedy referovat populární formou o vědě tak, aby si širší čtenářská veřejnost dokázala udělat představu i o jejich nejodtažitějších formách. Jeho hlavní devízou byla multioborovost. Zájemce v časopise našel články přibližující nejnovější výzkumy jak např. v atomové fyzice, tak třeba v historii, archeologii či uměnovědě. A nechyběl přitom ani kulturně-literární rozměr. Čtenář časopisu tedy mohl získat vzácně komplexní přehled o dění ve světě vědy, který v současné době — vzhledem k tomu, že časopis zanikl v roce 1991 — chybí.

Do redakce časopisu jsem se dostal zcela náhodou, a to v roce 1986, zásluhou přítele Jana Steklíka. O práci ve *Vědě a životu* mi jednou řekl v Akademické kavárně. Seděl jsem s ním u stolu v náladě zcela mizerné, způsobené tím, že

jsem již delší dobu neměl práci, a s obavou proto vyhlížel každou další policejní „šťáru“, které byly v prostředí bohémského sídla a shromaždiště „Akády“ na denním pořádku. Obvinění z tzv. příživnictví, jak bylo v dobách reálného socialismu označováno vše, co se jakkoli vymykalo ze státem stanoveného povinného pracovního procesu, se nade mnou vznášelo jako černá můra. Příklad Ivo Garguláka, svérázného sochaře a typické figurky „Akády“, „Čápa“ a dalších okolních podniků, který si za tento „trestný čin“ odseděl dohromady pět let, nebyl povzbudivý. Moji náladě nepřidala ani konzumace místních nepřilíš kvalitních opojných nápojů, kdy s každou novou objednávkou se ztenčovala má již tak malá finanční hotovost. Jan se již léta pohyboval na okraji okrajů tolerované umělecké scény a finančně se protloukal neuvěřitelně těžce. Proto měl pro mé problémy pochopení. Poměrně slušný přivýdělek mu tehdy kupodivu již několik let poskytovala spolupráce právě s redakcí Vědy a života. Do tohoto časopisu začal Jan spolu se svým nerozlučným přítelem Karlem Neprašem kreslit někdy v roce 1967, kdy se jeho šéfredaktorem stal filozof a literární vědec Oleg Sus. Honza se tehdy nasmazatelně podílel i na vzhledu dalšího slavného brněnského periodika Host do domu. Nicméně v roce 1970 byl spolu se Susem a mnohými dalšími z redakce Vědy a života „vyakčněn“. Tehdejší normalizační šéfredaktor, jehož jméno již upadlo do oprávněného zapomnění, jej přitom označil jako „surrealistického“ výtvarníka. Dveře do redakce tak měl uzavřeny až do počátku 80. let. Tenkrát jej na přímiluvu tehdejšího redaktora doc. Jana Macků, dalšího z filozofů, který v redakci pracoval po svém vyhození z brněnské filozofické fakulty, přizval ke spolupráci nový šéfredaktor časopisu František Kala. Absolvent prvorepublikové obchodní akademie, znalý několika jazyků, jistě nebyl šéfredaktorem

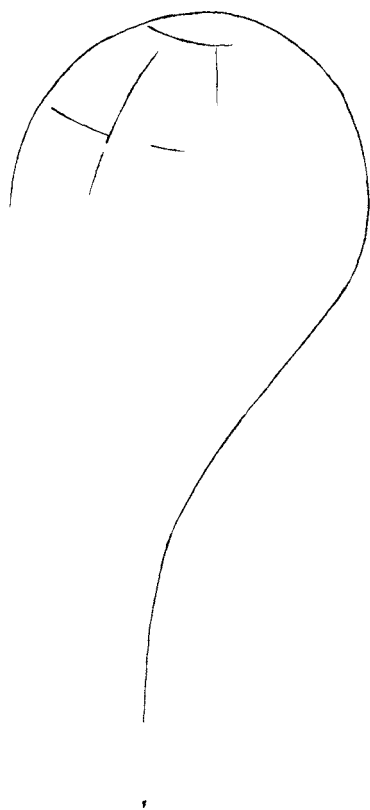
charismatickým jako kdysi Oleg Sus, chyběl mu rozhled, který redakci poskytoval Jan Macků, nicméně se Honzu i se všemi jeho politickými „škraloupy“ nebál do redakce uvést. A časopis na tom jenom vydělal. Díky jeho kresbám, přičiněným vždy přesně na míru toho kterého článku, byl na první pohled rozpoznatelný a získal tak jedinečné grafické poznávací znamení. Věhlasný byl zejména Steklíkem ilustrovaný jazykový sloupek „Jazyčník“, jež kdysi vymyslel Oleg Sus a měsíc co měsíc naplňoval češtinář prof. Dušan Šlosar. Do časopisu díky Kalovi (možná však i někomu nad ním, ale to se mi nepodařilo nikdy zjistit) mohli psát či překládat mnozí, kteří by si jinde „ani neškrtili“. Přicházeli sice kvůli psaní pod zkratkami o „autorskou slávu“, nicméně získávali na poměry velice slušné honoráře, což oživovalo jejich skrovné výdělký z činností, k nimž byli z různých důvodů po „normalizaci“ „odsouzeni“. Jako jazykového korektora nechával Kala přivydělávat také dalšího normalizačně vyhozeného pedagoga, literárního historika a kritika doc. Jiřího Rambouska.

František Kala navíc radám a doporučením Jana Steklíka dopřával sluchu. A Jan věděl, že v redakci potřebují někoho na záskok. Doporučil proto mne, byť můj „farářský“ původ nebyl zrovna dobrým vysvědčením pro redaktorskou práci. Kala mne kupodivu přijal a tak začala má patnáct let dlouhá kariéra redaktora, která mne po zániku Vědy a života, přivedla do Lidové demokracie a po jejím neslavném konci nakonec do environmentálního časopisu Veronica. S tím ovšem redakce Vědy a života spolupracovala již od jeho prvního čísla v roce 1986...

Redakce Vědy a života tehdy sídlila ve čtvrtém patře výstavného domu na Dominikánském náměstí. Z jejich tří místností přímo dýchala historie. Nábytek v nich pocházel prakticky kompletně z bývalé redakce Lidových novin.

Ve skříních tuto skutečnost dokumentovala patřičná evidenční razítka. První místnost sloužila jako sekretariát, v němž kralovala dobrá duše redakce Jarmila Šikulová. Její manžel Jaromír, jenž působil na veterinární fakultě, zůstával i přes svůj pokročilý věk pouze při „základním“ akademickém titulu, neboť se kdysi v rozhodujících chvílích, určujících další kariéru, „špatně vyjádřil“. Po roce 1989 za to byl ovšem odměněn titulem doktor honoris causa. Patřil v té době nicméně ke kmenovým členům pracovní redakční rady či, jinak řečeno, redakčního kruhu, v nichž bylo lidí podobného osudu celá řada. Šikulovi byli vinaři, Jarmila pocházela z Polešovic, kde také měli vinohrad, takže v redakci nebyla nouze o dobré víno, což mj. vytvářelo předpoklad pro vznik zajímavého kulturního milieu, jímž byla redakce proslulá: pravidelně se v ní scházeli „na kus řeči“ jak nejrůznější brněnští výtvarníci, tak široká brněnská spisovatelská i vědecká obec. V sekretariátu seděla ještě písařka Jana Šašková. V dobách, kdy se o počítačích v reakcích nikomu ani nesnilo, byla důležitou osobou, která přepisovala často ještě rukopisně dodané příspěvky či zredigované texty tak, aby se v nich sazeči v tiskárně vyznali.

Druhou místností byla vlastní redakce, v níž kromě mne seděli ještě další dva redaktori — oba doktoři filozofie, Eva Kvitová a Jiří Cicvárek, predestinovaný na šéfredaktorské místo po F. Kalovi, jež zaujal asi půl roku po mém příchodu. Později se proto na jeho bývalém místě v redakci vystřídali jako redaktori Aleš Fintajsl a Ctirad Šikula. V místnosti stál také dlouhý stůl a kolem něj řada starých thonetek. To bylo místo, kde jednou měsíčně zasedala dělná redakční rada. Skříně i ozdobné skleníky byly plné nejrůznějších slovníků, po stole se povalovaly časopisy příbuzného obsahu (např. *Science et Vie*, *Science et Avenir*, *Bild der Wissenschaft*, *National Geographic*, *New Scientist*, *Élet es*

Tudomány, Nauka i žizň aj.) z mnoha zemí na západ, jih i východ od našich hranic. Redakce, ať již výměnou nebo díky nějakým státním příspěvkům, dostávala celou řadu populárněvědeckých žurnálů z celého světa, což bylo pravé vědecké bohatství. Celá jedna rubrika časopisu se proto také skládala z vybraných překladů z těchto časopisů, což tehdy byla pro čtenáře jedna z mála možností dozvědět se, co se děje ve vědeckém světě na západ od našich hranic...

Konečně třetí místnost s nádherným psacím stolem, za nímž kdysi sedával šéfredaktor Lidových novin, patřila vedoucímu redaktorovi, který v ní čas od času musel přijímat šéfa nakladatelství Horizont, jež časopis vydávalo, či vedoucí činitele tzv. Socialistické akademie, pod jejíž křídla nakladatelství a tedy i časopis patřily. Byla to organizace, která se starala o „vzdělávání pracujících“, jakási obdoba současné Univerzity třetího věku, v rámci níž se ovšem občas dařilo přednášet i o věcech veskrze „nesocialistických“. Jednou z nich byla např. přednáška o Cyrilu a Metodějovi, s níž jsme s kolegou Liborem Janem, pozdějším šéfredaktorem brněnského vydání Lidové demokracie a stávajícím profesorem historie brněnské filozofické fakulty, objeli při příležitosti 1 100. výročí Metodějova úmrtí velkou část jižní Moravy. Představitelé Socialistické akademie i nakladatelství Horizont, které vydávalo řadu docela zajímavých edicí, patřili k typickým komunistickým funkcionářům své doby, pro něž tato místa představovala přestupní stanice do vyšších stranických postů. Obvykle byli již dost poznamenáni letitým funkcionářským pitím. Zřejmě ale právě pro tu pomíjivost jejich funkčních období do práce redakce prakticky nezasahovali.

Směrování časopisu měla určovat redakční rada. Ne ta dělná, která se pravidelně měsíc co měsíc scházela v místnostech redakce, ale jakési virtuální těleso, složené z patřičně

otitulovaných vědeckých koryfejí té doby, k jejichž předpokladům patřilo minimálně členství v krajském výboru komunistické strany. Nevzpomínám si však na žádné zasedání tohoto „vrcholného“ orgánu, jež by bylo určeno pro redaktorský plebs. Ke stanovování strategie rozvoje časopisu našťestí toto grémium nemělo ani chuť, ani čas, a náplň čísel tak vycházela prakticky výhradně ze zasedání oné „malé“ redakční rady, složené převážně z vědců a spolupracovníků, kteří do pater stranické politiky nenakukovali ani z povzdálí. Mnozí z nich „ustrnuli“ na titulech, které získali do roku 1968.

V čele redakční rady zasedal jediný z tehdy prominentnějších vědců, přírodovědec prof. Zdeněk Laštůvka. Lékařské vědy a biologii zastupoval prof. Jan Šmarda, syn věhlasného botanika doc. Jana Šmardy, který zasvěcoval do tajů přírody jižní Moravy básníka Jana Skácela a prozaika Jaromíra Tomečka, a bratranec básníka Ivana Blatného. K doktorskému „cechu“ patřil také hygienik (a horolezec) MUDr. Zdeněk Franc a prof. Anton Kollár, mj. náš asi nejvýznamnější sběratel naivního umění. Barvitou osobnost redakční rady představoval prof. Dalibor Povolný, entomolog, polyglot, amatérský herec a operní zpěvák, zřejmě jediný Čech, který dostal za zásluhy o „rozvoj afghánské entomologie“ v klidných dobách, kdy ještě v Afghánistánu vládl král, od tamního panovníka masivní zlatý prsten... Díky Povolnému na zasedáních rady nechyběl nikdy humor. Dalibor byl schopen přeložit jakkoli dlouhý článek pro rubriku monitorující zahraniční časopisy do druhého dne. S korekturami a kontrolou svého textu se ovšem nikdy nezatěžoval, obvykle byl proto po vyjití časopisu vždy velmi příjemně překvapený, jak „pěkně to přeložil“. Pravda, mnoho hodin redakční práce při tom vždy přehlédl, nicméně neúmyslně... Práci redaktorů jinak totiž velmi cenil. Humanitní

vědy zastupovala v redakčním kruhu nerozlučná, ovšem povahově diametrálně odlišná dvojice — Radislav Hošek, historik starověku a vynikající znalec antického Říma, a filozof Petr Horák. Oba prvořadí odborníci, první ovšem krevnatý člověk, jenž dokázal užít života, druhý typický kabinetní vědec, žijící poněkud mimo realitu, jak už to tak u filozofů často bývá. Jejich jemné špičkování bylo kořením jakéhokoli setkání s touto dvojicí. Historiky zastupoval také Dušan Uhlíř, v té době ředitel Muzea města Brna a přední badatel napoleonského období. Na redakční radě se občas objevil také historik Moravy Josef Válka, jehož knihy tehdy vycházely pod cizím jménem. Techniky zastupoval pracovitý a svědomitý doc. Jan Žák, astronomy Zdeněk Pokorný z brněnské hvězdárny... Kromě nich v redakčním kruhu působila řada překladatelů — mj. Pavla Váňová či Petr Procházka, vnuk folklórní legendy — zpěvačky Marie Procházkové ze Strážnice...

Tento dělný kruh dokázal časopis z části zaplnit vlastní silou, jejich kontakty v široké vědecké obci pak umožnily sehnat pro každé téma odpovídajícího odborníka a tak redaktorům usnadnit práci. Redakce přitom disponovala vlastním cenným fotografickým archivem, plným snímků již zesnulých autorů zvukných jmen (K. O. Hrubý, Vilém Heckel, Jan Pikous, Jan Beran, Miloš Spurný aj.), spolupracovala však také s žijícími fotografickými legendami, mj. s Vilémem Reichmannem, Milošem Budíkem, který byl kdysi v časopise zaměstnán jako fotografický redaktor, s fotografem pralesů a Karpat Rudolfem Jandou či s Lubomírem Zelinkou, Tomislavem Pivečkou, L. D. Holanem... Po zániku časopisu se mi podařilo kompletní fotografický archiv, který v redakci vznikl řadu desetiletí, převést do časopisu Veronica, kde se nachází dodnes. Grafiku časopisu obstarával dlouhá léta Bohumil Havlíček.

Neoficiální pracoviště měla redakce v „Neptunu“. Tato nepřiliš útulná restaurace, bufet a vinárna v jednom, jež se nacházela naproti redakci v pasáži Jalta, v níž navíc měli pouze lahvové pivo, byla svědkem doher mnoha redakčních rad, často se v ní redigovaly na poslední chvíli došlé příspěvky, Jan Steklík v ní mnohdy kreslil chybějící obrázky... Ani Neptun ani časopis nepřežily bouřlivou dobu počátku budování novodobého českého kapitalismu. Na rozdíl od vinárny, které snad ani není škoda, však Vědu a život žádné nové periodikum nahradit nedokázalo. Jinde ve světě, a to i v tom bývalém socialistickém, „partnerské“ časopisy „Vědičky“ (jak náš časopis s láskou nazýval Steklík), stále vycházejí. Kartotéku autorů časopisu i seznam předplatitelů mám stále doma. Co kdyby jednou...

O autorovi:

Václav Štěpánek (1959). Jako redaktor pracoval v časopisu Věda a život a deníku Lidová demokracie, jako šéfredaktor v ekologickém časopisu Veronica. Nyní působí jako historik na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty MU. Vyučoval též na Bělehradské univerzitě. Ze svého pobytu ve válečné Jugoslávii vydal knižně sbírku reportáží a úvah Zápisky z doby bombardování. V těchto dnech mu vychází historická monografie Jugoslávie — Srbsko — Kosovo. Kromě toho je autorem a spoluautorem jedenácti monografií o historickém vývoji jihomoravských obcí.

Jana Soukupová

*Samizdatový Host byl dílem
jediného člověka*

Samizdatový občasník Host začal v Brně vycházet v roce 1986. Navazoval na slavný literárně-kulturní časopis Host do domu, který přicházející normalizační režim v roce 1970 definitivně zakázal.

V samizdatových podmínkách je ovšem obtížné hovořit o normální redakční práci a provozu. Vydávání samizdatového časopisu bylo samozřejmě riskantní, hrozily nepodmíněné tresty odnětí svobody za oblíbené paragrafy, většinou za pobuřování nebo podvracení republiky. Proto se takových aktivit nejčastěji ujímali lidé z řad disentu a signatářů Charty 77, kteří takzvaně „neměli co ztratit“.

Také samizdatový Host stál i padal právě s jedním z char-tistů. Vydávání, redakci a celou výrobu i distribuci vymyslel a do provozu uvedl Dušan Skála a jeho rodina. Tedy i jeho obětavá a na výrobě Hosta se podílející žena Jitka. Protože nikdo další není tak klíčovou — či vlastně jedinou podstatnou osobou této éry časopisu Host, je třeba popsat životní osudy samorosta z Hodonína blíž.

RODINA DUŠANA SKÁLY

Dušan Skála se narodil 24. prosince 1954 v Hodoníně v rodině civilní armádní zaměstnankyně a řídicího školy, který

původně vystudoval strojní průmyslovku a ve čtyřiceti si dálkově dodělal vysokou.

Otec byl po roce 1968 normalizačním režimem profesně postižen, protože ho jako komunistu, který protestoval proti okupaci, i s celým tehdejším vedením závodu Jihomoravských trubkáren a tažíren ve Veselí po prověrkách degradovali, samozřejmě i platově, a vyhodili ho také z partaje. Dušanovu matku ze strany kupodivu nevyhodili, nepřišla dokonce ani o práci v armádě, když její syn na podzim roku 1978 podepsal Chartu. Ale v roce 1979 už si režim došlápl i na ni na přímý telefonický příkaz ministra národní obrany Martina Dzúra. Tehdy došlo k dlouhotrvajícímu konfliktu mezi Dušanem a jeho rodinou. Dušan pak léta bydlel v Brně na podnájmu a pracoval v uranovém dole v Rožínce.

Ještě před podpisem Charty však stihl v roce 1975 vystudovat zemědělskou průmyslovku v Kyjově. V Brně pak začal skládat folkové písničky a hrát je po klubech. Seznámil se také spisovatelem Jiřím Kratochvilem, s nímž pak docházel za spisovatelem Janem Trefulkou. I pod dojmem těchto schůzek a vztahů podepsal pak Chartu 77. Signoval ji se svou přítelkyní Dášou Hlavsovou, dnes Kadlecovou, se kterou tehdy chodil.

HORNÍK V URANOVÝCH DOLECH

S „řádným“ zaměstnáním“ měl pak Dušan utrum. Na chvíli zdědil po Jiřím Kratochvilovi místo archiváře ve Štěrkovnáhách a pískovnáhách, ale do měsíce přijeli příslušníci brněnské Státní bezpečnosti a ve zkušební době ho vyhodili. Pak pracoval jako pomocný dělník-lešenář. I když byl hodnocený jako nejpoctivěji pracující zaměstnanec, Státní bezpečnost opět zařídila, že i odtud byl ve zkušební době vyhozen. Pak žil Dušan bez peněz a pod stálou hrozbou vězení

za tehdy uplatňované „příživnictví“ pro člověka bez razítka zaměstnavatele v občance. Načež se ozval na inzerát Uranových dolů Rožinka, kde tvrdili, že berou každého, podepsal zde smlouvu na rok, rovnou oblékl montérky a vlezl do výtahu, který ho volným pádem spustil do dvacátého patra. Za dobře placenou, ale hodně těžkou práci měl s přesčasy a příplatky za víkendy 4 000 korun měsíčně, což bylo v té době opravdu hodně.

Tehdy se Dušan Skála poprvé oženil a v roce 1981 se mu narodil nejstarší syn Jan. Bouřlivý život pronásledovaného chartisty nešel ovšem s rodinou moc dohromady. Manželství se brzy rozpadlo a teprve v roce 1986 se Dušan Skála znovu oženil se svou současnou ženou, zdravotní sestrou Jitkou, která dobře věděla, do čeho se svým mužem jde. Postupně se jim narodili synové Matěj a Štěpán, po převratu v roce 1992 pak ještě nejmladší Jakub.

RÁNA DO HLAVY

Už od roku 1985 začal Dušan chystat první číslo samizdatového Hosta. Třetího října 1985 měla pak v Brně tajný neoficiální koncert zpěvačka Nico. Ten den seznámil Dušan rovněž zakázaného a nevydávaného spisovatele Jiřího Kratochvíla s předním brněnským disidentem Jaroslavem Šabatou, který měl samozřejmě jako vždycky za sebou sledovačku z řad Státní bezpečnosti.

Když se pak Dušan z té schůzky vracel, někdo ho na rohu Cejlu a Körnerovy v Brně nedaleko domu, kde tehdy bydlel, udeřil několikrát něčím těžkým do hlavy. Dušana pak na tom rohu našli v bezvědomí s hlavou opřenou o zeď. Po dlouhém vyšetřování kdosi od policie přišel ke Skálovým domů na Soudní ulici oznámit, že pachatele se nepodařilo zjistit. Po tomto dodnes neobjasněném pokusu o vraždu mu na hlavě zůstala dlouhá jizva.

„SKLÁDÁNÍ“ HOSTA

V řadách brněnského disentu necítil Dušan při své činnosti kolem samizdatového Hosta žádnou zvláštní podporu, ačkoliv přímo mu nikdo neřekl nic, co by jeho práci předem odsuzovalo. Dušan si myslí, že je to proto, že mezi brněnskými disidenty neměl právě nejlepší pověst. Považovali ho většinou nejspíš za nezodpovědného kavárenského povalače, který hlavně pije a balí holky.

Dušan však s pravou tvrdohlavostí slováckého chlapce ve vydávání samizdatu vytrval. Se ženou si až do revoluce v roce 1989 bral opakovaně peněžní půjčky u spořitelny, aby mohl nakoupit papír a blány na výrobu několika stovek svých občasníků. Ty vycházely tak často, jak režim, policejní pronásledování, finance a podmínky pro tisk a shánění materiálu dovolily.

Za delší čas se pak také obvykle sešlo několik desítek příspěvků, takže některá čísla opravdu hodně nabobtnala. Nejobjemnější z Hostů měl 824 stran. Příslušníci opozice na žádost o textové příspěvky odpovídali totiž pravidelně kladně. A skutečně své texty také dodávali. O „řádné“ redakční práci však v pravém smyslu za těchto podmínek není možné hovořit. Už proto, že Dušan měl na starosti úplně všechno včetně výroby a distribuce.

Pouze první číslo redakčně připravil Zbyněk Fišer, syn legendárního básníka Egona Bondyho. Ten se však i kvůli názorovým rozdílům s Dušanem po tomto prvním čísle rozešel a další čísla Dušan doslova „skládal“ sám. Třeba i na různobarevných papírech, jaké se je právě podařilo sehnat.

AUTOŘI

V září 1986 vyjeli lidé kolem Hosta na svou první redakční jízdu do Lanžhota, ze které se pak v prvním samizdatovém

číslu ocitly fotografie Rostislava Čuříka a reportáž o tamních hodech od autorky tohoto článku.

Dopátrat se ovšem všech či jen většiny jmen autorů příspěvků je dnes velmi obtížné. Mállokterý příspěvek byl podepsán pravým jménem, některé nebyly podepsány vůbec, případně autoři používali různé přezdívky. Přeložené texty neuváděly autora překladu, zvláště proto, že tito lidé většinou pracovali v oboru a účast na samizdatové tiskovině by je existenčně ohrozila.

Z příspěvků v celkem pěti samizdatových objemných číslech Hosta, která se Dušanu Skálovi podařilo vydat, vynikly texty o zahraničních zpěvácích, kapelách či malířích, profily či práce nevydávaných spisovatelů či básníků a také historické práce a přeložená světová beletrie, která neměla šanci u nás vyjít. Podstatnou část pak tvořily publicistické texty nebo rozhovory, obojí samozřejmě většinou kritické vůči normalizačnímu režimu. Ale Dušan otiskl jako první třeba i vůči chartistům krajně kritický text synovce pozdějšího kardinála Špidlíka, studenta Pavla Švandy, kterého v roce 1981 patrně zavraždila Státní bezpečnost tak, že jej hodila do propasti Macocha. Ve studentově textu šlo ovšem o kritiku „z druhé strany“, která si v mladické hyperkritičnosti brala na mušku zvláště pražské disidentské elitářství.

V Hostu vycházela také původní poezie mladých autorů, kteří se v normalizačním režimu nemohli dočkat oficiálního vydání svých sbírek. Nejrůznějším způsobem do samizdatového Hosta přispěli například Libor Tejkal, malíř Jan Zuziak, dnešní režisér Jan Antonín Pitínský, tehdejší student Roman Švanda a další, dnes už nejspíše nedohledatelní autoři či překladatelé, které Dušan Skála z konspiračních důvodů nikde neuváděl a jejichž jména si z týchž důvodů nepoznamenával.

PAPÍR, BLÁNY, CYKLOSTYL

Dušan na tato čísla v tehdejší papírnictví Jiskra, dnes Vágnerovi, sháněl papír a tiskařské blány přes zdejší mladou prodavačku, která mu vždycky řekla, kdy tento za normalizace hlídaný a úzkoprofilový materiál dostanou, a navíc mu zboží pokaždé schovala „pod pult“.

Občas se Dušanovi podařilo část výroby zajistit i v některé oficiální tiskárně nebo knihvazárně, například v Brněnské Drutěvě u Pavla Káni. Dušanova žena Jitka přes svou přítelkyni občas sehnala pod rukou i papír určený pro oficiální kanceláře. Ten pak přivázela domů pod matrací a v košíku kočárku svého čerstvě narozeného synka. Vahou tohoto nákladu se kočárku prý úplně rozjízďela kolečka. Dušan pak kromě Hosta vyráběl také Informace o Chartě (INFOCH), a na ten občas dostal nějaký tiskařský materiál i z pražského disidentského centra.

Samizdat vyráběli se svou ženou nejdříve na ručním francouzském cyklostylu Metró, což byla vlastně jen malá plechová krabička s klikou. Když bydleli v Brně na Soudní, točili tam ručně klikou tohoto přístroje. Pak získali elektrický cyklostyl a na tom pak Hosta a INFOCH vyráběli už v Čechyni, vesničce u Brna, kam se rodina zkusila částečně přestěhovat. Za nedlouho však o všechno přišli při domovní prohlídce provedené Státní bezpečností právě v Čechyni.

VĚZENÍ A SOUD

Prohlídka předcházela Dušanově vazbě a obvinění za „pobuřování“. Tehdy byla jeho žena podruhé těhotná a přitom měla malé mimino, se kterým chodila místo svého muže po dobu jeho vazby topit do kotelny ve Slatině, aby o tuhle práci nepřišel. Jitka Skálová totiž dobře věděla, jak se chartistovi špatně hledá práce. A plynová kotelná byla vůbec výhra. Malý syn Matěj tam s matkou spával na matraci

na zemi. Ještě před soudním líčením však Dušana z vězení propustili. Přece jen už tehdy probíhala perestrojka, i když v našich krajích velmi pozvolna.

V březnu 1989 pak soudce Patrick Girgle ve Vyškově odsoudil Dušana Skálu podmíněně k patnácti měsícům na čtyři roky. Krajský soud trest zmírnil na rok s podmínkou na dvě léta, ale teprve převrat trest v roce 1990 úplně zrušil.

POSLEDNÍ SAMIZDATOVÉ ČÍSLO

Páté číslo samizdatového Hosta bylo vytištěno v listopadu 1989, takže jeho stránky už na sebe skládaly stávkující studenti brněnské filozofické fakulty. Dušana Skálu tehdy také napadlo, že vlastně většina národa neví, kdo je Václav Havel, a nechal v tiskárně Spektrum, se kterou spolupracoval už před listopadem, vyrobit sazbu na obrovský plakát s podrobným Havlovým životopisem. Ten pak studenti vylepili po ulicích.

Krátce nato si Dušan Skála pořídil vlastní tiskárnu, v níž dál tiskl Hosta, ovšem už ne pod svým obsahovým vedením. V redakci tehdy pracovali Igor Fic a Roman Švanda. Za flašku Jacka Danielse pak Dušan „prodal“ právo na vydávání Hosta dnešní redakci v čele s Miroslavem Balaštíkem a Tomášem Reichlem.

Příběh Dušanovy tiskárny Tivoli, která krátce po listopadu 1989 Hosta tiskla, je ovšem námět na strhující thriller z období divokého kapitalismu 90. let. Vyskytuje se v něm všechno od podvodné leasingové společnosti, předražených úvěrů, podvodných zakázek, podivných smluv, machinací bývalých státních podniků s milionovými stroji až po výhrůžky likvidací od ukrajinské a ruské mafie. Nějaké osoby jednoho dne přijely k tiskárně ve sklepech na Jiráskově ulici, vymlátily otvor ve zdi a skrze ni vynesly ven obrovskou tiskařskou mašinu. Pětadvacet zaměstnanců tiskárny

se ocitlo bez práce a jejich zaměstnavatel bez výrobních prostředků a na mizině.

Od roku 1998 žije Dušan Skála se ženou Jitkou a se svými odrůstajícími dětmi, které pomalu opouštějí rodné hnízdo, na venkově, kde po dalších tvrdých začátcích chovají dnes stohlavé stádo koz a vyrábějí vynikající kozí, v posledních měsících též kravský biosýr.

O autorce:

Jana Soukupová (1958). Básnířka a novinářka. Ve dvaceti let začala psát do Brněnského večerníku, později do samizdatového Hosta, u jehož zrodu stála. V prosinci 1989 spoluzaložila první nezávislé Moravské noviny, později vedla několik dalších moravských periodik a pracovala jako ředitelka nakladatelství Petrov a redaktorka nakladatelství Doplněk. Nyní je editorkou v MF DNES.

Jaromír Blažejovský

*Z deníku redaktora kulturní
rubriky Rovnosti*

Těžká technika projíždí pod našimi okny, hučí letadla, myslím na zničený asfalt a rozdrčené chodníky, na nichž tatínek odpracoval tolik brigádnických hodin. Rusů, Poláků, Maďarů, Bulharů a východních Němců je mi líto: když k nám jejich politbyra vyslala tanky, nebudeme mít socialismus s lidskou tváří, ale nebudou ho mít ani oni.

Rodiče byli sociální demokrati; po slučovacím sjezdu v červnu 1948 se stali řadovými členy KSČ, ale po popravě Milady Horákové otec ze strany vystoupil a soudruzi poté vyřadili z evidence i maminku. Jako děti bezpartijních jsme pak se sestrou Emilií neměli kádrové problémy.

Nástupem Gustáva Husáka do funkce prvního tajemníka v dubnu 1969 jsme byli zklamáni, ale po dvou letech bylo zřejmé, že nejobávanější varianta, politické procesy jako v Maďarsku, nenastala. Do obnoveného Pionýra se vracet nebudu, ale na gymnáziu vstoupím do Socialistického svazu mládeže. V prvním ročníku jsem se stal předsedou základní organizace, ve třetím předsedou celoškolského výboru SSM.

ARMÁDA TEENAGERŮ

Gymnázium v Zastávce poskytlo útočiště nejen studentům, kteří nebyli připuštěni ke studiu v Brně, ale i literárnímu

vědci Zdeňku Kožmínovi z pedagogické fakulty. Profesor Kožmín redigoval nástěnné noviny, kde vystavoval básně Oldřicha Ludvy, výtvarná díla Jiřího Karáska či fotografie Ladislava Vogala. Pod hlavičkou SSM jsme uspořádali večer polské kultury, založili Klub přátel medvědů, organizovali v okolních obcích večírky, na nichž jsem pouštěl maďarský rock, Czesława Niemena a také Deep Purple, Slade a Black Sabbath, jejichž elpíčka jsem si přivezl z Jugoslávie. Měl jsem kamarády zprava i zleva, prochodili jsme hodně cest, lesů a luk, když jsme si s Ivo Tomem Řehořkou, Petrem Schnurem, Oldřichem Ludvou či Vojtěchem Fatkou vyjasňovali názory. 11. září 1973 se v Chile chopila moci junta, zpravodajství naplnily zprávy o torturách a kamarád Jaroslav Švihálek složil protestsong: „Pinocheto, ó Pinocheto, špatný jsi generál!“ Po večerech jsme s tatínkem poslouchávali BBC nebo Hlas Ameriky a debatovali. Líbil se mi eurokomunismus, který prosazovali Santiago Carillo a Enrico Berlinguer. Od léta 1980, kdy vypukly stávky na pobřeží, poslouchával jsem pravidelně také polské rádio.

Psychologové rozlišují tři reakce na stres: útek, útok nebo zamrznutí. Útěkem byla emigrace, zamrznutím šedá zóna. Útok měl dvě protikladné formy: angažovanost ve strukturách a angažovanost v disentu. Zvolil jsem si angažovanost ve strukturách. Bezpečí jsem hledal v marxismu: budu-li vybaven patřičnou argumentací, získám strategickou výhodu. Poměry se nezlepší tím, že se poctiví a schopní lidé od socialismu odkloní, ale jedině tak, že v něm přijmou aktivní účast. Ze SSM jsem si odnesl zkušenost, že něco změnit lze. Přál jsem si, abychom dosáhli alespoň takové volnosti, jakou jsem znal z Polska a Maďarska. Dokud se nezmění situace v SSSR.

Brněnská filozofická fakulta, kde jsem v letech 1976–81 studoval kombinaci čeština/občanská nauka, byla zklamáním:

ti nejlepší se na studia nedostali a někteří učitelé nás pokládali za protekční děti. Protože jsem dojížděl ze Zastávky, musel jsem se vyrovnat s rozvrhem od osmi ráno do sedmi večer; v době „okna“ jsem si chodíval do fakultní studovny číst polské týdeníky *Kultura*, *Literatura*, *Życie literackie* nebo záhřebské noviny *Vjesnik*. Učitelé na filozofii přicházeli do poslucháren pozdě, zkracovali či vynechávali přednášky. Na bohemistice jsem měl rád staroslověnštinu Radoslava Večerky, literární semináře Milana Suchomela a byl jsem šťasten, když jsem s referátem o Chelčickém uspěl u náročného Dušana Šlosara. Kateřina Veselá ze srbochorvatštiny iniciovala petici, aby pro nás mohl Zdeněk Smejkal (postižený zákazem přednášení) fakultativně vyučovat filmovou vědu; scházeli jsme se pak pravidelně v jeho pracovně. Ve studentské soutěži jsme s filozofem Pavlem Baranem uspěli s prací, ve které jsme dokázali, že tradované chápání pojmů základna a nastavba nevychází z Marxova pojetí, ale bylo deformováno Stalinem.

S nástupem na vysokou jsem začal pracovat ve Filmovém klubu. Připravili jsme občasník, jehož texty schvalovala rada Správy městských kin. Odtud mi předsedkyně FK Hana Rabušicová přinesla výzvu vedoucího kulturní rubriky Rovnosti, jenž hledal filmového recenzenta. Energický Jan Chmelíček mi vysvětlil požadavky: komentovat především domácí tvorbu, ze sovětské produkce jen ty filmy, které jsou dobré, ze západních „o kterých se mluví“. Jako první mi vyšla recenze na *Bílý parník* podle Čingize Ajtmatova (18. 5. 1977). Od té doby jsem v Rovnosti publikoval kolem třiceti článků ročně, honorář býval 100 Kčs (mínus 4 Kčs daň) a takto získaných zhruba 250 korun měsíčně bývalo dobrým doplňkem prospěchového stipendia 350 Kč (pro srovnání s dnešními příjmy a cenami násobme tyto částky deseti).

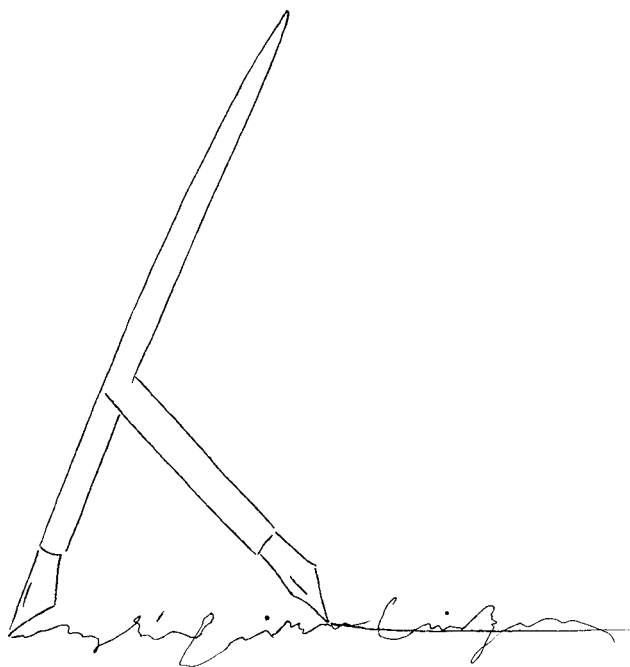
Kamarádi byli nadšeni, když jsem se 8. 12. 1978 neshodl s Janem Klimentem z Rudého práva nad filmem *Hrozba* scenáristy Jiřího Křižana a režiséra Zdenka Sirového. Pro Klimenta mělo toto dílo katastrofického žánru „takové opravdu dramatické jádro, proto nás strhuje, protože v něm jde o člověka, o lidský život, o lidské štěstí“. Já jsem napsal, že scénář „není ničím víc, než snůškou nepravděpodobností, nešťastných náhod, zmařených osudů a křečovitých rozuzlení.“ Film v kinech propadl a Sirový pak ve svých pamětech tvrdil, že mu byla z rozhodnutí ÚV na Festivalu českých a slovenských filmů upřena Hlavní cena, kterou nakonec dostala *Balada pro banditu*.

Brzy jsem si získal pověst publicisty, který do toho takzvaně bije, i počal jsem se chovat bezstarostně. Recenzi na snímek *ABBA ve filmu* jsem napsal pod vlivem Gabriela Garcíi Márqueze. Protože GGM napsal román *Podzim patriarchy* v dlouhatánských větách, vypořádal jsem se s popovou skupinou v jediné větě (trochu i ve stopách Jiřího Pavla Kříže, který o pár let dříve uveřejnil o jistém snímku z NDR článek *O filmu jednou větou*) a stať jsem nazval *ABBA bez filmu*. J. P. Kříž měl zrovna službu, titulěk změnil na *ABBA v nefilmu* a článek mi rozdělil na věty dvě. V textu byla pasáž: „...kde jsou ty časy, kdy se na stránkách našich novin a časopisů s vážnou tváří diskutovalo (...), jak má být zpěvák oblečen a jak dlouhé má mít vlasy, a kdy jen měsíčník Melodie srdnatě hájil a tříbil hodnoty, zatímco my, armáda teenagerů, jsme se ponořovali víc a hlouběji do decibelového ráje, hleděli se závistí do Polska a Maďarska a hltali nahrávky Uriah Heep...“ (4. 5. 1979). Podcenil jsem, že Rovnost je orgánem KV KSČ, a použiji-li plurál „my“, jsou to vlastně „oni“; soudruzi byli překvapeni, když si o sobě přečetli jako o armádě teenagerů.

„Jaromíre, to nebylo šťastné,“ řekl mi pak v menze Zdeněk Smejkal a na sympoziu o kritice v červnu 1979 věnoval případu tato slova: „Nedávno (...) byla otištěna recenze (...) příznačně nadepsaná ABBA v nefilmu. Nelámejte si hlavu tím, co znamená ten ‚nefilm‘. Mladý recenzent, důsledně uplatňující kritéria umělecké náročnosti, chtěl tím naznačit, že za film uznává pouze to, co těmto kritériím odpovídá. (...) Domyslíme-li postoj mladého kritika, dospějeme k tomu, že jednostranně uplatňovaná kritéria umělecké náročnosti ho vedou k estetickému elitarismu a že s pomocí daných kritérií provádí ve filmové produkci čistku“ (*Umění a kritika*, Blok, Brno 1980, s. 79).

Ač mi moji pedagogové nabízeli přímluvu v Čs. filmovém ústavu či v redakci Lidové demokracie, chtěl jsem svou praxi začít ve školství; potřeboval jsem se otráskat. Nastoupil jsem jako učitel češtiny a občanské nauky (v prvním roce i ruštiny) na Střední odborné učiliště obuvnické v Třebíči-Borovině, strávil jsem tam čtyři roky v přátelském a stimulačním prostředí a ze získaných zkušeností čerpám dodnes. V třebíčském období jsem navázal na přerušenu angažovanost v SSM a přijal členství v ideologické komisi okresního výboru. Ta mne vyslala na kurs do Krajské politické školy v Brně na Hlinkách, kde jsem mohl poprvé vidět stranické prostředí zevnitř: nápisy od uklízeček: „Soudruzi, nechodte sem na záchody!“ (havárie potrubí) nebo nástěnku, kde se bez sebemenších pochybností oslavoval J. V. Stalin.

Jednoho jarního dne jsem se vypravil na výlet do údolí Chvojnice. Vlákem jela skupina mladých lidí se stejným cílem, mezi nimiž byla mladší spolužačka z gymnázia Yveta Foralová a její přátelé: bratři Jiří a Miloš Voráčovi, básnířka Zuzana Kupková. Cestou po skalách jsme si povídali

o *Andreji Rublevovi*, později jsme se potkávali na folkových festivalech. Když mne pak Zdeněk Smejkal zapojil do výuky na filozofické fakultě, stal se Jiří Voráč prvním z našich posluchačů. Filmová věda se tehdy studovala společně s teorií ostatních dramatických umění a ten ročník byl plný dalších talentovaných osobností: Marek Pivovar, Aleš Bergman, Igor Košut, Hana Klučarová, Pavlína Jánská, Jana Šotáková... „Překvapením přehlídky se stalo vystoupení početné silné množiny mladých kritiků, studentů divadelní vědy na filozofické fakultě UJEP. Dvacetiletí hovořili ostře a neúprosně: dali zřetelně najevo, že před jejich očima neprojde ani průměr, ani shovívavost. Není jejich vina, že se namísto oponentury dočkali jen zděšení ze svých barevných svetrů a radikálních stanovisek,“ napsal jsem pak 28. 11. 1986 o jejich účasti na IV. přehlídce profesionálních divadelních souborů v tehdejší Gottwaldově.

V únoru 1985 konečně vyšlo pilotní číslo časopisu ROK s podtitulem „revue soudobé kultury“, který založili Jiří P. Kříž a Jiří Pavelka ve snaze dát Moravě kulturní časopis, jaký tu býval v dobách před normalizací (Host, Index). Jelikož trvalo embargo na zakládání nových periodik, vyšel ROK zásluhou Jaroslava Varadi jako „kulturně politická příloha Zpravodaje Národního výboru města Brna“. Přispěl jsem pokusem o teoretickou stať *Panství obrazů* (o trendech ve vývoji filmové řeči) a reportáží *Maďarské léto s rockem*.

ZABLOUDĚNÍ V OBLUDÁRIU

Do Rovnosti jsem na návrh Jana Chmelíčka nastoupil v létě 1985, kdy noviny slavily 100 let. Nedlouho předtím přišel Libor Kalina, který střídal výtvarnou a hudební redaktorku Zuzanu Ledererovou. Po Chmelíčkově odchodu do televize byl šéfem kulturního oddělení jmenován Libor a novou

posilou se stala Hana Hubíková. Jedním z prvních úkolů, které mi Jan Chmelíček svěřil, bylo získat ke spolupráci Zdeňka Kožmína, jenž jako vyloučený ze strany nesměl na gymnázium přeluhovat. Objednával jsem u Kožmína recenze na hostující inscenace a on nám nabídl cyklus sloupků — zvětšenin z díla bratří Čapků. Svatava Růžičková mi předala divadelní rubriku s týmem recenzentů (Zdeněk Srna: Divadlo pracujících v Gottwaldově, Pavel Doležel: Mahenova činohra a Horácké divadlo v Jihlavě, Václav Cejpek: Divadlo bratří Mrštíků, Ivan Němec: Divadlo na provázku), ale brzy jsem odhalil zvláštní nepoměr: zatímco do kamenných divadel delegovala Rovnost kritiky náročné a nesmiřitelné (šéf Mrštíků Milan Pásek dokonce tvrdil, že „brněnští kritici nemají rádi divadlo“), o komentování HaDivadla se hlásili publicisté, kteří chodili s Břetislavem Rychlíkem do hospody a psali články, jejichž cílem bylo „hady“ v tisku zaštitit. Po několika pokusech najít nezávislého externistu ujal jsem se recenzování HaDivadla sám.

Šéfredaktorem Rovnosti byl od jara 1984 Kamil Knotek, jenž se do novin vrátil po letech strávených v aparátu KV KSČ. Kdyby měl hrát ve filmu, byl by to western nebo noir: skoupý na slovo, pokerová tvář, klobouk, přivřené oči pistolníka. Knotek se osobně vkládal do polemik a rád znepokojoval soudruhy z aparátu KV, o nichž neměl valné mínění. Dal mi na starost Divadlo na provázku včetně kampaně podporující výstavbu jeho nové budovy, takže jsem byl v dalších letech v častém kontaktu s vedoucím souboru Jaroslavem Tučkem.

Provázek připravil projekt scénických čtení ze současné sovětské literatury, kdy měl každý týden premiéru a zároveň derniéru jeden kus. Ten jsem viděl pokaždé dvakrát: na schvalovacím představení a večer na premiéře. Šéfredaktor chtěl mít recenzi v novinách druhý den; protože to

vzhledem k uzávěrce nešlo stihnout, nařídil mi psát hodnocení nikoli z premiér, ale ze schvalovaček. Napoprvé to ještě šlo: *Replika* Alexandra Gelmana trvala necelou hodinu, dalo se to do 22. hodiny dopsat a opravit. Ale při druhém ze scénických čtení *Z deníku poctivě smýšlejícího občana* podle bratří Strugackých jsem na základě odpolední verze napsal, že „DNP se tentokrát spokojilo skutečně jen s inscenačním náčrtem“ (4. 11. 1985). Jenže do večera stihl Peter Scherhauser dovést dílo do naprosté dokonalosti. Poznám, že jsem recenzoval schvalovačku, a prohlásil: „To je vidět, jak ho ten Kamil mačká.“

U redaktorů Rovnosti se předpokládalo, že vstoupí do strany, a nezbytnost tohoto kroku mi zdůrazňovali i doc. Zdeněk Srna (bezpartijní) a PhDr. Zdeněk Smejkal (vyloučený), kteří se mnou počítali pro externí aspiranturu na filmové vědě; dokonce se jim zdálo, že k členství přistupuji liknavě. Do aspirantury jsem byl přijat v dubnu 1987. Kandidátem KSČ jsem se stal v listopadu 1986, členem o dva roky později. Obával jsem se, že budu nucen vyplnit v přihlášce rubriku o „internacionální pomoci“, to se však už v oné době nevyžadovalo. Každý týden chodila do redakce *Litěraturnaja gazeta*. A každé nové její číslo přinášelo odhalení nových tabu a další rozmach „glasnosti“.

Zajisté jsem věděl, co si nemohu dovolit napsat, to jsem však ani napsat nechtěl. Z šéfredaktorových zásahů si pamatuji jediný: v článku *Umělec a občan* z 19. 10. 1989 jsem měl větu: „Je třeba důsledně trvat na principu, že umění nelze měřit jinak než kvalitou (...) — ať už za ním jako autor stojí Pavel nebo Havel.“ „Dáme tam Pavel nebo Šavel,“ zašklebil se Knotek. „Stejně si každý domyslí: Havel.“ Jak disidentský dramatik vypadá, věděli jsme ze záznamu demonstrace na Škroupově náměstí, kterou nám šéfredaktor pustil ve své pracovně na videu. Od jara 1986 zavedl Knotek

povinnost přidávat za jména externích autorů do závorky iniciálu redaktora, který příspěvek zařadil. Úctyhodní vzdělanci se začali v novinách objevovat například takto: Zdeněk Srna (b). Bylo to trapné.

S červeným diplomem v ruce se nikdo dobrým kritikem nestane, začít musí ve dvaceti. První text Jiřího Voráče vyšel v *Rovnosti* 12. 11. 1986: recenze na snímek *Antonyho šance*. Věděl jsem, že Jiří má blízko k disentu, ale bavilo mne udržovat jeho články v novinách, pokud to jde. Také mi záleželo na mém obrazu v jeho očích, i když nás musel vnímat jako bandu oportunistů. Zvláště jsem se styděl v pondělí 14. 12. 1987; dva dny předtím jsem se oženil a na stole zbyly obložené chlebičky a nějaké víno. Jiří Voráč přinesl jeden z svých nekompromisních příspěvků, přeletl nás zachmuřeným pohledem a suše se zeptal: „Vy tady něco oslavujete?“

Iva Klestilová a Hana Müllerová nastudovaly v HaDivadle pod vedením Arnošta Goldflama generační feministickou performanci *Dcery národa*. V recenzi 4. 3. 1987 jsem jejich inscenaci nazval „nápadně hysterickým, ufnukaným představením, jehož charakteristickým znakem je vedle prvoplánové manifestačnosti naříkavá pasivita a z ní plynoucí povrchnost“. Studenti Igor Fic a Aleš Bergman (jenž s Ivou Klestilovou vystupoval v souboru *Nepojízdná housenka*) napsali polemiku, kterou jsem uvítal jako příležitost rozšířit prostor pro výměnu názorů. Jejich článek vyšel v 19. 3. 1987, přidal jsem k němu svou stejně rozsáhlou odpověď. Dalšími texty na obhajobu *Dcer národa* reagovali básníci Martin Pluháček a Jiří Veselský, ale pokračování sporu si už šéfredaktor nepřál. Ani dnes si nemyslím, že by *Dcery národa* byly myšlenkově imponujícím dílem (o talentu a temperamentu jeho protagonistek sporu nebylo); s mou skepsí vůči této hře souhlasil například Pavel

Melounek. Stěží si však mohu odpustit, že jsem autorky obvinil z pasivity — jejich generace o dva roky později uskutecnila revoluci. Mylný byl odhad, že přátelé „dcer národa“ vstřícnost vůči polemice ocení; pokud si vzpomínám, cítili se dotčeni, že jsem si vzal poslední slovo.

Největšího přešlapu jsem se dopustil 19. 1. 1988 recenzí *Manéž, nebo obludárium?* Neměli jsme doma televizor, pořad Bolka Polívky jsme sledovali na návštěvě, a jak se to někdy před obrazovkou stává, převládla nevlídná nálada, takže ani mně v tu chvíli nepřipadala *Manéž* č. 2 zábavná. Chtěl jsem si v článku pohrát s dvojsmyslem, rozepsal jsem se o dvojpólovosti komikova humoru, ale vyústění znělo: „Možná, že to vůbec nebyla tak hluboká estráda. Možná, že se tentokrát jednoduše nepovedla.“ Přišlo 22 nesouhlasných dopisů podepsaných 27 osobami a dvěma kolektivy plus několik telefonátů. Lidi se obávali, že se proti moravskému géniovi zahajuje kampaň. „Nemůžu ke každému výtisku přibalit redaktora, aby čtenářům vysvětlil, jak to myslí,“ procedil Knotek a nařídil mi uvést věc do pořádku.

Výběr ze čtenářských dopisů jsem uveřejnil 28. 1. 1988 pod názvem *Těšíme s na další Manéž!*, provedl jsem sebekritiku, načež přišly další dopisy, tentokrát i proti Polívkovi. Básník Jan Skácel mi 28. 1. napsal: „Milý pane Blažejovský, četl jsem diskusi o Polívkovi a myslím si, že Vám dost rozumím. Fandové jsou nepřátelé nejen dobrého fotbalu, ale i umělců, pokud je obdivují nekriticky. Čeho se bojím, je to, že se Polívka, který je opravdu Někdo s velkým N, v pořadu typu *Manéž* rozdrobuje. Ztrácí v nich čas. Ale vysvětlit to prostým a vděčným divákům vyžaduje mnoho taktu. Snobové si taktu nezaslouží, ale jak to oddělit? A někdy si myslím, že Polívka zahazuje jednu šanci: mnoho by vytěžil, kdyby svůj rustikální, robustní fyzický zjev spojil s nějakým, to vůbec neznamená s nekritickým, pohledem na svět.

Takový protiklad, taková dvojjedinnost či lomenost vnější jeho hřmotnosti by přinesla dobré ovoce, jemu, i nám divákům. A on to dovede.“

Šéfredaktor požadoval uzavřít kauzu rozhovorem. To však byla potíž, protože Mistr mi nedůvěřoval. „Musí u toho být Fatka,“ rozhodl, když jsem za ním ve smluvenou dobu přišel, takže budoucí televizní režisér Vojtěch Fatka, společný kamarád Polívkův i můj, šel spolu s námi jako třetí kumpán do vinárny. Bavili jsme se několik hodin a Bolek svým přenosným telefonem odkládal jeden taxík za druhým. Když mne nakonec ve čtyři ráno vezl taxíkem do Kohoutovic, přiznal nepřímou, že si potřeboval ověřit, zda opravdu nejsem provokatér. Až ve voze navrhl, abychom věc ukončili minimalistickým interview v délce dvou vět: „Jak se vám líbila recenze na Manéž?“ „Obludárium.“ Byla to tvrdá lekce a dvojí poučení: zajistit si ku sledování díla nerušené podmínky a nikdy nepsat dvojnásobně.

K Ochotnickému kroužku mne přivedla spolužačka z gymnázia Hana Hrdová, když mi tlumočila přání Jana Antonína Pitínského, aby Rovnost jeho divadlu věnovala pozornost. Ať by totiž recenze vyznívaly kladně, nebo záporně, znamenala by taková publicita přijetí souboru mezi scény, o kterých se píše, tudíž je jeho činnost legální (o čemž zřejmě zřizovatel, příslušná „ókováeska“, měla pochybnosti). Když do redakce dorazila krásná fotografie z představení *Amerika* podle Franze Kafky, Jan Chmelíček se na ty nalíčené tváře dlouze podíval a odušil: „Ať jsou hoši rádi, že jim to nerozežene StB. Jenom bychom na ně zbytečně upozorňovali.“ O inscenaci *Ananas* už jsem 3. 2. 1988 publikoval nadšenou recenzi. Při sledování *Matky* mi poprvé v životě došlo, že až to tady praskne, nebude zúčtováno jenom s deformacemi socialismu, ale s celým tímto hnutím jako takovým. Psát proti Stalinovi či Brežněvovi bylo fajn, ale dělat si

legraci z „dělnáka“? Trápil jsem se několik dní, než jsem 29. 12. 1988 napsal: „Matka Gorkého je zpočátku zpátečnická osoba, ale překonává svou omezenost a stává se socialistkou. Matka Pitínského je také zpátečnická osoba, ale nepřekoná svou omezenost, a právě proto se stává socialistkou.“ A dále: „...je vždycky truchlivé, když další příslušník mladé generace ztotožňuje socialismus s konzervatismem.“ Ta slova nebyla tak nebezpečná, jako se tehdy zdálo pozorovatelům z dálky. Věděl jsem, co si mohu dovolit napsat, abych vyjádřil svůj názor, a přitom se umělcům nic nestalo.

Scénický časopis *Rozrazil* připravily Divadlo na provázku a HaDivadlo k výročí republiky v říjnu 1988. „Co si o tom myslíš?“ zeptal se mne Pavel Melounek, s nímž jsem se zrovna sešel v porotě Brněnské šestnáctky, a dodal: „Podle mě je to dílo absolutně revoluční.“ V recenzi jsem pak 25. 10. 1988 napsal: „Neúspěch pokusu o společenské reformy před dvaceti lety, vytěsnil představu demokratizace z reálného uvažování. *Rozrazil* se tyto duchovní bariéry pokouší rozrazit.“ Ale i když náš list inscenaci pochválil, hrozil jí zákaz ze strany zřizovatele (KNV). Do Brna byla pozvána komise SČDU, v ní filmový režisér Jiří Svoboda a teatrolog Milan Lukeš, a ti se *Rozrazilu* zastali. Kamil Knotek pak 15. 12. 1988 uveřejnil celostránkový redakční článek, v němž k inscenaci vznesl některé výhrady a pokusy o zákaz důrazně odmítl.

KDYŽ NASTALO HUSTO

Zeptal jsem se při náhodném setkání J. A. Pitínského, proč podepsal petici za propuštění Václava Havla, neboť se mi zdálo, že si tím uškodil. „Nechci, aby byli u nás věznění dramatici,“ odvětil tiše Pitínský. Sklopil jsem zrak. Další petici *Několik vět* jsem vnímal jako most, aby za pět minut dvanact přešla na správnou stranu masa lidí, kteří se dosud

v opozici neexponovali, včetně straníků, a uchovali se tak pro dobu, která přijde. Po protestech v NDR bylo jasné, že i Československo nejpozději do zimy zachvátí vlna stásci-
sícových demonstrací, přičemž bude pro režim těžké, ne-
-li nemožné, takový odpor ustát. V říjnu jsem byl s brněn-
ským baletem v Debrecenu a napsal o tom celostránkovou
reportáž (2. 11. 1989), ve které je zachyceno, čím tehdy Ma-
ďaři předstihli Československo, včetně nezávislých novin,
svobodných politických stran, nabídky knih a časopisů.

Někdy před podzimem 1989 mi zatelefonoval vedoucí ide-
ologického oddělení KV KSČ Hubert Řiháček a přál si, aby-
chom přestali tisknout články Jiřího Voráče, neboť je to ne-
přítel, jeden z nejhorších, ať si to jdu ověřit na filozofickou
fakultu. Ukázalo se, že aparát obdržel informace o Voráčo-
vě podzemní činnosti a žádal vedení školy, aby s rebelem
něco provedlo. Akademickým funkcionářům se do toho
pochopitelně nechtělo: „Ale soudruzi, Voráč přece publi-
kuje ve stranickém tisku! Máme snad zasáhnout proti stu-
dentovi, který je dopisovatelem Rovnosti?“

V pátek 17. listopadu 1989 jsem se vrátil z představení pol-
ského divadla *Teatr 77 Moskva — Petuški v Domě umění*
a večer jsem v Aktualitách zahlédl krátký skeč, že se výroč-
ní průvod v Praze proměnil v demonstraci. Druhého večě-
ra hlásili z BBC, že byl při zásahu usmrcen student. V nedě-
li večer jsem šel opět do Divadla na provázku a jeden starší
divák tam sděloval své partnerce s potěšením: „Tak už je to
potvrzený, zabili ho!“ Namísto polského souboru vystoupil
na jeviště posluchač DAMU Jakub Špalek, vyprávěl publi-
ku o zásahu na Národní třídě a přečetl požadavky stávkují-
cích; zprávu o smrti Martina Šmída přitom dementoval.
Následující týden jsem zašel na fakultu v čase své pravi-
delné výuky. Stávková hlídka u vchodu mne s ironickým
úsměvem pustila dál, v učebně jsem zastihl Marka Pivovara

při množení letáků a vyžádal jsem si pro naše zpravodajství vzorky od každého z nich. Na České jsem potkal známého diplomata ze sovětského konzulátu, smál se na celé kolo a volal: „To se u vás ale dějí moc zajímavé věci, vidíte, soudruhu Blažejovský!“ V Domě umění ukazoval Provázek veřejnosti smyčku s videozáznamem z Národní třídy. Zašel jsem do Janáčkova divadla na diskusní večer, kde promluvil lingvista a disident Milan Jelínek. Když se ho na jevišti zeptali, proč po válce vstoupil do komunistické strany, rozpráhl ruce a prohlásil: „Byl jsem hloupý!“

V neděli 26. listopadu sněžilo a pod velením Jany Soukupové začal na náměstí Svobody řetěz za osvobození Petra Cibulky. Večer jsme se sešli v redakci a podpořili zítřejší generální stávkou. U televize seděl Jiří Růžička a uhranutě sledoval půlmiliónové shromáždění na Letné, které právě rozhicoval Václav Malý („podívej se Gusto, jak je tady husto“). Jiří pracoval ve sportovní redakci, nikdy nepsal nic politického a jeho postoj k režimu byl velmi distancovaný. Povzdechl si: „Jaromíre, mně je strašně smutno.“

Po vzoru časopisu Tvorba jsem 5. 12. v kulturní rubrice oznámil založení Klubu marxistické inteligence. Vzniklo Demokratické fórum komunistů a v pátek 8. prosince mne kolega Antonín Továrek vzal s sebou na jednání s Občanským fórem. Jaroslav Šabata nás ujistil, že radikálně antikomunistické názorové proudy jsou v OF na ústupu. Komunisté by neměli zahazovat legitimace, ale pokusit se stranu reformovat.

V budově Rudého práva dostala přidělenou místnost redakce nově založeného týdeníku Moravské noviny. S jeho šéfredaktorem Jiřím Voráčem jsme se teď denně potkávali na chodbě a v umývárce. Dohodli jsme se, že jim z denního nákladu budeme dávat exempláře Rovnosti a oni nám na oplátku své noviny.

Mohl jsem být hrdý na své studenty, kteří vybojovali svobodu, ne však na svou úlohu v oněch letech, týdnech a dnech. Připravoval jsem se na reprízu reforem z osmašedesátého, ale lokomotiva prosvištěla kolem cedule Demokratický socialismus bez zastavení; zůstal jsem stát před červeně natřenými závorami. Lituji, že jsem si nasazoval škrabošku divadelního kritika, když Thálie není moje múza. Hříšná a nesnesitelná mi dnes připadá má tehdejší intelektuálská pýcha.

Byl jsem zvědav, setkám-li se v jarním semestru 1990 opět se svými posluchači. Zdeněk Srna mi však řekl, že by můj návrat na fakultu nebyl vhodný. Přednášky z dějin filmu jsem na pozvání Zdeňka Smejkalů obnovil o dva roky později.

O autorovi:

Jaromír Blažejovský (1957). Filmový kritik, publicista a odborný asistent FF MU, redaktor Rovnosti v letech 1985–1997. Zabývá se mj. kinematografiemi (post)socialistických zemí, přispívá do *Iluminace*, *Filmu a doby* a *Cinepuru*, publikoval knihu *Spiritualita ve filmu*.

Ludvík Kavín

Osobně i věcně.

*Poznámky k Moravským
novinám*

Čtyřicátého listopadu 1989 jsem byl po dvanácti a půl letech poprvé v Brně. Projížděl jsem kolem jezer pod Pálavou a rádio hlásilo, že „padl“ Jakeš (generální tajemník Komunistické strany Československa, podle funkce tedy nejmocnější muž ve státě). To bylo okolo dvanácté hodiny polední. V jednu po poledni měla v Brně-Židenicích pohřeb moje maminka. Po pohřbu jsem v bytě rodičů neměl stání a šel se projít městem. Okolo páté jsem se blížil k náměstí Svobody. To bylo zaplaveno lidmi. Listopadové manifestace. Pomalu jsem procházel davem až k tribuně a na ní stálo několik mých přátel. Za všechny: Jaroslav Šabata a Petr Zeman. Po manifestaci jsme se zastavili v Bzenecké vinárně. A bylo co povídat. Tam jsem poprvé slyšel o možnosti vydávat v Brně nový tisk — Moravské noviny. Nejdéle poseděli: Tamara Váňová, Hanka Holcnerová, Jana Soukupová, Jaroslav a Jan Šabatovi a já. Nás šest se podepsalo v upomínku na toto setkání na československou vlaječku, kterou dodnes vlastním. Na chvíli jsem si připadal jako v centru revoluce. A ono to něco takového bylo. Tam mezi námi vznikla myšlenka řetězce lidí, který povede ze středu města k bohunické věznici a doslova a do písmene tak vynutí osvobození Petra Cibulky. Měl jsem jen čtyřdenní vízum k návštěvě Československa, musel jsem

odjet, ale už v prvních měsících roku 1990 byl můj kontakt „s Brnem“ velice intenzivní.

OD SPOLUPRACOVNÍKA K ŠÉFFREDAKTOROVI

Začal jsem spolupracovat i s Moravskými novinami. Na přelomu roku 1989/90 je založili Jiří Voráč a Jana Soukupová. Vznikly nejen proto, že to napadlo pár demokraticky angažovaných jedinců. Ale především proto, že byla poptávka po nových, nezdiskreditovaných tiskovinách. A týdeník takového či obdobného typu navíc ani do té doby neexistoval. Zakladatelé Voráč a Soukupová se tedy, řečeno dnešním jazykem, chovali tržně. Přinesli na trh tehdejších komunikačních prostředků novinku: týdeník, který pluralitně informoval o politickém a kulturním vývoji v tehdejší Československu. Vycházel v Brně a jeho orientace byla proto především moravská, pro úplnost je třeba dodat, že i slezská. Moravské noviny se v každém případě pokoušely vyhnout jakémukoliv poručnickování geografických, politicko-správních či v širším slova smyslu kulturních celků. Svým názvem nechtěly diskriminovat, ale chtěly titulem navázat na tiskovinu téhož jména, která v Brně existovala už od 19. století a zanikla teprve v roce 1945.

Stal jsem se nejprve členem redakční rady v dubnu 1990. Spolu se mnou byli prvními členy redakční rady Andrea Baršová, Zbyněk Fišer, Zdenka Rusínová a František Ryčl. O něco později jsem se stal předsedou redakční rady. A v souvislosti s odchodem Jany Soukupové na mateřskou dovolenou a úmyslem Jiřího Voráče věnovat se jiné práci, stal jsem se počátkem září 1990 šéfredaktorem listu.

V úvodníku 36. čísla novin jsem napsal: *...Jako přátelskou službu novinám i mně osobně chápu, že ve funkci zástupce šéfredaktora zatím zůstává dosavadní šéfredaktor Jiří Voráč... Netoužím zůstat šéfredaktorem „na doživotí“. Za rok*

se vrátí z mateřské dovolené spoluzakladatelka novin Jana Soukupová, a to by mohla být první příležitost k „předání vesla“. V témže úvodníku jsem dále napsal: Jsme Moravské noviny, ale právě jako takové se nechceme jen uzavřít v dosud nevyjasněných zemských hranicích. Okolo nás jsou Čechy a Slovensko a s nimi tvoříme jedno společenství, jeden stát. V tomto společenství by měla země Moravskoslezská tvořit integrující hodnoty. A přitom nebudeme zapomínat ani na evropská a světová „sousedství“, především na sousedství polské a rakouské. Z těchto vazeb může přece vzejít mnoho impulsů pro naše společenské obohacení, stejně tak jako my máme ctizádost „vyzařovat“ k našim sousedům.

PERSONÁLIE, REDAKČNÍ SESTAVY

Od prvních říjnových dnů byl zástupcem šéfredaktora Miroslav Plešák. Jeho příchodem potkalo noviny štěstí. Mirek Plešák byl koncem šedesátých let redaktorem Indexu, časopisu, který byl jako jeden z prvních rozmetán „normalizačními pracovníky“. Po krátkém intermezzu v časopise Věda a život se na osmnáct let vytratil do Zlína, kde byl dramaturgem tamního Divadla pracujících a s režisérem Antonínem Hajdou se stal oporou tohoto divadla. Krátce potom vedl Divadlo bratří Mrštíků, odtud přešel do našich novin. Jeho zkušenosti, vstřícnost vůči spolupracovníkům a jeho živé kontakty v uměleckých a intelektuálních kruzích (zdaleka nejen brněnských) znamenala obohacení našeho programu. Do velké míry jeho zásluhou měla příloha Moravských novin VODOTRYSK kvality literárního tisku. Autory VODOTRYSKU byli mj.: Iva Kotrlá, Vít Korčák, Jaroslav Haidler, Martin Pluháček, Ludvík Kundera, Jiří Kratochvíl, Petr Fejfuša, Margita Havlíčková, Jana Patočková, Jaroslava Sucho-melová, Andrea a Pavel Baršovi, Jaroslav Kudrna, Zdenka Rusínová, Jiří Kuběna, Jiří Damborský, Zdeněk Rotrekl.

Na podzim jsem také rozšířil redakční radu o Oldřicha Bártu, koncem šedesátých let byl šéfredaktorem již zmíněného Indexu, Danielu Brodskou, evangelickou duchovně a v té době starostku Jihlavy, Václava Buriana, Jiřího Damborského, významného polonistu, Josefa Jařaba, anglistu a v té době rektora olomoucké univerzity, Josefa Holcmana, předsedu zlínského soudu, Ivana Kříže, spisovatele, Václava Mencla, tehdejšího primátora města Brna, Ivo Možného, sociologa, Ivo Plaňavu, psychologa, Libora Prudkého, ekonoma a tehdejšího manažera Občanského hnutí, Antonína Přídala, spisovatele, Lubomíra Selingera, šéfredaktora Rovnosti, Josefa Solaře, sociologa, Jaroslava Stříteckého, filozofa, Jana Svobodu, archiváře, Jaroslava Šabatu, psychologa a politika, Dušana Šlosara, jazykovědce, Jana Trefulku, spisovatele, a Jitku Uhdeovou, vydavatelku Atlantisu. U nových členů redakční rady se vesměs jednalo o významné duchovní autority a měl jsem tu čest většinu z nich považovat za své přátele či mně velice blízké a mnou vážené osobnosti. Některé z nich doporučil do redakční rady Mirek Plešák.

Naším pravidelným přispěvatelem byl se svými kresbami Jan Steklík, také kresby Aloise Mikulky se u nás objevovaly, z autorů statí vzpomínám rád na historika Jaroslava Kudrnu (fundované analýzy především německého vývoje ve dvacátém století), archeology či historiky Pavla Michnu (jeho důležitou statí jsme možná odstartovali úsilí o záchranu historické Olomouce) a Josefa Ungera (především psal o nálezech a památkách jižní Moravy), literárního kritika a pedagoga Jaroslava Blažkeho (jeho nezapomenutelné „biblioklipy“), spisovatele Antonína Bajaju a další a další...

Redaktory Moravských novin byli angažovaní a nadaní žurnalisté. Andrea Poláčková a Čestmír Kocár hledali více svobodného uplatnění a z novin po mém příchodu

do funkce šéfredaktora odešli. Spjati s redakcí nadále byli nebo jako noví přišli: Evžen Navrátil, Alice Frišaufová, Věra Fojtová, Hana Kuchyňková, Ivo Horák, Michal Žák. Rád bych se zmínil i o jiných, ale prostor pro mé vzpomínání je přece jen vymezen.

Moravské noviny existovaly v době velkého otevření společnosti, ale také v době změn a hledání, v době nadějí i zklamání. Jaroslav Schulz a Antonín Rusek jsou jen někteří z autorů-ekonomů, kteří se výrazně snažili přiblížit čtenáři, oč jde v ekonomických posunech, které jsme prožívali. Jejich stati byly kritické, osvětlující, jejich hlediska byla pluralitní. V běžném denním životě hrála tehdy významnou roli politika. Než jsem se stal šéfredaktorem, byl nejčastějším a nejfundovanějším autorem politických úvodníků Jaroslav Šabata, dále Václav Umlauf a další. Šabatovým tématem byl mimo jiné imperativ ochrany a obnovy životního prostředí i imperativ sociálního míru, jenž je nemyslitelný bez hlubokého smyslu pro sociální spravedlnost. Objasňoval z širšího hlediska otázky povolebních výsledků, samosprávné demokracie, dynamiky vývoje u nás v celoevropském kontextu. Ekologií se v našem listu speciálně zabývala spolupracovnice Pavla Hobstová. Šimako (vlastním jménem Jaroslav Ludvík) u nás mimo jiné publikoval stati o StB, své břitké fejetony zase Jiří Suchánek.

Ze zahraničí přispíval intenzívně Petr Schnur z Hannoveru. Jeden z jeho úvodníků se zabýval obchodem s drogami jako marketingem, majícím potenci velkých nadnárodních firem.

CO JSME CHTĚLI, O CO SE POKOUŠELI

Otázky státoprávního uspořádání a konflikty v brněnském Občanském hnutí, které se přenášely i do celého český mluvícího prostoru, to byla naše důležitá témata. Ale naším

tématem bylo také (dnes by se řeklo investigativní) odhalování nešvarů v sociálních službách, především v Domovech důchodců. Pohnuli jsme žlučí mnoha pohodlným, kteří si nedovedli představit, že by snad sociální služby mohly fungovat s větší vážností vůči člověku, vůči invalidním či starším občanům, kteří jsou na tyto služby odkázáni. Šli jsme do konfliktů, stejně tak jako jsme neváhali otevřít konfliktní problematiku školství, které v průběhu prvních dvou let „po listopadu“ nedoznávalo výrazných změn. Tohle „hnití“ jsme odhalovali. Také skandál s výrobou dětské potravy SUNARU šel na naše konto. Mladá redaktorka Hana Kuchyňková neohroženě popsala nebezpečí, které hrozí kojencům požíváním tehdejší monopolní stravy a kolem jejích odhalení se odehrálo pro nás ne zcela příjemné divadlo a my se jako redakce postavili za naši kolegyni, která musela čelit nejrůznějším hrozbám.

Byli jsme publikační platformou pro moravská setkání signatářů Charty 77 a z těchto setkání vzešla nejedna iniciativa. Důležitá byla výzva k celonárodní diskusi o projevech antisemitismu a rasismu. Komentář Lenky Škrabánkové v našem listu potvrdil aktuálnost výzvy. Psala o tom, jak v Československu přetrvává kolektivismus komunistické výchovy, který po Romech požaduje totální odnárodnění, dětem že je například zakazováno užívat ve škole vlastního jazyka. Podle ní se tímto stalo, že vznikla dekadentní romská generace, z jejíhož vlastního já zbyla jen troska.

Coby šéfredaktorovi listu se mně podařilo iniciovat a zorganizovat několikrát setkání starostů statutárních měst Moravy a Slezska. Reportáže z těchto setkání, které byly impulsem pro vnitropolitický pohyb či dorozumívání se v zájmu měst i oblastí, jsme rovněž přinášeli na našich stránkách.

Ambicí Moravských novin bylo stát se v plném slova smyslu československým týdeníkem. V nelehké společenské

situaci počátku devadesátých let minulého století se často zdálo, že se bortí normy mezilidské slušnosti a rozpadají se nejen staré struktury, ale především mnoha lidem jejich hodnoty a my jsme si kladli za úkol tento stav společnosti a kultury reflektovat. Chtěli jsme být jedním z ohnisek vytvářející se demokratické struktury společnosti. A chtěli jsme být oprávněně vyhledáváni čtenáři. To znamená: mít co říci.

Osobně jsem se pod své články v Moravských novinách podepisoval vlastním jménem, ale také jako -luka- nebo LuKa či Stanislav Chromý, ba dokonce i poněkud krkolomnou zkratkou -lzhrk-.

Byl jsem jako šéfredaktor a jsem dodnes pevného přesvědčení, že se nesmí připouštět zapomínání. Noviny podle mě mají důležitou úlohu: zapomínání nepřipouštět. Rozbíjet staré myšlenkové stereotypy, které zapomínání umožňují. Jedním ze stereotypů byla pro mě prostá novinářská víra ve sdělení odborníků. Byl jsem toho názoru, že bychom se tím sami vyloučili z procesu hledání pravdy. Ztratili bychom tak svoji svobodu. Udělali bychom si život snazší, ale ztratili bychom občanskou svobodu a profesionální novinářskou zvědavost. A to by se vymstilo především naší společnosti.

A aby se nezapomínalo ani dnes, rád připomenu, že jsem na stránkách Moravských novin ostře kritizoval demagogii a cyničnost Václava Klause. Myslím, že jsem tehdy byl v celém Československu jediný, kdo něco takového v tisku činil. Rád v této souvislosti připomínám alespoň moji stať KULTURA A POLITIKA — Polemika s Václavem Klausem a související poznámky (30. srpna 1990). Klaus kde si napsal, že v tržních vztazích se *neztratí Einsteinové a van Goghové, ztratí se v nich však ti, kteří k našemu krajici budou přidávat příliš málo a kteří byli zvyklí, že bez zásluhy*

dostávali moc. Radami na obranu kultury a jejich zdravým či nezdravým pozadím jsem se v mé kritice nechtěl zabývat, ale napsal jsem: Zaráží mě demagogie Václava Klause, ba co víc: jeho cynismus. Cožpak se ještě nikdy nedoslechl, kolik obrazů za svého života van Gogh prodal...(?) Jednou z mých úvah bylo, že možná Václav Klaus prostě jen nepřemýšlí o trhu jako o cestě k sociálně spravedlivé společnosti. A že o kultuře a způsobech, jak ji podporovat, toho ví velmi málo. Polemik s Václavem Klausem jsem v Moravských novinách publikoval více. V průběhu pozdějších let, hlavně v posledním desetiletí, kdy si vůči nynějšímu prezidentovi začala spousta lidí „otevřít ústa“, jsem si vzpomněl na moji v tomto smyslu tehdy osamocenou pozici, a tudíž také osamocenou pozici Moravských novin. Škoda, možná se mnohé v naší Československé, a později v našich obou republikách, mohlo vyvíjet jinak.

Pravda, v politice „možná mohlo“ neplatí. Ale novináři se o ona MOŽNÁ, která by snad mohla nastat, musí pokoušet. Považuji to za novinářský kategorický imperativ.

STRUČNÁ HISTORIE VYDÁVÁNÍ

Moravské noviny vydával od samého počátku Atlantis — nakladatelské družstvo českých a slovenských autorů. Družstvo založil a v době vzniku Moravských novin, které byly „nezávislým listem“, vedl Jan Šabata. Nezávislost brali všichni redaktoři a členové redakční rady nesmírně vážně.

Když se na podzim 1990 Jan Šabata rozhodl založit vlastní nakladatelství a předával vedení Atlantisu, upozornil mě, že náš list přestává mít své důležité postavení v rámci Nakladatelství Atlantis. Uvažoval jsem proto osobně o převzetí vydavatelské činnosti, ale bohužel jsem se této myšlenky musel vzdát: nebyl jsem movitý a převzetí možného finančního břemena (dalo se očekávat, že se mediální trh bude

vyvíjet a nebylo jisté, zda vývoj bude našemu listu pozitivně nakloněn) jsem si nemohl dovolit.

Podařilo se mně vytvořit osu dobré spolupráce mezi námi a olomouckým vydavatelstvím ROVINA (vydávalo Hanácké noviny). Nové představitelce Atlantisu paní Jitce Uhdeové jsem navrhl „prodej“ Moravských novin na Hanou. Nakladatelství ATLANTIS a ROVINA se domluvila. U celého jednání jsem byl (kromě vlastního právního, respektive také finančního vypořádání). Dalo by se říci, že jsem jednání (v té době už jako šéfredaktor listu) „moderoval“ k úspěšnému konci.

Soukromě jsem byl kolegy z Olomouce přesvědčován, že podrží noviny i v případě, že by se v budoucnu staly ztrátovým podnikem. Když jsem však koncem června 1991 z Moravských novin odcházel, nakladatelství ROVINA de facto souběžně vydávání Moravských novin na bližší neurčenou dobu přerušilo. Moravské noviny tak zanikly.

O autorovi:

Ludvík Kavín (1943). Vystudovaný historik, filozof, divadelník, novinář, signatář Charty 77. Koncem sedmdesátých let emigroval. Spolu se svou ženou Nikou Brettschneiderovou založil a dodnes vede vídeňské divadlo Theater Brett. Byl šéfredaktorem Rakouských divadelních novin, vybudoval pobočku agentury Palach Press, spoluzaložil časopisy Gegenstimmen v Rakousku a Alternativy v Paříži.

Bohumil Hlaváček

*V „četce“ je dřina, ale dřel
jsem v ní rád*

Začalo to četbou Junáka, na měšťance v Železnici a Jičíně jsem si kupoval snad všechny deníky, v učňovských letech jsem přilnul k Mladé frontě a stal se v necelých sedmácti dopisovatelem její liberecké redakce. Pomáhal jsem se vším, co mi mohli svěřit a dokázal jsem zvládnout. Abych se stal novinářem z povolání, byl jsem i ochoten zocelovat se manuální prací jako brigádník na Stavbě mladých budovatelů socialismu v Ostravě-Kunčicích. S tisíci dalších mladých lidí z celé republiky jsem pomáhal budovat Novou huť Klementa Gottwalda (NHKG). U první vysoké pece, v níž zapálil oheň 1. ledna 1952 Antonín Zápotocký, jsem pomáhal stavět kolejiště, na denních i nočních směnách vykládat šterk a cement ze železničních vagónů, v ocelárně jsem betonoval základy siemens-martinských pecí.

Psával jsem v té době hlavně pro Leták Mladé fronty, vycházející ve vratimovské Osadě mladých budovatelů socialismu, kde byli brigádníci ubytováni. Mých příspěvků si všimla redakce deníku Den. Šéfredaktor Vladislav Odziomek mne přesvědčil, abych nečekal na místo v Mladé frontě, že ve Dni mohu nastoupit okamžitě. Stalo se tak v polovině března 1952 — bez jakéhokoliv kádrování. Dnes je to k neuvěření, ale v té době jsem se skutečně mohl vykázat jen výučním

listem očního optika, čestným uznáním za práci na stavbě i o vánočních svátcích, dvěma údernickými odznaky a hlavně nesmírnou touhou a asi také určitými předpoklady pro práci v redakci. Nemohl jsem hledat berličky v podobě nějakého stranického průkazu, protože jsem nebyl ani plnoletý. Určitě kladnou roli měla skutečnost, že jsem pocházel z početné dělnické rodiny. Jsem nejstarší z jedenácti dětí celoživotně bezpartijních rodičů — dělnice a zedníka.

Štěstěna mne provázela i později. Redakci deníku Den, určeného budovatelům NHKG, navštěvovalo v kunčické Lešetínské ulici mnoho ostravských i pražských novinářů a spisovatelů. Ze spisovatelů připomenu hlavně Jiřího Marka. Přicházel i Jan Štern. Rád vzpomínám, že k nám zavítal i ruský spisovatel Boris Polevoj, s nímž jsem se setkal znovu v sedmdesátých letech v Brně a dal mi svou vizitku. Rukopisy jsme vozili autobusem do ostravské tiskárny v Hollarově ulici. Ta tiskla i deníky Práci a Mladou frontu. Při lámání jsem se tam seznámil s jejich redaktory, později i s novináři z dalších deníků, z Čs. rozhlasu a z ČTK. V ČTK jsem se občas zastavil za redaktorem Rudolfem Tomíškem, který do Dne přicházel pro tipy a na kus řeči. Šéfová ostravské ČTK Adéla Černošková mne jednoho dne překvapila sdělením, že Ruda byl do ocelového srdce republiky poslán z Prahy na jeden rok, ten už uplynul, ale vrátit se bude moci, jen když bude mít za něho rovnocennou náhradu. Tou bych mohl podle jejího mínění být já. Mohu nastoupit ihned, stačí jen vyplnit dotazník, není zapotřebí psát nějakou žádost, má práce v redakci Dne, kterou ona dobře zná, je postačujícím doporučením. Hovořila velmi přesvědčivě. Argumentovala, že budování NHKG spěje k dokončení a Den přestane vycházet... Tak jsem se 25. července 1953 stal redaktorem ČTK se základním platem ve třetí pracovní třídě 1 240 Kč měsíčně. Ani jsem nemusel jet představit se do Prahy. Po Rudovi jsem

převzal zpravodajství z kunčické stavby socialismu i z bytové výstavby v Porubě, Havířově, Karviné, Třinci, Frýdku-Místku, ve válkou zničené Opavě, z výstavby kružberské a žeremnické přehrady i třebovické elektrárny.

V polovině května 1957, těsně před parlamentními volbami, ve Zlíně vážně onemocněla Marie Rybová. V té době zlínská redakce zrovna neměla ani sekretářku. Vedení ČTK tam poslalo mne, protože ostravská krajská redakce byla nejpočetnější a já jediný svobodný a bez závazků. Nemocnou kolegyni jsem zastupoval do poloviny září. Přijal jsem novou sekretářku, a když uzdravená Marie Rybová přišla z nemocnice, tak já se už do Ostravy nevrátil. Poslali mne do Brna, kde se redakce ČTK právě vylidnila. A v druhém největším městě republiky jsem již setrval až do odchodu do důchodu v roce 1999.

V brněnské redakci ČTK mne uvítal její šéf třičtyřicetiletý Antonín Neubauer s tím, že musím rozhodně převzít zpravodajství ze zemědělství a k tomu si mám něco přibrat. Vybral jsem si kulturu. Byl jsem totiž čerstvě zamilovaný do redaktorky Čs. rozhlasu v Praze Ludmily Herynkové, mé budoucí manželky, která tam pracovala v redakci Zrcadla kultury. Zemědělství jsem se zbavil v roce 1960, kdy po územní reorganizaci přibyl v Brně Karel Vašák ze zrušené jihlavské krajské redakce a tudíž ho postihl osud u nás služebně nejmladšího — zdědil nikým nechtěné dítě.

Sestava brněnské redakce se i nadále měnila. Vážně nemocný a nejstarší z nás Oldřich Šimek (1908) musel odejít do invalidního důchodu. Teprve devětatřicetiletý Karel Vašák podlehl zákeřné nemoci v roce 1969. Šéf Antonín Neubauer byl jmenován ředitelem Čs. rozhlasu v Brně. A tak jsem se stal na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vedoucím redakce, i když ne na dlouho. Nepodepsal jsem Slovo do vlastních řad. Ideologické oddělení krajského výboru

KSČ vyvíjelo nátlak na vedení ČTK a trvalo na tom, že v čele brněnské redakce chce mít „svého člověka“. Tím byl ideologický tajemník okresního výboru KSČ Brno-venkov Václav Polák, někdejší předseda krajského výboru Čs. svazu mládeže. Pod novým šéfem jsem měl na starost zpravodajství z kultury, vědy, zdravotnictví, školství, veletrhů, dopravy a stavebnictví. Jezdil jsem na stavby dalešického vodního díla i dukovanské jaderné elektrárny, přinesl jsem jako první novinář zprávy o narození prvního čs. dítěte ze zkusavky a o první úspěšné transplantaci jater v Československu. Hlavně jsem však měl více prostoru k aktivitě ve folklorním hnutí. Po tři desetiletí jsem se podílel na přípravách strážnického mezinárodního folklorního festivalu, a to i jako člen jeho řídicího výboru a programové rady. Byl jsem také členem krajské rady zájmové umělecké činnosti. Spolupracoval jsem se soubory Dubinou z Hodonína, Brozany z Havřic, Tanečnicí Valašského krúžku a Slováckým krúžkem z Brna. Od osmdesátých let jsme vyjížděli i na Západ.

Mého nového brněnského šéfa časem povýšili. Odešel do Prahy, kde ho také zvolili předsedou celozávodního výboru KSČ v ČTK. Jeho místo zaujal v Brně další aparátčík — tajemník celozávodního výboru Socialistického svazu mládeže ze Zetoru Jan Příbyl. S oběma se ČTK rozloučila. S prvním hned po listopadu 1989, s druhým v roce 1990, kdy do čela brněnské redakce vrátila mne. Vážím si této důvěry dodnes. I toho, že ČTK mi umožnila studium při zaměstnání na Osvětové škole a Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a vždy povolovala zahraniční zájezdy s Divadlem bratří Mrštíků, se Satirickým divadlem Večerní Brno a zejména s folklorními soubory. Také mne vyslala na stáž v Bulharské tiskové agentuře (BTA), díky čemuž jsem mohl v doprovodu bulharské kolegyně Ivaničky Červenkové procestovat opravdu celé Bulharsko. Po několika

letech jsem měl příležitost odvděčit se její rodině. V noci mne probudil telefon. Volala brněnská Úrazová nemocnice, že při cestě z Moravského krasu havarovalo auto s Bulhary. Mezi zraněnými byla Ivaniččina tchyně a požádala lékaře, aby se pokusili kontaktovat redaktora ČTK, jehož jméno nezná, ale byl v Sofii na stáži. V úrazovce znali jen mne a strefili se. Okamžitě jsem prostřednictvím pražské zpravodajky BTA Violety Micevy poslal zprávu Ivaničce a už za dva dny dorazil ze Sofie do Brna její tchán. Bydlel u nás týden a denně svou polámanou manželku navštěvoval.

Z ústředních ředitelů ČTK jsem nejbližší poznal Petra Uhla, který po celou dobu působení v této funkci přijížděl každý měsíc do Brna k jednáním s generálním ředitelem ČTK na Slovensku Svetozárem Štúrem, jimž jsem býval přítomen jako zapisovatel. Když byl později Petr Uhl vydávajícím redaktorem ve směně domácí redakce ČTK, sloužil jsem v ní s ním. Byl vzdělaný, čestný, nesmírně pečlivý, skromný a kamarádský. Z šéfredaktorů rád vzpomínám na předlistopadové Jiřího Starého, Marii Kocíkovou, Lubomíra Hájka. Zejména však na polistopadového Petra Holubce, který mne dokázal zdržet v ČTK ještě přes čtyři a půl roku od dne, kdy jsem měl nárok odejít do důchodu. Jak také ne, když se mi dostávalo záviděníhodných ocenění. Odcházel jsem s mimořádnou cenou, Zlatým perem 1998 a diplomem „za celoživotní dílo pro ČTK, za to, že agentura má jeho zásluhou v Brně a širokém okolí skvělé jméno, za to, že každého zná a každý zná jeho, za to, že je ve službě 24 hodin denně, za to, že mnohokrát své agentuře pomohl z nouze, za to, že své zkušenosti nezištně předává svým následovníkům, za to, že je a bude vzorem ostatním generacím četkařů“.

První týdny a měsíce v důchodu jsem pomáhal synovi s budováním garáže, kde jsem se zvědavým sousedům vydával za najatého Ukrajince. Denně jsem v poledne vyzvedával

vnučku z mateřské školy v Kníničkách a chodil s ní na procházky v okolí Brněnské přehrady. Léto jsme s manželkou prožívali na naší chatě u rybníka Pyšeláku v Budišově u Třebíče a na podzim jsme se vydali k moři do Turecka. Příležitostně dodnes píšu do Folkloru a Rovnosti. Od roku 2008 jsem členem redakční rady měsíčníku Folklor, vydávaného Folklořním sdružením České republiky. Stal jsem se také členem Klubu novinářů-seniorů jihomoravské regionální organizace Syndikátu novinářů České republiky, jehož předsedkyní je už od sklonku první poloviny devadesátých let má manželka. Scházíme se vždy druhou středu v měsíci a přichází nás obvykle nejméně deset a častěji kolem patnácti. Záleží na aktuálním zdravotním stavu, na počasí nebo zda kolegyně-babičky zrovna nemusí hlídat vnoučata. Kolegové z redakcí zaniklých Zemědělských novin, Lidové demokracie, Svobodného slova, Práce, Obrany lidu, Občanského deníku a mnoha dalších mi závidí, že na rozdíl od nich mohu navštěvovat své někdejší dlouholeté pracoviště, přečíst si tam noviny a dát kus řeči. Nebo i zajít na WC, protože těch ve středu města už moc není a nejsou vždycky čistá...

Ediční poznámka:

Základ textu otištěn v Almanachu českých novinářů 1989–2008, který vydalo encyklopedické nakladatelství Libri. Pro druhé vydání krácen a doplněn.

O autorovi:

Bohumil Hlaváček (1934). Vyučen očním optikem, od roku 1952 redaktor Dne, v letech 1953–1999 redaktor a vedoucí redaktor ČTK. Nositel řady vyznamenání, mimo jiné Ceny Ferdinanda Boury od vědecké rady Právnické fakulty UK za diplomní práci Tisková oprava, tvůrčí prémie Českého literárního fondu, stříbrné medaile MU, čestného titulu Zasloužilý pracovník kultury a Ceny města Brna 2007 za žurnalistiku a publicistiku.

Jaroslav Štěpaník

Zmizelé listy

Devatenácté století bylo Brnu příznivé. Zemské hlavní město se stalo i významným průmyslovým centrem, to přineslo rozsáhlou výstavbu, poznamenanou ovšem i ztrátami v podobě necitlivých zásahů do historické tváře centra.

V Brně, dlouhá léta místě národnostně smíšeném s určitým německým vlivem, se český tisk nesnadno prosazoval. A. V. Šembera (1807–1882) se inspiroval Maticí českou a začal v roce 1836 vydávat práce moravských autorů. Snahy o vydávání českého periodika na Moravě vyvrcholily Týdeníkem (1848–1849), který je považován za první moravský časopis v české řeči. Prvenství však možno přičíst i Moravskoslezskému časopisu pro lid o polním, lesním a domácím hospodářství, který vycházel již v roce 1842 v redakci F. Diebla. Týdeník redigovali J. Ohéral a F. M. Klácel. Druhý jmenovaný do roku 1852 redigoval Moravské noviny — první český deník na Moravě. Ten vznikl v roce 1848 — „aby slovanské obyvatelstvo Moravy, tak jako německé, o všem poučeno bylo, co každému státnímu občanu věděti prospívá, a aby přitom lid k samocitu a k sebevážnosti vzbuzován byl, by své vlastnosti poznal a ve smyslu vlídném hájil“. Vydávání bylo ukončeno v roce 1872. Paralelně s tímto listem

vycházely nedlouho (1849–1852) opět v redakci J. Ohéřa la Moravské národní noviny. Periodika vznikala a zanikala, objevovaly se nové tituly, tradiční se navracely a opět mizely, jak je příznačné pro celou historii novin a časopisů.

Za první list českého národního hnutí je označována Moravská orlice, která začala vycházet v roce 1863. Impuls vzešel z národní strany vedené A. Pražákem (1820–1901), který patřil k tvůrcům Moravské deklarace z roku 1868. (Čeští poslanci moravského zemského sněmu se přihlásili k myšlence jednoty Koruny české za podmínky zachování markrabství.) Deník byl tištěn u V. Foustky, který zřídil v Brně roku 1862 první českou knihtiskárnu.

Za první český vědecký časopis Moravy je považována Matice moravská, vydávaná od roku 1869. Projekt připravil V. Brandl (1834–1901). Úkolem spolku, který působil s tímto názvem od roku 1853 odklonem od původní Národní jednoty z roku 1849, byla ediční činnost, podpora knihoven, sbírek a uměleckých děl. Matice moravská a její Časopis drží kontinuitu více než půl druhého století. Soustředí se na společenskovědní bádání, vydává odborné knižní publikace. Z dalších periodik je třeba vzpomenout Moravskoslezskou revui (původně Lidová revue moravskoslezská), vycházející v letech 1905 až 1923.

Období první republiky bylo pro Brno také šťastným obdobím. Město je sloučeno s přilehlými obcemi, které jsou dávno fakticky jeho součástí. „Velké Brno“ dokládá již předtím existující převahu českého obyvatelstva. Významnou intelektuální posilou je příchod řady tvůrčích osobností z Prahy. Rozvíjí se vysoké školství, architektura, kultura, umění i publicistika.

Z podnětu brněnské Literární skupiny, sdružující mladé literáty, začíná v roce 1921 vycházet Host, který se o dva roky

později přesouvá do Prahy. Prvním uměleckým časopisem s mezinárodním ohlasem je Pásmo vydávané Devětsilem v Brně, pak v Praze (1924–1926). Nejvýznamnějším byl asi měsíčník Index, založený v roce 1929. Horizont (1927–1932) se soustředil na moderní architekturu, zajímavý byl i Měsíc, ilustrovaná společenská revue (1931–1941).

Významné pro celou českou žurnalistiku jsou brněnské Lidové noviny, založené roku 1893 právníkem a politikem A. Stránským (1855–1931). B. Gabrielová a B. Marčák označují toto datum za počátek moderní brněnské žurnalistiky.

Stránský měl nejen vizi a koncepci, ale také štěstí na stejně koncepčně myslícího A. Heinricha (1880–1933). Ten přišel do redakce v roce 1904, v letech 1919–1927 a 1929–1933 byl šéfredaktorem. Měl jasnou představu o novinách jako nositeli zpravodajství i nabídce pestré, čtivé, přitom kvalitní četby.

V roce 1920 je otevřena filiální redakce v Praze i v dalších městech. Noviny oslovují vysokou úroveň i pestrostí obsahu. Přitažlivost listu zvyšují nové rubriky, oblíbené jsou sloupky, entrefilety, rozhásky, soudničky, romány na pokračování. Zárukou kvality jsou jména jako E. Bass, K. Čapek, F. Peroutka, V. Dyk, B. Golombek, J. Mahen, S. K. Neumann, K. Poláček, E. Valenta.

Poválečné období přineslo krátký návrat některých periodik, jejichž vydávání přerušila válečná léta. Navrací se Kolo Družstva Moravského kola spisovatelů či Akord sdružující katolicky orientované autory. Začíná vycházet časopis pro umění Blok (1946) a obdobně jako jiná periodika brzy po nástupu komunistického režimu končí

V letech 1954–1970 je tváří kulturního a literárního Brna Host do domu, slovy Marčáka a Gabrielové „časopis s nepochybnou celostátní autoritou s evropským ohlasem“. V šedesátých letech je Brno opět významným kulturním

centrem a Host do domu, který soustředil plejádu významných osobností, hraje významnou roli.

V nadějném klimatu konce šedesátých let byl obnoven Index (1968–1969), snahy o obnovu zemské samosprávy provázela krátce Moravská Orlice.

V osmdesátých letech, zvolna přece jen uvolňujících nedýchateľné ovzduší normalizace, vychází Veronica, první environmentální časopis u nás. Pozoruhodným počinem byl ROK — revue otevřené kultury, který vyšel jako příloha Zpravodaje Národního výboru města Brna. Redigován J. P. Křížem a J. Pavelkou soustředil okruh autorů, z nichž mnozí nepatřili pro tehdejší režim k žádoucím. Za redakce J. P. Kříže, J. Varadi a J. Stejskala vyšlo několik čísel Moravy, „věstníku“, podoby pestrého magazínu.

Na sklonku roku 1989 se synergií více činitelů zborčil společenský systém, dlouho považovaný za neměnný inertní monolit. Změnu vítanou s nadšením provázely iluze, brzy korigované poněkud odlišnou realitou. Nevyhnuly se ani žurnalistice.

Čekal se nárůst významu tisku i pozice novin, které měly být opět sedmou velmocí, již z prosté sebezáchovy samotné demokracie. Očekávala se širší nabídka deníků i narůstající kvalita novinářů — fundovaných profesionálů s etikou, která bude posuzována nejpřísnějšími měřítky, stejně jako všech veřejně činných osob. Srovnání očekávání s realitou by zasluhovalo podrobnou studii.

Po listopadové změně došlo k dočasnému nárůstu čtenářského zájmu a zvýšení nákladů novin. Téměř současně vtrhla do redakcí revoluce technologická. Končila „horká sazba“, mizely psací stroje a dálnopisy, nastupovaly počítače a moderní kancelářská technika.

Do společenského přelomu vstupovalo Brno bez centrální redakce celostátního deníku, avšak s řadou regionálních,

často silně obsazených, redakcí — Rudé právo (Právo), Mladá fronta (MF Dnes), Obrana lidu, Práce, Zemědělské noviny, Lidová demokracie a Svobodné slovo.

Vycházela Rovnost, krajský deník, u nás nejdéle bez přerušování vycházející list, a Brněnský večerník. Rovnost, původně noviny sociální demokracie, později KSČ, měla období, která lze cenit i dnešním pohledem. Večerník v období normalizace stál trochu stranou hlavního, přísně sledovaného proudu, požíval širokou čtenářskou oblibu a nejednou tu vyšly příspěvky, které by jinde neprošly.

Kromě hudebního časopisu Opus musicum, který za vznik obdobně jako Večerník vděčí uvolnění konce šedesátých let, a zmíněné již Veronicy, sídlila v Brně redakce celostátně významného měsíčníku Věda a život.

Devadesátá léta brněnských novin a časopisů by mohla být nazvána časem ztrát a marných pokusů. Dlouho netrvala éra Moravských novin, založených J. Soukupovou a J. Voráčem již v prosinci 1989, byť měly dobrý start a zdálo se, že i své čtenáře. Pouze dočasně se usadily regionální redakce nových, časem zaniklých deníků jako Metropolitan, Denní telegraf, Český deník.

Od roku 1997 se pokoušel v regionu zakotvit Den (Jihomoravský a Brněnský). V roce 2001 došlo k pragmatickému řešení. Součástí vydavatelství VLTAVA-LABE-PRESS se stala Rovnost sloučená se Dnem. Roku 2006 došlo k fúzi regionálních listů v republice pod značkou Deník. Brněnský deník si původní název Rovnost zatím v záhlaví listu ponechal. Obdobně jako Deník blanenský a další spadá pod Jihomoravský deník.

V devadesátých letech zvolna odumíral kdysi populární Brněnský večerník, až si definitivního zániku téměř nikdo nevěšiml. Citelnou ztrátou byl zánik Lidové demokracie (1994) a Svobodného slova (1998). Svobodné slovo požívalo pověst

nejlepších novin v období před Listopadem a ještě nějaký čas poté. Nepochybně mělo svůj, byť opomíjený, podíl na společenské změně. Rozklad Socialistické strany a rozvrat ústřední redakce novin stály v pozadí konce listu s tradicí, který požíval velkou oblibu na Moravě.

Existence regionálního deníku je považována za jeden ze znaků metropole. Se snahou zaplnit bílé místo Brna se pojí více pokusů — Poledník 16°35' (1996), Večerní Brno (2003), Brno magazin, později Brněnský týdeník, který vynaložil asi nejvíce úsilí, ukončil tříletou snahu o získání většího zájmu čtenářů v roce 2008.

Podobné osudy měly časopisecké pokusy. Cenná byla snaha o periodické vydávání časopisu ROK (1989–1993). Šéfredaktorem byl J. P. Kříž, k redakci patřili zprvu A. Hošťálek a J. Varaďa, celou dobu byl v redakci J. Poláček. Pozdějším nadějným příslibem byly Bariéry (1996–2003) a zejména navazující Konec konců (2004–2008). Šéfredaktor A. Hošťálek získal pro společensko-kulturně orientovaný časopis solidní okruh spolupracovníků, chyběl však širší čtenářský zájem. S obdobnými problémy se potýkaly Literární noviny po přechodu redakce do Brna. Poměrně dlouho se udržela Revue Proglas (1990–2002). Pokusů, někdy velmi ambiciózních, bylo víc. (And You, Reportér, B-revue apod.)

Již v roce 1991 ukončil činnost celostátní měsíčník Věda a život. První číslo z roku 1934 vyšlo s úvodníkem K. Čapka. Časopis popularizující vědu oslovoval poměrně široký okruh čtenářů a za všech dob v souladu se svým posláním udržoval potřebnou kvalitu. Pro Brno šlo nepochybně o ztrátu citelnou.

Dalo by se říci, že skutečnost předčila i pesimistická očekávání. Tak docela to neplatí. Na slavné předchůdce navázal Host, který je dnes u nás ojedinělým literárním časopisem.

Větrné mlýny ve spolupráci s Husou na provázku vydávají Rozrazil. Obě periodika míří ke specifickým, poměrně úzkým cílovým skupinám, jak platí i pro Opus musicum, Veronicu, nebo zaměřením odlišný Motor Journal. Širší odezvu by snad mohl mít Romano hangos. Toplife je společenský magazín obdobný některým dřívějším pokusům, jakým byl např. And You F. Skotala, reprezentativní tvář nabízí čtvrtletník Brno Business.

Periodika vydávají městské kulturní a další instituce, soustředěné především k prezentaci své činnosti. Informace občanům nabízí Brněnský metropolitan vydávaný Magistrátem města Brna a Listy jižní Moravy Jihomoravského kraje. Obsahují i čtenářsky zajímavé rubriky, chybějící regionální periodikum však plně nahradit nemohou. Svá „informatoria“ vydávají i městské části.

Nejstarším brněnským periodikem určeným širšímu okruhu čtenářů je dnes KAM s více než padesátiletou tradicí. Původně informátor o programech brněnských kin, divadel, o konání koncertů, výstav atp. byl v roce 1994 ředitelem tehdejšího Kulturního a informačního centra F. Pavlíčkem rozšířen o přílohu, kterou jako první redigoval T. Mazáč. Cílem bylo nezůstat u prosté informace o programech, ale přiblížit kulturní i literární dění ve městě. Tento podnět obsahuje možnost transformace časopisu na formát, který Brnu citelně chybí.

Programové informace obdobně jako v jiných městech nabízí množství bezplatných periodik. Město je zaplaveno nabídkou řady časopisů i deníků. Obsahem a formou jsou zpravidla snadno zaměnitelné, přídatkem reklamy, bývají drobné informace o dění v místě, fotoreportáže, rozhovory s mediálními hvězdami a podobně. Významným informačním zdrojem je internet, preferovaný již nejen mladými.

Pomineme-li vyslovený bulvár, v republice existují v podstatě čtyři deníky s centrálními redakcemi v Praze (Hospodářské noviny, Lidové noviny, MF Dnes, Právo).

Ani představa o posílení regionálního tisku se nenaplnila. V Brně jsou pouze filiální redakce celorepublikových listů. Mezera po Brněnském večerníku se nezaplnila. Regionální Deníky někdejší Rovnost, která vlastními silami pokrývala celý, navíc rozlehlejší kraj, plně nenahrazují. V potaz nutno brát reálný úbytek čtenářů daný ekonomickými zřeteli a přechodem k novým zdrojům informací.

Současný stav nedává novinářům a publicistům ve městě příliš možností k uplatnění, profesionálnímu rozvoji a sotva už k pozici představitele sedmé velmoci. Negativním jevem je také ekonomicky motivovaný trend redakcí minimalizovat externí spolupráci s odborníky a dopisovateli, na kterých noviny dříve stavěly. Snaha zvládnout vše interními silami vede k ochuzení obsahu i k povrchnosti.

Bylo by iluzí myslet, že investice vkládané do roztržitého množství reklamních periodik lze racionálně spojit a dát vznik kvalitním novinám. Nelze také počítat, že se zjeví něco či někdo, kdo domluví bujnému tržnímu mechanismu. Marné je asi hledat toho, kdo by z vlastního kapitálu neekonomicky a idealisticky ukrajoval do úpadku na nemalé náklady regionálního deníku.

Doba není příznivá vydávání městského deníku. Idea společensko-kulturního časopisu, který by přicházel za čtenářem s upoutávkami, reflexemi, glosami, komentáři, recenzemi, fejetony, reportážemi, rozhovory atp., je reálnější. Muselo by jít o periodikum čtivé, oslovující širší okruh čtenářů, které by nesměřovalo k vybrané skupině intelektuálů a estétů, ani nerozhojnilo početné obrázkové „společenské“ bulvární magazíny. Brnu chybí časopis, který by se stal zasvěceným informátorem a kvalifikovaným poradcem pro

obyvatele a návštěvníky města při řešení otázky, kam jít, co stojí za to navštívit. Časopis, který by alespoň zčásti kompenzoval jeden z nenaplněných atributů Brna jako metropole. Současně by se stal nosným prostředkem ke zvýšení zájmu turistů o město Brno a Jihomoravský kraj. Přinesl by i příležitost pro kvalitní a profesionální publicistiku.

O autorovi:

Jaroslav Štěpáník (1941). Novinář, fejetonista, publicista. Vystudoval psychologii na Filozofické fakultě UJEP. Pracoval jako poradenský psycholog a vysokoškolský učitel v Brně. Byl redaktorem Svobodného slova a literární přílohy časopisu KAM. Publikuje od sedmdesátých let, je také autorem sci-fi románů, řady příruček, scénářů, např. úspěšné televizní komedie Pes pro výzkum aj.

Antonín Hošťálek

Byl jsem redaktorem v Brně

Při velkém úklidu jsem narazil úplně vzadu ve skříni na červený kufříkový psací stroj Consul. Dostal jsem jej na vánoce 1973 od rodičů a sloužil mi pětadvacet let v novinářské profesi. Psal jsem na něm doma a bral jej s sebou na cesty. Tento stroj ze Zbrojovky Vyškov jsem vlastně užíval skoro celý profesní život. Až někdy v roce 1998 jsem ho zaměnil za počítač.

MLADOFRONŤÁKEM V DOMĚ TISKU

Na kufříku je nálepka s logem Mladá fronta. Ta byla mým prvním působištěm. Před osmatřiceti lety jsem nastoupil v její pobočce v Brně v někdejším Domě tisku jako technický redaktor. Předtím jsem dva roky pracoval v Blansku na kulturním středisku a dopisoval do okresního Nového života. Na jeho stránky jsem dodával sloupky a recenze o výstavách. Ale Blansko byla pro mne jen přechodná štace, než se život pohne kýženým směrem. A tedy než zakončím v nějaké redakci. Samozřejmě jako pišící redaktor. Dychtil jsem po tom už někdy od osmašedesátého a věřil, že se vydám ve stopách Vaculíků, Hamšíků a dalších hrdinů Literárek a že budu umět jednou na sebe navlékat slova jako oni.

Mladá fronta se tedy jevila jako má šťastná hvězda. Ale byl tu jistý nikoli nepodstatný zádrhel. Ke splnění tužeb jsem si rozhodně nevybral nejprůhodnější léta. Nastupovala normalizace; tažení proti silám, „otravujícím zdravou atmosféru ve společnosti“. Nějak mi úplně nedocházelo, že moje touha je větší než možnosti, které doba skýtala. Probíhaly čistky. Slovo se ideologizovalo; začal opět fungovat úřad tiskového dohledu. Kolegové na pobočce si vydělávali na chléb vezdejší a nebyli žádní lovci senzací. Jen krajánci, holky pro všechno. Hrdinové? Ó ne. Sympatičtí, ale doba byla nehrdinná. A já, když zblízka viděl, jaká suchařina se v redakcích dělá, rychle jsem pochopil, že tady nic velkého nespáchám a zakormidloval jsem na sport.

DOKTOR A JEHO KRÁLOVSTVÍ

Sport byl královstvím v království. V sedmdesátých letech na něm našli azyl někteří osmašedesátníci. Sportáči proto měli i aureolu odbojníků, ale hlavně: znamenitě ovládali svoje řemeslo. Ve sportovním oddělení kraloval Jaroslav Šálek, pojmem byl doktor Václav Pacina¹.

Vzpomínám na den, kdy jsem se poprvé přijel na sport v Praze představit. Dneska vzpomínka vystupuje jak z šerého dávnověku. Taky je vzdálená 35 let! Mladá fronta sídlila v Panské 8 v redakci starého německého Prager Tagblatt, kde začínal Egon Erwin Kisch. Byla to klasická redakce plná chodbiček a schodišťátek. Mocně na mne zapůsobil zjev Paciny. Znal jsem redaktory z Brna. Slízali se po pivních bufetech u pobryndaných stolů. Sedávali u ošatky rohlíků, kterými se živili k řídké desítce. Znakem jejich profese bylo ošuntělé tvídové sako s nášivkami na lokti a vytahaným poutkem za krkem. Ale Pacina se vybraně oblékal, vznešeně ráčkoval a nosil křiklavé červené vesty se zelenou kravatkou. Byl zkrátka arbiter elegantiarum.

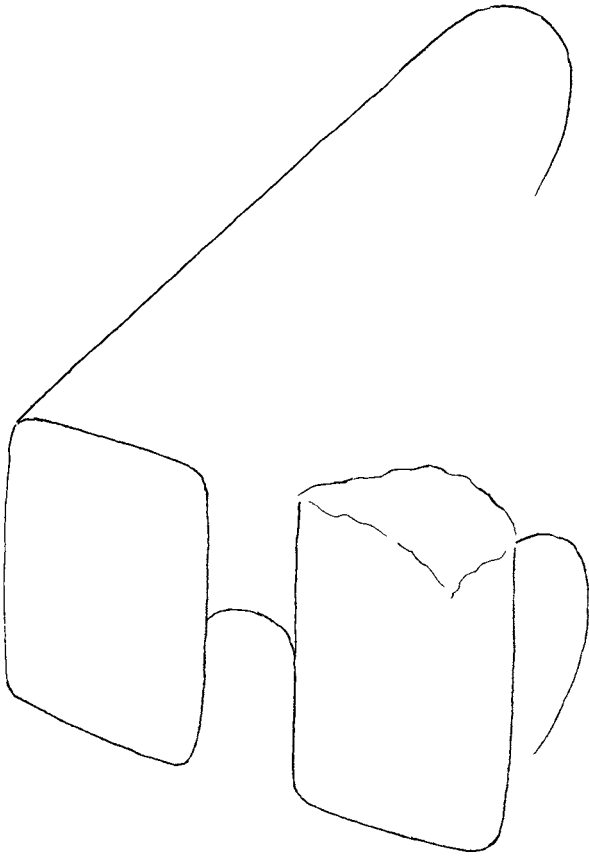
Tehdy při návštěvě mně Pacina uložil první úkol, abych dělal jeho sport lyžování do celostátního vydání z vídeňské televize. Já sice neuměl ani slovo německy a nikdy jsem nestál na lyžích, ale nic mi nemohlo být překážkou. A vskutku, již za pár dnů jsem chrlil obraty „zahranil na vnitřní lyži a projel zatačku s perfektní kompresí“, jako můj idol. A čtenář? Ten přijal moji odbornost s nevinnou důvěrou.

Z ŠAVLA V PAVLA

Druhou redakcí bylo Svobodné slovo. V roce 1983 Mladou frontou skončilo pro mne učednické období a do Svobodného slova mě vzal hbitý šikovný Mirek Válka² za tovaryše.

Redakce sídlila na Masarykově a vedla takový ustálený život. Ustálený snad už někdy od první republiky, kdy se sem nastěhovala jako Moravské slovo. Noviny měly své poslíčky a stenografky, svoji paní archivářku. Po celý den se ze zadní místnosti ozývalo tiché vrčení dálnopisů, z nichž neustále lezly šlahouny papíru. Tisklo se u Rohrera³ na rohu Solniční a Rašínovy. Sazeči slovo odlévali do olova, byla to takzvaná horká sazba. Obrázky se leptaly, napřed se pořídil mokrý obtah, loďka se sazbou pak putovala na kalandr a razila se z ní matrice. Metěři chodili v černých pláštích a celý večer jako správní typografové chlastali; před půlnocí se s rachotem rozjela rotačka, byla to ještě stará německá „Mannka“ z dvacátých let.

Ve Slovu jsem prožil Sametovou revoluci. Svobodné slovo se ukazovalo nepoddajným už někdy od konce roku 1988. Na listopad 1989 bylo tedy připraveno a právem, myslím, prožívalo své dny slávy. A s ním já. V prvních dnech jsem se nejprve silně přimknul k Občanskému fóru. Chodili jsme po podnicích s Trůdou⁴ z Divadla na provázku a účtovali se starými strukturami. Ale pak jednou, když jsem jednoho

z odinstalovávaných ředitelů (bylo to v Metě, družstvu invalidů) málem přivedl k infarktu, mně se zahanbením došlo, co činím. A proměniv se ze Šavla v Pavla, obtěžkal jsem veřejnost zásadním článkem Proč nebudu volit Občanské fórum. Psal jsem, že aktivisté OF běhají po podnicích a kádrují i nečleny hnutí a že OF se rozpadne a že to je experiment, kterého se nezúčastním, protože jsem už dost dlouho žil v experimentální utopii. Přišlo na dvě stě dopisů, jeden čtenář dopisní papír pokreslil šibenicemi a dalšími malůvkami s náměty, jak skoncovat s nechutným redaktorem. Žili jsme v rozbouřené revoluční době a my seděli na sopce, která občas vyvřela.

HUSARSKÉ DOBY

Třetí byla Lidová demokracie, kde jsem nastoupil v srpnu 1990 s honosným titulem publicista, když redakce Svobodného slova se začala ve víru událostí rozpadat.

LD byla před listopadem stejně jako Svobodné slovo nedostatkovým zbožím a měla pověst solidních novin, ovšem za cenu, že se jejími stránkami táhly nekrology, vzpomínky, reminiscence. Oproti milé půvabné omšelosti Svobodného slova bila do očí zchátralost redakce. Kolem se povalovaly práchnivějící rukopisy, z oprýskaného dvora neproudilo téměř žádné světlo. Vybavuji si stále zšeřelou místnost, židle s inventarizačními čísly, ulepené sluchátko staříckého telefonu a nasládlý trouchnivý zápach, který se mísil s vůní vdolků a dukátových buchtiček z blízké pekárny.

Pod zdánlivě ospalým nehybným povrchem ale kypěl život. Po listopadu byl shon, pohybovali jsme se hned tam, hned onde, vše se rodilo ve spěchu — reportáže, fejetony, soudničky. Večer jsme jezdili do nové sazárny kamsi do polí k Modřicím lámat vydání.

Byly to husarské doby a krom velmi silné redakční sestavy, možná bych řekl spíš smečky, která se kolem LD utvořila, mně v paměti utkvěli prosebníci. Ti ke koloritu revolučních časů neodmyslitelně patřili.

Na schodech, nejprve ve Svobodném slovu a pak v Lidové demokracii jich stávala dlouhá fronta. Paní Bradáčová a vševěd, redakční manipulanti, pan Augustýn Carda, kteří sedávali za okýnkem v recepci, jim mohli přidělovat pořadová čísla. Někteří neměli zjevně všech pět pohromadě. Vzpomínám na zdravotníka od svaté Anny. Muže zkázonosného zjevu s mohutným vysoko vyholeným zátylkem. Ve zpocené dlani měl růžový papírek jako psaníčko od slečny, ale byla na něm jména primářů, které žádal zostudit, znemožnit, odstřelit. Fronty se zpočátku plazily přes čtyři patra. Postupně se zkracovaly a pak už se dožadovali přijetí jen vytrvalci, ale ti chodili až do zániku novin.

Lidová demokracie skončila v propadle dějin v půli roku 1994, když předtím měla několik kuriózních majitelů. Nejbizarnější byl italský narkobaron, kterému deník prodal lidovecký předseda Lux.

SOUMRAČNÝ ČAS SLOVA

Na další vzpomínám v zásadě už nerad. Po listopadu 89 se houfně šířilo přesvědčení, že pro svobodné noviny a časopisy se otevírají dalekosáhlé perspektivy. Dnes s odstupem let se jeví tohle tvrzení jako úsměvné a je spíše dokladem tehdejšího ničím neopodstatněného optimismu. Po několika málo letech nastal naopak soumračný čas slova. Vydal jsem se roku 1994 do Rovnosti. Další zastávkou byl Poledník a pak přišel Konec konců.

Rovnost, to byla šedá tovární hala, pravidelně rozestavené počítače jako ponky. Němečtí majitelé k nim redaktory

ukotvili. Pojímal přípravu vydání jako výrobní proces. Obrátili poměr slova a obrázků. Co z toho mohlo vzejít? Vzpomínám na manažera z Düsseldorfu, ruměného pana Roschera. Jak ho opouštěla chladná zdvořilost a jak řval, že v Brně bude ordnunk a že redakci proluftuje. Jenže v tom zakopaný pes nebyl. Náklad klesal z mnoha, ale úplně jiných důvodů.

Poledník 16°35' byl mým pátým deníkem. Představoval pokus o vybudování městského poledního listu v Brně. Číslice znamenala zeměpisnou polohu města. Vyhráli jsme si s rubrikami — Brnem chodil advokát chudých Poledník, strašila Polednice. Jepičí život listu však trval pouhých 87 dnů. Důvody byly skličující. Flagrantně porušené smlouvy, nesplněné sliby, tunelování.

A Konec konců⁵ — toť neklamný název redakce poslední. Nad Konce konců se vskutku vznášel Damoklův meč od počátku. I když třeba říct, že na něj vzpomínám rád. Už z osobních důvodů. A při životě ho držel skvělý kruh sympozantů. Byl jsem často chtě nechtě konfrontován s ryzosť jejich úmyslů. A myslím, že jinde než při minidramatu malého neziskového časopisu, předem odsouzeného k záhubě, bych je asi nepotkal.

KDYŽ SE OHLÉDNU...

Dnes občas nahlédnu do nízkonákladových časopisů. Ale nemají téměř žádný dopad. Hlavní deníky nečtu. Ztratily opět velkou část svobody. Jejich služebnost, zejména v předvolebních obdobích, je nepřehlédnutelná. A úroveň dnešních novin a časopisů? Není to rozhodně žádná velká novinařina. Skutečná žurnalistika zřejmě skončila s věkem psacího stroje. Pro tenhle klipový svět je příliš pracnou. Ale nechci lamentovat. Nechci hořekovat. Spíš přemýšlím. Vracím se zpět. Přemýšlím o těch pětatřiceti

letech účinkování po různých redakcích. Mělo smysl? Bylo užitečné? A komu? A musím říct, že tady, zejména když odněkud vyhrabu už rozpadavé nahnědlé výstřižky, hlo-
dají pochybnosti.

Každopádně jestliže se ohlédnu, tak pro mne nejuspokojivější bylo období let 1989–93. A kdyby někdo řekl: vyber si jenom jedno období, zvolím podzim devětaosmdesátého. Ty dny vyvstávají přede mnou jako dnes. Měli jsme v Melantrichu puštěný Hlas Ameriky. Ivan Medek hlásil jména redaktorů Svobodného slova pod peticí Několik vět. Pamatuji se, jak jsem rozrušeně pobíhal od jednoho psacího stroje k druhému. Na jednom jsem vyráběl tabulky sportovních soutěží, na druhém reagoval na nějaké balamucení z oficiálních míst.⁶ Upřímně řečeno: cítil jsem se tehdy důležitý, jako už sotva kdy potom. A ovšem i slovo mělo v '89 moc, jako už nikdy potom.

Vysvětlivky:

- 1 Václav Pacina (1928–2007), vynikající stylista s květnatým slohem. Mladé frontě zůstal věrný 55 let.
- 2 Miroslav Válka (1932–2007) vedoucí sportu ve Svobodném slově v Brně. Psal velmi živě. Oblíbené byly jeho rozhovory. Přišel do novin jako dělnický kádr. Z KSČ vyloučen po roce 1968.
- 3 Rudolf Maria Rohrer (1838–1914). Majitel největší brněnské tiskárny, dnes je na jejím místě pobočka České pojišťovny.
- 4 Eva Vidlařová (1947). Tajemnice Divadla na provázku, příležitostná herečka, disidentka.
- 5 Konec konců — kulturní revue z Brna. Vycházela od listopadu 2003 do října 2008.
- 6 Od roku 1988 jsem ve Svobodném slovu přispíval i na stránky v přední části novin. Definitivně jsem přešel ze sportu na publicistiku v prosinci 1989.

O autorovi:

Antonín Hošťálek (1950). Působil také v redakci Revue otevřené kultury (ROK), Bariérách, Katolickém týdeníku a dalších periodikách.

Antonín Hošťálek

Autor drobných memoárových próz Husovická romance a Vzpomínky na Brno, dvou výborů z publicistiky Výprodej a Totální výprodej, spoluautor knížky o historii Nadace Charty 77 a filmu Vy neznáte Krkošku?

Ladislav Plch

Už v devíti mi říkali novinář

Vzpomínám si, že jsem začal číst noviny ve věku necelých osmi let, přesněji 8. května 1953, kdy vyhrál etapu Závodu míru z Prahy do Brna Dán Ole Pedersen. Druhý den jsem si o tom ze Svobodného slova vystříhl fotku i článek a byl jsem chycen! Četl jsem pak samozřejmě jen zadní, sportovní stranu, kterou už dlouho nečtu vůbec. Vzpomínám si, že se na dovolené v Beskydech v létě 1954 chlubil tatínek, jak znám z paměti sestavy všech mužstev Přeboru republiky v ledním hokeji (tehdy se ještě neříkalo „mistrovství“ a ještě vůbec ne „ligy“!) a Přeboru republiky v kopané jakbysmet. A taky všechny československé i světové rekordy v lehké atletice. Na jaře 1954, na konci 3. třídy, jsem začal číst ve Svobodném slově i druhou stranu — politické zpravodajství. Vzpomínám si, že právě v té době prohráli Francouzi ve Vietnamu bitvu u Dien Bien Phu a ministerským předsedou, tehdy se ještě neříkalo „premiérem“, se stal Mendès-France. A to už jsem novinám zcela propadl: četl jsem čím dál víc novin a časopisů, především sportovní Stadion. Nejhorší bylo, že jsem se s rostoucími stohy papíru nebyl schopen loučit. Maminka mi uvolnila komodu v předsíni, ale i ta byla brzy plná. Tatínek a bratr, posměváček, mi ironicky začali říkat: „Novinář“.

Mezi lety 1961 a až do jejich zastavení v r. 1969, jsem byl čím dál víc fascinován Literárkami — kromě literatury nejpodnětnějším týdeníkem pro kulturu vůbec, politiku a společenskou vědu — jehož obdobu jsem ani na Západě nikde nenašel!

ČETLI JSME MEZI ŘÁDKY. A BYLO CO

Oproti rozšířené představě současníků stálo během totality noviny za to číst! Obzvláště od počátku 60. let se pro našeho „vycvičeného“ čtenáře nabízelo „mezi řádky“ čím dál víc skrytých informací, ale i opravdových myšlenkových impulsů. A jak se blížil osmašedesátý rok, dostávalo se čtenáři před oči i čím dál víc explicitních narážek. Napadá mi v téhle souvislosti jako příznačný, hlavní článek na titulní straně Mladé fronty někdy z léta 1967, pojednávající o Světové výstavě EXPO 67 v Montrealu. Psali tam mj. něco o tom, že v sovětské expozici působí na 260 pracovníků: „Dovedeme si představit, kdo většina z nich jsou,“ tak nějak to tam — celého půl roku před Pražským jarem — stálo! A o opojném Pražském jaru, kdy padla cenzura a osvobozený tisk nepsal ještě v intencích nějakých „zájmových“ či vlastnických anebo neprůhledných „nadmárodních“ skupin s často pochybnými cíli jako dnes, se zde netřeba šířit.

Klíčovým pro vývoj mého myšlení bylo zjištění, které jsem musel učinit brzy po svém výjezdu na Západ — počátkem sedmdesátých let, tedy v prvních letech normalizace. Totiž zjištění, že průměrně vzdělaný našinec, který si musel informace obtížně opatřovat a porůznu shánět, má tisíckrát širší obecný i kulturní přehled a vyšší rozhled než průměrný západní Němec, na něhož se volně přístupné informace všemi kanály jen hrnuly! Navzdory volnému přísunu informací anebo právě proto měli lidé v Německu oproti

nám jen minimální anebo vůbec žádný přehled. Je to fenomén, který začínáme pozorovat dnes u mladších ročníků i u nás!

Díky Jiřímu Florianovi, se kterým jsem chvíli pracoval v televizi a který přesedlal na novinový žurnalismus, jsem začal v roce 1970 psát pro Brněnský večerník, kde on už mezitím působil jako redaktor. Spolupracoval v té době většinou s píšícím novinářem Ladou Vencálkem jako fotoreportér — byli kmenovými zaměstnanci a občas mě brali do party. S Jirkou Florianem jsme také psali mezi lety 1970 a 72 až do mého odjezdu do emigrace řadu celostránkových textů (Rostislav Košťál fotografoval) o malířích Vysočiny. Jen namátkou si vzpomínám na stránku věnovanou např. Bohumilu Puchýřovi, Svatopluku Bobešovi či Bohumilu Vydrovi — malířům Novoměstska, Pojihlaví a Pooslaví. Tato naše rubrika se o víc než 10 let později stala Františku Brüstlovi a Jefu Kratochvilovi předlohou, na jejímž půdorysu vznikl jejich seriál na skoro celá 80. léta — Dech brněnských ateliérů.

Nezapomenutelné bylo především setkání se Svatoplukem Bobešem — pražským malířem, který na Jihlavce pod Mohelnskou stepí žil již od roku 1919. Nám z komunistického plátku, založeného ještě k tomu až normalizátory, poskytl tehdy už 85letý Bobeš zevrubný výklad o tom, jaké zvěrstvo představuje systém, který byl u nás právě ve své nejméně přitažlivé formě „re-instalován“. Samozřejmě jsme tohle všechno věděli, avšak v té opět již nebezpečné a bezvýchodné době byla pro nás Bobešova otevřenost přesto čímsi posilujícím. Výprava za malířem Vysočiny byla pro nás zároveň i výletem a tak — kromě nás dvou novinářů a fotografa Rosti Košťála byla s námi například psychologka Jana Dukátová a malíř Dušan Ždímal. Snažili jsme se

s Jirkou, aby alespoň něco z ducha Bobešových vývodů prošlo i do textu přísně hlídané tiskoviny.

Za Bohumilem Vydrou — příslušníkem starého mlynářského rodu — byla s námi na Ketkovském mlýně i budoucí manželka Bolka Polívky Staňa Kopalová a brněnský fotograf a konceptuální umělec Dušan Klimeš, který později, jaksi „beze stopy“, zmizel v Kanadě.

TANDEM S JIRKOU FLORIANEM

S Jirkou Florianem jsme začali pracovat ve zvláštní redakci Večerníku s názvem Mladé Brno — říkali jsme si, že musíme rozhodávat „systém zevnitř“. Jiná platforma nebyla a tak jsem se snažil psát „mezi řádky“ kupříkladu o tom, co zbylo z roku šedesát osm. Též formou různých „poťouchlostí“. V době, která byla již opět plná falešného a pokryteckého, svrchu naporučeného, kvazi „budovatelského“ optimismu a jiných lží, se mi k výstavě fotografií skupiny Epos v Domě pánů z Kunštátu podařilo „vpašovat“ do své recenze větu, že aranžované fotografie se sošnými postavami mladých lidí vyjadřují „vzdorný a elegický postoj mládeže“ — tedy to, co charakterizovalo atmosféru po invazi cizích vojsk a po pohřbu Jana Palacha! Občas tam v té mládežnické příloze musely být i zprávičky o „činnosti“ nově založeného svazu mládeže či o brigádách socialistické práce — byla to vždy jen doslovná reprodukce dutých a bezobsažných žvástů a frází někoho z vedoucích těchto spolků a bez komentáře. Řídili jsme se zásadou: Čím blbější, tím lepší — ať lidé vidí!

S Jiřím Florianem mám spojenou ještě jednu příhodu z dob našeho společného novinářství. Připravoval jsem svou svatbu s jednou západní Němkou s cílem či nadějí, že budu pak moci vycestovat. Vše probíhalo ve velkém

utajení — zasvěceni byli zpočátku jen asi tři lidé, Jirka Florian — se kterým jsem se vídával takřka denně — k nim nepatřil. Nevěděli o tom ani moji rodiče. Den před svatbou jsem si uvědomil, že v Rovnosti je rubrika „Svatby dnes“ a domovnice — skalní komunistka bydlící nad námi — pročítá tento deník řádek po řádku. V panice jsem utíkal za Jirkou do redakce večerníku a nanesl jsem mu svůj problém. Večer předtím jsme byli spolu na pivě a tak vyvalil oči a padl málem ze židle. Pak ale vzal telefon a utíkali jsme spolu na „Rudák“ do redakce Rovnosti, kde sazeč vyrazil z tiskařského stroje v poslední chvíli příslušný řádek dlatem a já byl „zachráněn“! Výtisk novin s mezerou po mém jméně by měl být ještě někde doma...

V Německu jsem takřka žádné novinářské ambice neměl. Již kvůli jazykové bariéře v prvním období. Léta trval můj pocit, že jsem se ocitl ve vakuu — navzdory velice barvitému okolí jsem trpěl jakousi senzoricou deprivací. Často jsem si připomínal, co mi v době, kdy se již v naší „bohémské“ či „štatlařské“ společnosti v Brně vědělo, že „navždy odjíždím“, říkali nezávisle na sobě dva kamarádi: „Nikam nejezdi, ty patříš sem!“ Byli to mladý básník Tonda Hošťálek (v hospodě U Bláhovky) a začínající herec Bolek Polívka (na Masarykově ulici).

Než jsem venku začal studovat a založil si rodinu, plně jsem se věnoval tomu, kvůli čemu jsem vlastně emigroval — svobodě pohybu a dlouhým cestám po naší kulaté Zemi. Jedině to dávalo smysl tomu, že jsem svou — drátem obmotanou — zemi opustil. Vždy jsem po nějakou dobu pracoval, nashromáždil něco peněz a s těmi jsem pak celé měsíce cestoval. Mé dotyky se světem novin byly jen letmé. Někdy v 70. letech, když jsem žil s místními hipísáky ve squatu v Londýně, mi v jednom tamním

„podzemním“ časopise otiskli fotky ze zásahu policie proti nám. Také jsem se v těch letech nachomýtl při jedné demonstraci v Göteborgu, z níž mi pak otiskli pár fotek v jedněch místních studentských novinách. Také v Kalifornii jsem v jednom „undergroundovém“ periodiku měl menší fotografickou reportáž o tom „Co zbylo z hnutí hippies“. Na přelomu 70. a 80. let jsem spolu s Bohumilem Bobem Krčilem uveřejnil v americkém hipísáckém magazínu *Forever young* cestovní črty a fotografie z Asie. Jednalo se o skurilní časopis tehdy již upadajícího hnutí květinových dětí, které chtěly i za pomoci drog ošálit přírodu a vzdorovat na plážích Kalifornie či indické Goy mj. též stárnutí. Časopis neměl nic společného se stejnojmenným magazínem, který dodnes vychází pro zámožné starší páry, které ve snaze zemřít jednou „zcela zdraví“, pěstují „zdravý a aktivní životní styl“.

SOUDRUZI ANI PO DLOUHÝCH LETECH NEZAPOMNĚLI

Zajímavá je i historka, spojená s Brněnským večerníkem, z roku 1988, kdy se již kolem nás a především v samotném Sovětském svazu začal drolit obludný monolitní blok jednotného „politicky správného smýšlení“. V posledních letech před listopadem 1989 se u mne v Německu s rozvolňujícím se režimem stále častěji zastavoval známý brněnský fotograf Jef Kratochvil, který přišel s nápadem, jestli bych se nechtěl pokusit po letech opět přispívat do Brněnského večerníku. A skutečně to pak v Brně v redakci „nanesl“ a setkal se — perestrojka neperestrojka — s vyděšenou a striktně zamítavou reakcí: „Zrádce a emigrant — to přece nejde!“ Potěšilo mě, že na mě soudruzi v redakci ani po dlouhých šestnácti letech nezapomněli. Každopádně mi Jefovy aktivity vydláždily

po listopadovém převratu cestu nejenom do Večerníku! Hned po pádu zkorнатěného režimu jsem jeho zásluhou začal pravidelně přispívat do nově založeného brněnského časopisu B90, v němž jsem dostal hrdě znějící funkci: „Dopisovatel z Frankfurtu“. V té době mě členové redakční rady Bolek Polívka a Jarda Hutka „zatáhli“ i do pražského Reflexu. Z Brna se na mne do Německa obrátil i fotograf Viktor Sedlák s pozdravem od šéfredaktora Roupce, jestli bych nechtěl, jako „korespondent ze SRN“, přispívat do brněnské Rovnosti. Posílal jsem tam kromě komentářů o vnitropolitických problémech znovu sjednoceného Německa též zajímavosti ryze regionální z Horního Hesenska, kde se nacházela univerzita, na níž jsem působil. V době, která zbývala do mého návratu z emigrace, jsem do jisté míry propojil Rovnost s místními regionálními deníky (Oberhessische Presse, Hinterländer Anzeiger a Giessener Zeitung), do nichž jsem již byl schopen německy přispívat. A od července 1992, po svém definitivním návratu, jsem — již z Brna — začal uveřejňovat své texty v Rovnosti, kde jsem intenzivně spolupracoval s Tondou Hošťálkem a Lubomírem Benem Müllerem. S tím jsme se setkal i v B90, kam přešel. A začal jsem konečně — přesně po dvaceti letech — opět přispívat i do Brněnského večerníku, a to především prostřednictvím vedoucího kulturního redaktora dr. Mojmíra Jeřábka. Pravidelně jsem tehdy uveřejňoval recenze ve zlínské Revue pro výtvarné umění — Prostor. Moje externí publikační činnost se v té první půli 90. let rozšířila i na Mladou frontu, kde byl vedoucím brněnské kulturní přílohy Jiří P. Kříž. Zachytil jsem několika příspěvky z kultury ještě konec Lidové demokracie s Liborem Janem. I Svobodného slova, kde jsem před zánikem listu stačil díky Igoru Maukšovi rovněž otisknout několik příspěvků.

PŘÍHODA Z POČÁTKŮ MAFIÁNSKÉHO KAPITALISMU

Nejbizarnější historka spojená s novinářením se mi přihodila v roce 1996. V Brně tehdy vznikl brněnský poledník, přesněji Poledník 16°35' — noviny, které lidé kupovali cestou z práce. Četly se hodně i po kavárnách i hospodách — tahle „starorakouská“ kavárenská kultura tehdy v Brně ještě existovala. Přispíval jsem do nich externě — paralelně se stejně zaměřeným Brněnským večerníkem. Jednou jsem seděl s redaktorem Arnoštem Wagnerem, jeho ženou Eliškou a kreslířem Honzou Steklíkem v dnes již opět neexistující restauraci Zemský dům. Arnošt Wagner navrhl, jestli bych nechtěl do redakce Poledníku nastoupit jako regulérní redaktor a hned prý zítra! Tak bleskově to nešlo — musel jsem řádným způsobem vycouvat ze závazku učitele němčiny na jednom brněnském gymnáziu, což se nejrychlejším možným způsobem stalo. A tak jsem jednoho májového dne „naklapal“ do redakce na Moravském náměstí jako řádný redaktor — dostal jsem stůl a čekal na pokyny svých šéfů Libora Jana a Tondy Hošťálka. K polednímu mi Arnošt Wagner řekl, abych si vzal tužku a papír a „něco napsal“. Měl jsem hotovy asi dva řádky, když náhle do redakce nepochodovala dlouhá řada pánů v oblecích s aktovkami. Byli to pánové od německého vydavatele, kteří náš tým i noviny jedním mávnutím ruky zrušili. Byl to zřejmě jeden z projevů boje o kořist a mafiánského kapitalismu. Dostal jsem za ty asi tři hodiny v práci zapláceno za celý měsíc — čtrnáct tisíc byl tehdy nadprůměrný plat a hodně peněz!

V té době už jsem byl přes rok spolupracovníkem společenského magazínu Xantypa. Hned v nultém čísle jsem měl titulní story o Bolku Polívkovi a v následujících pak totéž o Jiřím Bartoškoví, Pavlu Zedníčkoví a Miroslavu Donutilovi — vesměs hercích (mezitím národních celebritách), se kterými jsem kamarádil v dobách, kdy ještě studovali

na brněnské JAMU. Šéfredaktorka Magdalena Dietlová mě tehdy na prahu druhé půle 90. let lichotivě nazvala „autorem velkých témat“, ve kterých jsem pokračoval např. portrétem česko-portugalského básníka a spisovatele Františka Listopada. Potíže jsem měl v redakci s prosazením mladinké a neznámé Magdaleny Kožené, která právě zvítězila v mozartovské soutěži mladých pěvců a pěvkyní v Salzburgu. Měl jsem k Magdaleně blízký vztah i proto, že jsem ji jazykově připravoval na její angažmá ve vídeňské Volksooper a dále piloval její němčinu předtím, než nahrála svou první desku pro společnost Deutsche Grammophon. Bylo mi nakonec umožněno napsat o ní jen text menšího rozsahu. O dva roky později, kdy byla Magdalena mezinárodní hvězdou, mi „velký text“ o ní již rvali z rukou a samozřejmě šla na titulní stranu. S větším materiálem o Kožené a s několika hudebními recenzemi jsem uspěl i v deníku Právo. V průběhu devadesátých let jsem dodával velké materiály z kultury též do Mladého světa a až do jeho konce v r. 1998 i do brněnského měsíčníku And you, který vydával Fedor Skotal.

Někdy kolem r. 1997 začal v Brně vycházet Jihomoravský den, kam jsem byl Šárkou Motalovou a Simonou Polcarovou přizván ke spolupráci. V téže době se mi otevřela možnost spolupráce i s časopisem Týden, kde jsem uveřejnil např. rozhovor se spisovatelem Jiřím Kratochvilem. Ten mě vyzval, abych doprovodil pár fotografiemi i jeho portrét Moravského Krumlova pro pravidelnou, celostránkovou rubriku Tipy na výlety ve víkendových Lidových novinách. Doporučil mě Marii Homolové, která tuto celostránkovou rubriku vedla, a tak došlo k asi pět let trvající, pravidelné spolupráci. Popsal jsem pro tento list řadu zajímavých krajín po obou stranách našich jižních hranic. Rovněž portrét brněnské Kamenky mi tam celostránkově vyšel. To vše

mi otevřelo cestu do nakladatelství Lidové noviny, pro které jsem vytvořil průvodce „Brno — procházky po stopách minulosti“ a ve spolupráci s kronikářem pražského undergroundu Martinem Machovcem i řadu turistických průvodců po Vysočině a vinařských oblastech jižní Moravy a sousedních Dolních Rakous (Putování za vínem).

V MF Dnes jsem měl na přelomu tisíciletí pravidelnou rubriku o osobnostech brněnského kulturního života „Co dělají“. Uveřejňoval jsem tam v těch letech příležitostně i rozsáhlejší několikátýdenní seriály o „kultovních“ i obyčejných brněnských hospodách a o jejich intelektuálních či „pouze“ rázovitých hostech. Též reportáže s vlastními fotografiemi — namátkou o několikadenním „happeningu“ malíře Laco Garaje v Jinačovicích či o plavbě Lodi literátů Martina Reinera z nakladatelství Druhé město po Brněnské přehradě. Dobrý pocit mi v éře relativismu hodnot působilo psaní příspěvků o přírodě domoviny a pobytu v ní pro tradiční odborný časopis Živa.

CO MI PŘINÁŠELO NEJVĚTŠÍ USPOKOJENÍ

Nejvíce uspokojení a naplnění mi přinášela práce pro — myšlenkové mělkosti odolávající, společenské a kulturní problematice se věnující — periodika Bariéry a Konec konců. Vycházela od r. 1997 do konce roku 2008. Nejenom, že jsem se na jejich stránkách opět sešel s Antonínem Hošťálkem (šéfredaktor, později Jana Soukupová) a Ladislavem Vencálkem, ale mohl od r. 2002 s nimi přímo spolupůsobit jako člen redakční rady tohoto dvouměsíčníku. K jeho kmenovým autorům patřili např. Jiří Olič, Jan Trefulka, Jan Keller, Josef Válka, Arnošt Goldflam anebo Milan Uhde. Kromě glos a zásadních článků k jevům, jimiž se vyznačovala doba, jsem v časopise léta „obhospodařoval“ pravidelnou dvoustránkovou anketu k tématům, jež vytyčovala

trasu nultých let nového století a tisíciletí. Kládl jsem otázky osobám z intelektuálního prostředí, vysokoškolským pedagogům i studentům, přičemž jsem využíval též stále ještě živých kontaktů z let, která jsem strávil na Západě. Ne vždy se otevřené názory bez servítků „politické korektnosti“ setkávaly u veřejnosti s kladným přijetím — i proto byla pro mne zadostiučiněním slova Jana Sedmidubského z Českého rozhlasu 6, který v pořadu o našem časopise, označil „moji“ rubriku za „jeden z vrcholů české žurnalistiky“.

Zvláštní kapitolu tvoří od r. 2004 mé působení jako redaktora a politického komentátora čtrnáctideníku Brno-magazín, který se od roku 2007 proměnil v Brněnský týdeník. Mělo jít o jakési bohatě ilustrované lidové počtení, ale s prohlubující se touhou po prodejnosti a podbízivostí se z něj stávala čím dál tím pestřejší a křiklavější obrázková strakatina. Tiskovina zcela ztrácela cit pro míru, a když došlo na sklonku roku 2009 k prvnímu nárazu krize, zmizel i tento „list všech Brňanů“ z trhu. Doklepal pak ještě asi 15 měsíců ve vegetativním stavu ve virtuálním prostoru, ale to již neměl ani na zaplacení smluvně vázaných spolupracovníků.

Pravidelněji nyní už přispívám jen do časopisu pro ochranu přírody Veronica, do kulturního měsíčníku Kam a do undergroundového periodika J. E. Friče Uši a vítr, čímž se svým způsobem vracím „zpátky ke kořenům“.

PÁR ÚVAH NAKONEC

Dnes už mají média zcela jinou podobu než v devadesátých letech. Jejich úroveň šla prudce dolů. Ne pouze kvůli odpudivé mnohem křiklavější vnější „pestrosti“, nýbrž i obsahově. Duní z nich prázdnota a základní neznalosti. Zdá se, že v tištěných novinách zůstala už jen různá bratrstva,

sdužující se na základě společných zájmů anebo orientací. Z externistů zaměstnávají redakce především studenty, kterým nemusejí platit. Patrně i proto odrážejí dnešní novinové texty zoufalou nevědomost — chybějící korektoři neodstraňují hrubky „hodné“ čtvrté třídy základní školy.

Za zmínku stojí také výplachy mozků, které jsme v takové míře zažili jen za minulého režimu. Zatímco na veřejnost prosakují stále nové a nové zvěsti o bezprecedentní korupci, o nehorázných provizích, provázejících všechny veřejné zakázky, či o rozkrádání enormních částek z výměstků našich povinných odvodů, všechna „režimní“ média nám soustavně tvrdí, jak se máme dobře a že nikdy nebylo lépe! Působí to jako krutý výsměch rostoucímu počtu lidí, kteří nevědí z které do které, protloukají se od výplaty k výplatě a pro něž se věci, které byly po celý dosavadní život samozřejmé, staly nedostupným luxusem. Viz jen možnost přiměřeného bydlení či cestování veřejnými prostředky ve volném čase. Napadá mne historika z dětství, ilustrující zajímavou paralelu. Zrovna v době měnové reformy (1953), kterou připravili komunisté o úspory statisíce českých strádalů, vydal prezident Antonín Zápotocký za mocného víření mediálních bubnů budovatelské heslo, jež jako nestydatý výsměch provokovalo ze všech nároží i stránek novin: „Žijeme lépe, žijeme radostněji!“ Způsob, jakým média doprovázejí truchlohru, odehrávající se dnes na naší politické scéně, připomíná v mnohém tehdejší propast mezi reálným životem obyčejných lidí, jejich potřebami a tužbami a obrazem světa v médiích. Není třeba trpět paranoiou či spikleneckou posedlostí, aby se nevnucovala otázka: V čím zájmu dnes noviny píší?

V současnosti se bohužel takřka nikdo nezdržuje ani úvahami o zásadním vlivu médií na drolení společnosti a atomizaci lidí. O kulturních aspektech vývoje či o amatérizaci

žurnalistiky nemluvě. Mizení kaváren s novinami v dřevěných či bambusových rámech a jiných „čítáren“, kde se lidé o obsahu novin vždy hned bavili a „protřepávali“ jej (důležitá byla přitom i hmatatelnost papírových novin, haptický zážitek z nich), rovněž v diskusi chybí. A s amatérismem tzv. občanské žurnalistiky souvisí ještě jeden, a nikoli nepodstatný, problém. Co bude platné, když si o nějaké záležitosti ihned přečte třeba krajan v Austrálii, ale dopad sdělovaného bude v podstatě nulový?

O autorovi:

Ladislav Plch (1945). Emigroval v roce 1972. Žil na mnoha místech, nejčastěji v Německu, kde studoval filologii a dějiny střední Evropy na univerzitách ve Frankfurtu nad Mohanem a v Marburgu. Do Brna se vrátil v roce 1992. Působí jako publicista a překladatel. Je autorem publikací Chrám svatého Mikuláše, Brno — procházky po stopách minulosti, napsal také učebnici německé gramatiky, je spoluautorem knížky o historii a současnosti Žabovřesk.

Závěrečné editorské poznámky

1. Sborník si neklade za cíl mapovat historii brněnské žurnalistiky. Lec-
která významná jména a periodika v něm zmíněna nejsou nebo jsou
zmíněna jen okrajově.

2. Původně jsme předpokládali, že ve sborníku budou početněji zastou-
peni současní novináři. Zejména mladší střední a mladá generace. Ale
z těch, které jsme oslovili, část odmítla pro nedostatek času. Pro jiné
se ukázalo nepřekonatelnou překážkou, že nemůžeme zaručit honorář.
Další rezignovali poté, když jsme jim vyjevili, že by měli popsat dnešní
vydavatelské a redakční praktiky. A čtvrtá skupinka příspěvek přislíbila,
leč nedodala a na urgence nereagovala.

Obsah

Ladislav Soldán	
<i>Otec zakladatel: F. M. Klácel</i>	5
Hana Fasurová	
<i>První číslo Rovnosti psal Krkoška v hostinci</i>	9
Stanislav Kostka Neumann	
<i>S Brnem za zády</i>	12
Karel Altman	
<i>Novináři kvasící a hodující</i>	23
Jaroslav Seifert	
<i>Když Brno bylo malé velkoměsto</i>	34
Darina Lukášová	
<i>Edvard „Edák“ Valenta měl být továrníkem</i>	39
Edvard Valenta	
<i>Jak jsem se stal redaktorem Lidových novin</i>	48
Hana Kraflová	
<i>Tak se špičkoval meziválečný bulvár</i>	56
Jaroslav Štěpaník	
<i>Rostly z moravských kořenů, zrály pod evropským nebem</i>	66

Jiří Hraše <i>Brno vers. Praha u mikrofonu</i>	70
Květoslav Chvatík <i>Lék z Bloku</i>	74
Ladislav Vencálek <i>Bloku byly dány jen tři roky</i>	76
Věra Mikulášková <i>Moje cesta k žurnalistice</i>	80
Eva Šlapanská <i>KAM a další vzpomínky</i>	83
Antonín Přidal, Vladimír Fux <i>Ze Skácelovy redakce zbyla jenom sekretářka</i>	85
Ludvík Kundera <i>Dobry host v domech přečetných čtenářů</i>	91
Jan Polešovský <i>Já su z Brna</i>	97
Ladislav Soldán <i>Oleg Sus, rytíř bez bázně a hany</i>	104
Ladislav Plch <i>Kreslíci publicista Jan Steklík</i>	110
Ladislav Vencálek <i>Život v Brněnském večerníku a okolí</i>	118
Václav Štěpánek <i>Vědička</i>	131
Jana Soukupová <i>Samizdatový Host byl dílem jediného člověka</i>	140
Jaromír Blažejovský <i>Z deníku redaktora kulturní rubriky Rovnosti</i>	148

Obsah

Ludvík Kavín	
<i>Osobně i věcně. Poznámky k Moravským novinám</i>	164
Bohumil Hlaváček	
<i>V „četce“ je dřina, ale dřel jsem v ní rád</i>	173
Jaroslav Štěpaník	
<i>Zmizelé listy</i>	179
Antonín Hošťálek	
<i>Byl jsem redaktorem v Brně</i>	188
Ladislav Plch	
<i>Už v devíti mi říkali novinář</i>	197
Závěrečné editorské poznámky	210

Moravskoslezský kruh současně vydává
65 básní pro ty, kteří mají rádi opravdovou poezii

***A trubači
troubili
mambo
Zambezi***

Neznámí
a tajně slavní
básníci Moravy
a Slezska

NOVINÁŘEM V BRNĚ

Obálka (s použitím ilustrace Jana Steklíka)
a grafická úprava Boris Mysliveček
Editoři Antonín Hošťálek a Blanka Švábová
Ilustrace Jan Steklík
Sazba a litografie Robert Šváb
Vydal Moravskoslezský kruh v roce 2011
Finančně podpořili Ministerstvo kultury ČR,
statutární město Brno a městská část Brno-střed
Vytiskl Arch Brno
216 stran. Vydání první
Cena 160 Kč

Sborník *Novinářem Brně* zachycuje život v brněnských redakcích a lidí kolem nich. Brno bývalo kulturním centrem a mělo vyspělou novinovou a časopiseckou produkci. Leckteré významné osobnosti se v Brně objevily proto, že přišly pracovat do redakce zdejších periodik. Ve sborníku najdete texty, které líčí, co to obnášelo, co to znamenalo být ve své době novinářem v Brně. Současní autoři pojmají příspěvky velmi osobně, ale nevyhýbají se sociokulturním a politickým souvislostem, ani úvaze, kam spěje současná žurnalistika.

Cena 160 Kč

9 788025 496237